

Nils Asle Bergsgard, Una Flaata
og Tommy Langseth

«Det kommer aldri noen bestilling om det ikke er noen som skriker»

-En mulighetsstudie for etablering
av innendørs flerbruksanlegg for
egenorganisert aktivitet

Skriftserien fra Universitetet i
Sørøst-Norge nr. 138
2024

Nils Asle Bergsgard, Una Flaata og Tommy Langseth

«Det kommer aldri noen
bestilling om det ikke er
noen som skriker»

- En mulighetsstudie for etablering av innendørs
flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet

© Nils Asle Bergsgard, Una Flaata og Tommy Langseth 2023
Universitetet i Sørøst-Norge
Bø

Forsidefoto: Anita Soltveit, gjengitt med tillatelse

Skriftserien fra Universitetet i Sørøst-Norge nr. 138

ISBN: 2535-5325

ISSN: 978-82-7206-827-0

Denne publikasjonen er lisensiert med en Creative Commons lisens. Du kan kopiere, distribuere og spre verket i hvilket som helst format eller medium. Du må oppgi korrekt kreditering, oppgi

en lenke til lisensen, og indikere om endringer er blitt gjort.

Se fullstendige lisensbetingelser på <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

Forord

Våren 2023 fikk Universitetet i Sørøst-Norge, ved Institutt for friluftsliv, idrett og kroppsøving, i oppdrag av Tverga, ressurscenter for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet i Norge, om å gjennomføre en mulighetsstudie om innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert fysisk aktivitet. Vi vil takke Tverga for oppdraget og for mulighetene til å bli kjent med et viktig og spennende forskningsfelt.

Deler av bakgrunnsinformasjon til studien stammer fra litteratur og dokumenter, og samtaler med tre eksperter på området. I tillegg har hatt en ekspertgruppe til å diskutere prosjektet i start- og slutfasen. Samtalene og diskusjonene med ekspertene har vært viktig for utviklingen og gjennomføringen av prosjektet. En stor takk til dere! Hovedtilfanget av empiri kommer imidlertid fra feltstudier i fem case, tre allerede bygget og to i prosess. Den største takken går til alle informantene i de fem casene som har stilt villig opp til intervju.

Den foreliggende rapporten er altså sluttproduktet fra denne studien. Vi håper at våre påpekninger av hvilke muligheter som finnes for å kunne etablere flere innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert fysisk aktivitet, men også de hindringene som dukker opp på veien og som må overvinnes, gir inspirasjon til lokale aktører til å sette i gang prosessen, enten det er kommuner eller frivillige/ideelle organisasjoner. Og videre, at våre forslag til lokale aktører, fylkeskommuner og staten om endringer og forbedringer av eksisterende praksis og ordninger, vurderes som relevante og hensiktsmessige.

Idrett og fysisk aktivitet for alle er målet, og en breiest og best mulig tilrettelegging for ulike typer aktiviteter, organisert og egenorganisert, utendørs og innendørs, er middelet.

Bø, 15.12.23

Nils Asle Bergsgard
Prosjektleder

Sammendrag

Denne undersøkelsen har to hovedformål: 1) Beskrive utfordringer ved, og muligheter og behov for etablering av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet i Norge, og 2) Gi anbefalinger for etablering av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet i Norge. Studien er utført på oppdrag for Tverga – ressurscenter for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet i Norge. Denne undersøkelsen er en *mulighetsstudie*, noe som innebærer at det handler om å undersøke mulighetene som finnes for å etablere innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet, og hvordan det kan tilrettelegges for å realisere disse mulighetene.

Det empiriske hovedgrunnlaget for studien er fem case: GAME Arendal, Fysak-husene i Bergen, Motorikkhallen i Færder, Skur 13 i Oslo og en flerbrukshall i Sogndal. Noen av casene er etablert og ferdigstilt og noen er under utvikling. Metodisk bygger undersøkelsen av casene på feltarbeid samt kvalitative intervju av sentrale personer involvert i etableringen av disse anleggene. I tillegg har vi gjennomført to ekspertamtaler med eksperter innen feltet. Ut over casene og ekspertamtalene, bygger undersøkelsen på tidligere forskning, statistikk fra Ungdata-undersøkelsen og annen offentlig tilgjengelig statistikk. Vi har også bearbeidet og analysert data fra Norsk Idrettsindeks, Telemarksforskning.

Et av hovedfunnene i rapporten er at finansiering av slike prosjekter er komplisert, til dels fordi spillemiddelordningen ikke er tilpasset denne type anlegg. Videre finner vi at det er viktig med grundig kartlegging av behov og god bestillerkompetanse. Vi finner også at det er viktig å presentere gode eksempler fra tilsvarende prosjekt for å skape politisk eierskap og vilje. I tillegg observerte vi at «Ildsjeler», både private og kommunale, spiller en betydelig rolle. Selv om prosjektet er igangsatt av private initiativtakere, er det avgjørende at kommunen tar eierskap til prosessen. Imidlertid kan private initiativtakere (og eiere) møte utfordringer ved søknader om spillemidler, da de muligens ikke vil bli ansett som kvalifiserte for støtte. På bakgrunn av funnene avsluttes rapporten med anbefalinger for lokale initiativtakere, kommuner, fylkeskommuner og staten.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	1
1.1.	Om oppdraget – hva er en mulighetsstudie?	1
1.2.	Hva menes med egenorganisert aktivitet?.....	2
1.3.	Hva er et innendørs flerbruksanlegg?	2
1.4.	Metode og datatilfang.....	2
2.	Bakgrunn	5
2.1.	Den norske idrettsmodellen og anleggspolitikken	5
2.2.	Offentlig støtte til ulike typer idrettsanlegg	5
2.3.	Offentlig politikk for egenorganisert aktivitet	7
3.	Hva kan vi si om dekningsgrad og behov?.....	9
3.1.	Dekningsgrad for anlegg for egenorganisert aktivitet	9
3.2.	Endring i befolkningens aktivitetsmønstre med et særskilt blikk på de unge	12
3.3.	Tilgang til idrettsanlegg	18
3.4.	Oppsummert – tilbud og behov	19
4.	Skandinaviske erfaringer og tiltak	21
4.1.	Danmark – GAME streetmekka	21
4.2.	Noen norske erfaringer	22
4.3.	Ordningen med nyskapende aktivitetsarenaer	23
4.4.	Vestlandet – nyskapende aktivitetsanlegg	25
5.	Plan, prosess og drift – erfaringer fra utvalgte eksempler	26
5.1.	Fysak - Bergen	26
5.2.	Skur 13.....	33
5.3.	Færder motorikkhall.....	37
5.4.	Sogndal.....	41
5.5.	GAME Streethouse Arendal.....	44
6.	Sammenstilling – barrierer og suksesskriterier.....	48
6.1.	Plan og prosess – bestillerkompetanse og medvirkning	48
6.2.	Finansiering	49
6.3.	Egenorganisert vs. organisert idrett – potensielle konflikter, men også muligheter	52
6.4.	Politisk eierskap og vilje.....	53
6.5.	Lokalisering av anlegget	54
6.6.	Problemstillinger knyttet til drift	55
6.7.	Ildsjeler og entreprenørielle byråkrater	56
6.8.	Hvem bør eie?	56
6.9.	Bærekraftige og nyskapende anlegg?	57
7.	Våre forslag til tiltak.....	58
7.1.	Forslag til norske kommuner:.....	58
7.2.	Forslag til lokale initiativtakere (frivillige og ideelle organisasjoner).....	59
7.3.	Forslag til fylkeskommuner:	60
7.4.	Forslag til staten:	60

8. Kort avrunding	62
Litteraturliste	63

1. Innledning

1.1. Om oppdraget – hva er en mulighetsstudie?

USN har på oppdrag fra Tverga, ressurscenter for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet (EOA) i Norge, gjennomført en mulighetsstudie om innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert fysisk aktivitet i Norge. Studien har følgende hovedformål:

1. Beskrivelse av utfordringer, muligheter og behov i Norge for etablering av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet.
2. Anbefalinger for etablering av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet i Norge.

Det andre punktet er avhengig av funnene i det første; det er ikke mulig å gi noen anbefalinger før vi vet om utfordringer og muligheter. Og videre er det vanskelig å si noe om utfordringer og muligheter uten å vite noe mer om behov. Studien må følgelig ha en basis som utgangspunkt for vurderinger og forslag. I kapittel to presenterer vi derfor kort den norske idrettsmodellen inkludert anleggspolitikken, og de endringene vi her finner de siste fem-ti årene der man i noe større grad vektlegger å understøtte egenorganisert aktivitet, særlig for unge. Videre ser vi, i kapittel 2.3, på generelle aktivitetsmønstre i befolkningen, som igjen gir grunnlag for å vurdere behovet og potensialet for innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet.

For å få en kunnskapsbasis som utgangspunkt for våre vurderinger og anbefalinger, presenterer vi i kapittel fire noen erfaringer fra Danmark og Norge. Hovedtilfanget av informasjon stammer fra studier av fem relevante case i Norge, både ferdigstilte og i prosess. Disse presenteres grundig i kapittel fem. I kapittel seks summerer vi opp de utfordringer og de muligheter vi har identifisert, før vi i kapittel sju kommer med våre anbefalinger.

Hva menes med en mulighetsstudie? Mulighetsstudier knyttes ofte til utvikling av eiendommer og bygningsmasse. I vår sammenheng handler det om å se på hvilke muligheter som finnes for å etablere flere innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet, og hva som eventuelt må legges til rette for å realisere disse mulighetene. En mulighetsstudie klarlegger forutsetninger, finner fordeler og ulemper ved ulike alternativer for å kunne realisere flere innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Vi skal altså *ikke* studere barrierer for *deltakelse* i ulike typer idrettsanlegg, men hva som fremmer og hemmer *realisering* av innendørs flerbruksanlegg. Spørsmål om *bærekraft*, særskilt miljømessig, men også sosial bærekraft, trekkes fram når det er snakk om denne type *nyskapende* anlegg – for så vidt etter hvert når det gjelder alle anlegg. Vi har også inkludert dette som et moment i studien.

Følgende momenter spiller en viktig rolle:

- Planlegging av og prosessen bak slike anlegg
- Politisk eierskap og vilje
- Viktigheten av ildsjeler

- Finansiering av slike anlegg, herunder ulike finansieringskilder
- Lokalisering av anlegg og potensielle arealutfordringer
- Problemstillinger knyttet til driften av slike anlegg
- Spørsmålet om bærekraft og nyskapende anlegg

1.2. Hva menes med egenorganisert aktivitet?

I følge Tverga er egenorganisert fysisk aktivitet en form for «selvstendig engasjement der man selv tar ansvar for å planlegge, koordinere og gjennomføre en bestemt aktivitet uten å være avhengig av ekstern påvirkning som instruktører, trenere eller ledere. Med andre ord, så er egenorganisert idrett og fysisk aktivitet all den aktiviteten som du selv tar initiativ til» (<https://tverga.no/om-tverga/egenorganisert-aktivitet-2/>; se også Tverga 2019). Og videre «Begrepet "egenorganisert idrett og fysisk aktivitet" inkluderer alt fra generelt friluftsliv, trening på kommersielle treningsentre og fotball på kunstgressbanen utenom treningstid, til bruk av skateboard i selvbygd eller offentlig bygde ramper». Videre skiller Tverga mellom tradisjonell- og ikke tradisjonell idrett og fysisk aktivitet, der det første er tradisjonelle idrettsaktiviteter som drives på egenhånd, mens sistnevnte ofte knyttes til betegnelser som «livsstilsidretter» eller «alternative idretter». Eksemplene som listes opp er brettaktiviteter, nyere sykkelaktiviteter, street/breakdance, tricking, parkour og lignende.

Sett i lys av definisjonen over, er det vi her studerer innendørs flerbruksanlegg for i hovedsak ikke-tradisjonell egenorganisert fysisk aktivitet. Selv om anleggene også inkluderer f.eks. street-fotball og street-basket, er det rimelig å hevde at disse aktiviteten – i tilnærming og mening – er nærmere livsstilsidretten enn den tradisjonelle, konkurranseorienterte idretten (se Wheaton 2004). Videre vil det i tråd med denne forståelsen, i særlig grad være unge som er målgruppen for den anleggstypen vi her studerer.

1.3. Hva er et innendørs flerbruksanlegg?

Ifølge oppdragsbeskrivelsen fra Tverga er et *innendørs flerbruksanlegg* for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, et anlegg som inneholder flere ulike aktivitetselementer/enkeltstående anleggstyper, eksempelvis rulleanlegg, buldrearlegg, dansesal og parkouranlegg (i støtten til utendørsaktivitetspark over spillemidlene er antallet spesifisert til minimum fire). Videre presiserer Tverga at det gjelder innendørsanlegg for egenorganiserte aktiviteter, og at det ikke skal omfatte rene kommersielle anlegg.

1.4. Metode og datatilfang

Hovedtilfanget av data stammer fra det vi har omtalt som feltstudier av utvalgte caser. Valgte caser er: Fysak-husene i Bergen, Skur 13 i Oslo, motorikkhallen i Færder, GAME Streethouse i Arendal og aktivitetshall i Sogndal. Nedenfor ser vi en enkel tabell over casene, med oversikt over metodisk tilnærming, sted og aktører. På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge har Sikt (tidligere NSD)

vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Feltarbeidene vi gjennomførte var på Fysak-husene i Bergen: Slettebakken, Melkeplassen og Åsane; Skur 13 i Oslo og motorikkhallen i Færder. For å få et inntrykk av hvilke fasiliteter og aktiviteter anleggene tilbyr, besøkte vi anleggene og observerte utformingen. Observasjonene ble kombinert med intervjuer med sentrale informanter.

Tabell 1: Oversikt over feltstudiene

Metode		Sted	Hvem
Feltarbeid og kvalitative intervjuer	Observasjon og semistrukturerte individuelle intervjuer	Bergen Fysak: Slettebakken, Melkeplassen, Åsane	Etat for idrett - Avdelingsleder - Leder for aktivitetsavdelingen - To aktivitetsutviklere/første konsulent
		Oslo Skur 13	- Initiativtaker/Styreleder i Oslo skateboardforening - Dagligleder
	Observasjon og semistrukturerte gruppeintervju	Færder Motorikkhall	Labakken skole: - Avdelingsleder Kommunale nøkkelpersoner: - Idrettsrådgiver - Kulturenheten - Eiendomsavdeling - Rådgiver/forvalter
Kvalitative intervjuer Web	Semistrukturerte intervjuer	Arendal GAME Streethouse (i prosess)	Initiativtaker
	Semistrukturerte intervjuer	Sogndal Aktivitetshall (i prosess)	Kommuneansatt Kommuneansatt

Det ble gjennomført flere intervjuer, både under feltarbeid og nettbasert. Alle intervjuene var semistrukturerte (Kvale 1996), det vil si at intervjuene hadde forhåndsdefinerte temaer som vi kom innom i samtalene med informantene. Intervjuene bar preg av å være åpne samtaler rundt disse temaene. Hovedformålet med intervjuene var å få innsikt i aktørenes erfaringer og opplevelser

knyttet til prosessens ulike faser, fra plan i forkant av byggeprosess, prosessen frem til anlegget var oppe å stå til driften av selve anlegget. Videre var det å få kjennskap til hindringer/utfordringer og suksesskriterier i arbeidet. Alle intervjuene ble transkribert og sammenstilt med observasjoner i felt, der dette var aktuelt.

I tillegg til data fra case-studiene har vi gjennomført to såkalte ekspertamtaler, den ene med Bjørn Aas som er ansatt i ingeniør- og arkitekturrådgivningsselskapet COWI (tidligere ansatt ved NTNU), og den andre med Stein Cato Røsnes og Espen Andersen i Viken fylkeskommune. Vi har videre hatt et ekspertpanel som har møttes to ganger, ett møte tidlig i prosessen og ett mot slutten. Ekspertpanelet har bestått av Ola Mattson, rådgiver i Lokale og Anlægsfonden, Danmark; Hanne Espe, prosjektleder for Nyskapende aktivitetsanlegg i Vestlandet fylkeskommune; Josef Fahlen, professor Umeå Universitet, Sverige; og Signe Højbjerg, førsteamanuensis Syddansk Universitet, Danmark. I tillegg har vi samlet inn relevant dokumentasjon fra norske og danske erfaringer med tilrettelegging for egenorganisert aktivitet.

For å si noe om anleggsdekning av ulike anleggstyper, har vi analysert data fra Norsk idrettsindeks fra Telemarksforsking, bearbeidet og lagt til rette av seniorforsker Bård Kleppe. For å gjøre oppdaterte analyser av aktivitetsmønstre har vi hentet data fra SSBs leveårsstatistikk og fått oversendt den siste Ungdata-statistikken fra NOVA.¹

¹ Datamaterialet er basert på en ungdatabundersøkelse, gjennomført av NOVA i samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KORUS). Ungdata er finansiert over statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. NOVA er ikke ansvarlig for analyser eller fortolkninger av resultatene. NOVA er ikke ansvarlig for konklusjoner som vi trekker i forbindelse med presentasjon av resultater.

2. Bakgrunn

For å ramme inn mulighetsstudien, presenterer vi kort den norske idrettsmodellen og hvordan den har strukturert anleggsutbyggingen. Vi ser her blant annet en politisk dreining de siste fem-ti årene, der behovet for å understøtte egenorganisert aktivitet vektlegges sterkere og kommunenes rolle framheves.

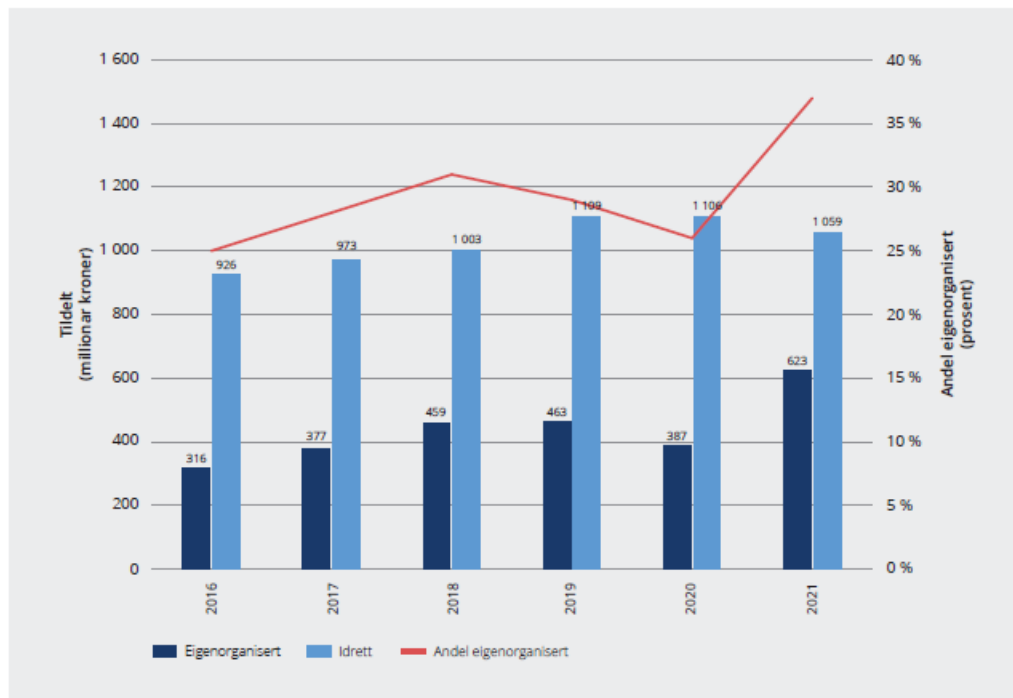
2.1. Den norske idrettsmodellen og anleggspolitikken

Hva menes med den norske idrettsmodellen? Når oppstod den? Her kan vi gå tilbake til mellomkrigstiden. Samtidig som røttene til det som kan omtales som det korporative samfunnsmodellen i Norge ble etablert, nemlig forlikene mellom sentrum og periferi, og mellom arbeiderklassen og kapitalen, fikk vi et idrettsforlik i 1936, initiert av Staten, mellom Arbeidernes idrettsforening og det som ble ansett som det borgerlige Landsforbundet for idrett. Dette forliket dannet grunnlaget for etableringen av Norges Idrettsforbund etter krigen. Etter krigen ble også to andre viktige institusjoner i den norske idrettsmodellen etablert, Norsk Tipping og Statens idretts- og ungdomskontor, STUI, sistnevnte først under Sosialdepartementet, siden Kirke og undervisningsdepartementet for til slutt å bli en Idrettsavdeling under Kulturdepartementet. Disse tre partene danner den formelle institusjonelle rammen for den norske idrettsmodellen. Det offentlige skal legge til rette for aktivitet, blant annet ved hjelp av spillemidlene fra Norsk Tipping som fordeles av Kulturdepartementet ved Idrettsavdelingen (Bergsgard, Nødland og Seippel 2009; Bergsgard 2017).

Utover 1960- og 70-tallet ble det anlegg for den organiserte konkurranseidretten som ble det som ble omtalt som «ordinære» anlegg i idrettspolitikken. Det er anlegg for fotball, de store hallidrettene og skiidrett som dominerer som spillemiddelmottakere; anleggsdekningen (innbygger per anlegg) for fotball er da også bedre enn for svømmehaller – og for den sistnevnte kategorien er forskjellen særlig stor i de større byene (se Meld. St. nr. 26, 2011–2012: kap. 6.2). Anlegg for egenorganisert aktivitet har tradisjonelt fått begrenset med spillemidler, mens det er på slike arenaer (turløyper/turstier, treningssentre, parker osv.) at folk i all hovedsak driver sin idrettsaktivitet, også de unge. (Meld. St. nr. 26, 2011–2012: 45 ff; Vaage, 2015: tabell 2.21; Rafoss og Breivik 2017).

2.2. Offentlig støtte til ulike typer idrettsanlegg

Hva som skal forstås som anlegg for egenorganisert aktivitet, er ikke gitt. I de årlige rapportene *Spillemidler til idrettsanlegg*, som gis ut av KUD og NIF, er det laget en definisjon av egenorganiserte anlegg. Definisjonen omfatter anlegg som åpenbart er rettet mot egenorganisert aktivitet, som nærmiljøanlegg. I tillegg til dette defineres ordinære anlegg, som svømmeanlegg, ski- og alpinanlegg og golfanlegg, hvor man mener at det i hovedsak foregår egenorganisert aktivitet, i denne kategorien. Ut fra en slik definisjon var det i perioden 2012-2016 stabilitet, ja en svak nedgang i andelen spillemidler til anlegg for egenorganisert aktivitet. Men så har det skjedd et skifte, for det har vært en økning de siste fem årene, jamfør figuren under.

Figur 50 Tildeling til anlegg for eigenorganisert aktivitet og til idrettsanlegg

Figur 1: Spillemidler til idrettsanlegg. En gjennomgang av spillemiddelsøknadene og anleggssituasjonen. Hentet fra: KUD/NIF 2021

KUDs/NIFs definisjon kan imidlertid problematiseres, særlig når det er snakk om spillemidler til ulike typer idrettsanlegg. At andelen egenorganisert aktivitet i svømmeanlegg og ski- og alpinanlegg er høyere enn organisert aktivitet, kan nok stemme. Samtidig er det slik at det man får spillemiddelstøtte til i slike anlegg, er det som understøtter den organiserte idrettsaktiviteten; den kommersielle² delen av slike anlegg, som i stor grad gjelder den egenorganisert bruken, kan ikke få spillemiddelstøtte. Dette understrekes i retningslinjene for spillemiddelstøtte, der det er klare og detaljerte føringer om at støtten til badeanlegg og skianlegg i all hovedsak skal gå til anleggselementer som legger til rette for trening og konkurranse for den organiserte idretten.³ For alpinanlegg er det vanskeligere å trekke et slikt skille. Og, når det gjelder golfanlegg så må en være medlem av en golfklubb (og dermed NIF) for i det hele tatt å få spille, så å kalle det egenorganisert aktivitet er ikke rimelig. Disse tre anleggstypene står for omtrent 2/3 av det som angis som støtte til anlegg for egenorganisert aktivitet i 2021.

Samtidig ser vi en dreining i anleggspolitikken de siste fem årene, der mindre går til fotballanlegg og mer til svømmeanlegg (KUD/NIF 2021). Det er det offentlige, og da i all hovedsak kommunene, som ser ut til å ha redusert investeringene i fotballanlegg, men oppjustert byggingen av svømmeanlegg.

² Med kommersiell menes her ikke profittbasert, men at inntjeningen skal dekke alle utgiftene med driften av anlegget.

³ Til f.eks. stupetårn, svømmebaner, skistadion mm. I den siste utgaven av Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet - 2022 (KUD 2022: 56) står det f.eks. om støtte til svømmeanlegg at «tilskudd til solarium, boblebad, bølgemaskin, rutsjebane eller lignende» ikke er støtteberettiget. Det er nettopp i slike deler av et svømmeanlegg der mye egenorganisert aktivitet foregår, særlig blant barn og unge.

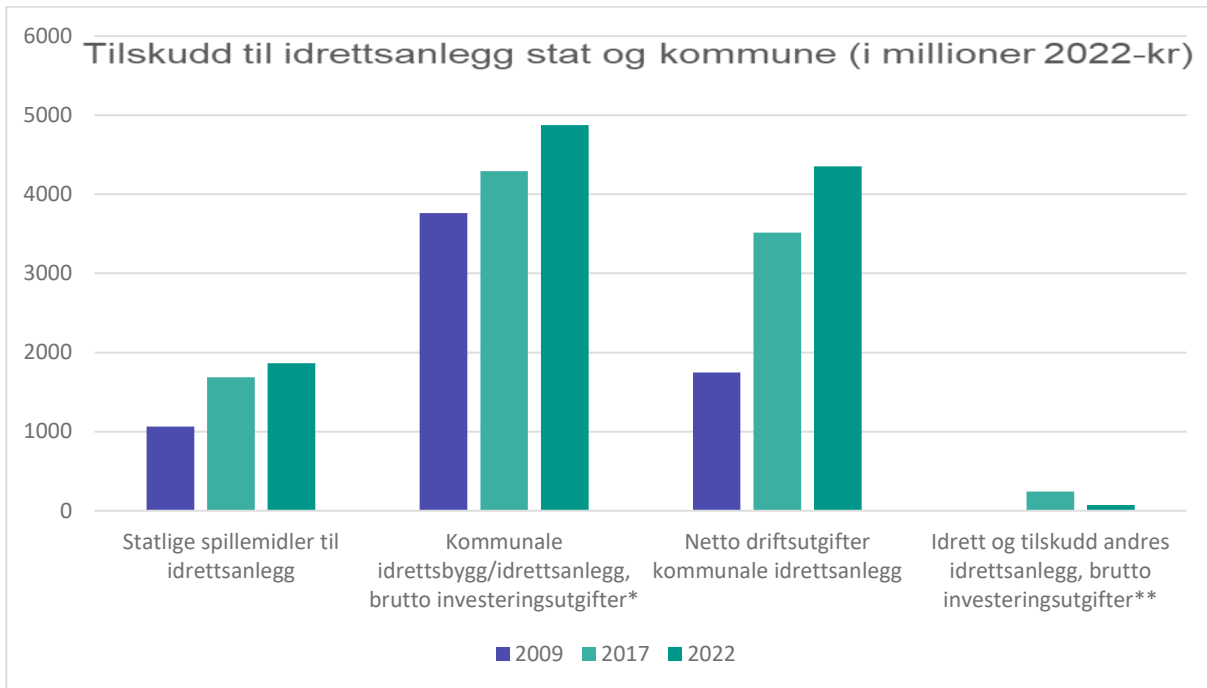
Mens organisert idrett fastholder fortsatt fotballanlegg, ved siden av idrettshaller, som deres viktigste anleggsinvestering. Veksten i støtte til svømmeanlegg forklarer følgelig mye av veksten i støtte til egenorganisert anlegg som vi så i figuren ovenfor. Det har imidlertid også vært en vekst i støtten til anlegg utelukkende rettet mot egenorganisert aktivitet, som mindre utendørsanlegg.

2.3. Offentlig politikk for egenorganisert aktivitet

En forklaring på dreiningen i spillemiddelstøtte til anlegg finner vi i en dreining i politiske prioriteringer. I den siste idrettsmeldingen fra 2012 understrekes det at det er anleggspolitikken som i særlig grad skal tilrettelegge for egenorganisert aktivitet: «Det skal bygges anlegg for idrettens behov for konkurranseanlegg, samtidig som det er viktig å legge til rette for lavterskeltilbud og for egenorganisert aktivitet» (Meld. St. 26, 2011-2012: 72). Kulturminister i Solberg-regjeringen, Linda Helleland (2015 -2018), vektla ytterligere at de idrettspolitiske virkemidlene i større grad også burde understøtte egenorganisert aktivitet. Strategiutvalget for idrett sine rapporter *Den norske idrettsmodellen i en ny tid*, som kom i 2016 og 2017, understreket at en stor del av idrettsaktiviteten foregår utenfor den organiserte idretten⁴. Videre vektla at man lokalt måtte få bedre kunnskap om anleggsbehov for hele befolkningen. Kulturdepartementets prøveprosjekt med nyskapende aktivitetsarenaer fra 2017-2021, der kategorien aktivitetsarenaer ble tatt inn i den ordinære ordningen for spillemidler til anlegg fra 2022 (*Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet* fra Kultur- og likestillingsdepartementet, i det seinere kun omtalt som «Bestemmelsen»), understreker endringen. Tendensen i fordeling av spillemidler til anlegg som vi så ovenfor, er også en indikasjon på denne dreiningen i anleggspolitikken. Samtidig, endringene er ikke omfattende, og det er fortsatt betydelig skjevfordeling av anleggsmidler mellom anlegg for ordinær konkurranseidrett, og anlegg primært rettet mot egenorganisert aktivitet.

Et annet sentralt skifte i anleggspolitikken, er kommunenes alt viktigere rolle. I den siste idrettsmeldingen fra 2012 understrekes det at «Kulturdepartementet vil derfor prioritere å styrke innsatsen gjennom økt tilskudd til idrettsanlegg i kommunene,...» (meld St. 26, 2011-2012: 73). I tillegg har Folkehelseloven gitt kommunen et større ansvar for det forebyggende folkehelsearbeidet. «Kommunene har etter folkehelseloven ansvar for å ha oversikt over helseutfordringene i egen befolkning og plikt til å iverksette nødvendige tiltak for å møte utfordringene» (Meld. St. 19, 2014-2015: 135). Også samhandlingsreformen peker på kommunens rolle som en sentral aktør for å styrke fysisk aktivitet i lokalmiljøet. Denne dreiningen finner vi også i tallene, jamfør figuren under.

4 Selv om det er noe selvmotsigende når det står i rapporten fra 2017 (s. 3) at "Idrett ... foregår både innenfor og utenfor norsk idrett", som om det da er svensk idrett?

*I denne kategorien vil noe av de statlige spillemidlene til kommunale anlegg inngå, anslagsvis 25 prosent av kommunenes brutto investeringsutgifter.

**Denne posten antar vi dekker kommunale tilskudd til i all hovedsak idrettslagenes anlegg.

Figur 2 Offentlig støtte til idrettsanlegg. Tall for spillemidlene er hentet fra Hovedfordelingen; tall fra kommunene er hentet fra Kostra, <https://www.ssb.no/statbank/list/kostrahoved>

Vi kan altså se en endring i anleggspolitikken de siste 5-10 årene der litt mer av spillemiddeltilskuddet går til anlegg for egenorganisert aktivitet, og der kommunene spiller en viktigere rolle finansielt. Samtidig, endringene er ikke markante, kommunene følger i stor grad anleggsønskene fra den organiserte idretten selv om kommunens finansielle bidrag har økt, og innrettingene på spillemiddelordningen er fortsatt styrende for prioriteringene. I Oslo Economics (2020) sin evaluering av tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet, pekes det på at spillemiddelordningen fungerer som en administrativ køordning som favoriserer store lag i store idretter (se også Bergsgard, Nødland og Seippel 2009; Bergsgard 2017), rike kommuner og til dels også store og kostnadskrevede anlegg, uten garanti for at anleggene som realiseres treffer der behovet er størst.

3. Hva kan vi si om dekningsgrad og behov?

Det er vanskelig å avdekke behovet for anleggstyper som knapt finnes. Det er heller ikke gjort undersøkelser som direkte kobler anleggsbruk og behov i Norge. For å kunne si noe om behov og potensialet for innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet, må vi følgelig sammenstille anleggsstruktur med aktivitetsmønstre, særlig med endringer i disse mønstrene. Vi vil da kunne avdekke en mismatch og dermed et mulig behov. Nedenfor presenteres data fra eksisterende studier, samt nye analyser av data fra ulike kilder (Ungdata, SSBs levekårsdata, Telemarksforskings Norsk idrettsindeks), og foretar en sammenstilling av disse.

3.1. Dekningsgrad for anlegg for egenorganisert aktivitet

Som nevnt over er det ikke entydig hva som skal forstås som anlegg for egenorganisert aktivitet. Når kommunen bygger et svømmeanlegg, er både det å understøtte svømmeopplæring i regi av skolene og understøtte organisert svømme- og stupetrening og konkurranse viktige grunner. Samtidig er det å gi et allment og åpent tilbud til befolkningens egeninitierte svømmeaktivitet en viktig begrunnelse. Og når i all hovedsak private bygger ut alpinanlegg, har man nok både organisert skiidrett i tankene, men kanskje i større grad markedet for skikjørere som betaler for å oppsøke bakken i egen regi. Samtidig, som pekt på over, det offentlige støtte til slike anlegg har den organiserte idrettens og skolenes behov som utgangspunkt, og ønsker så langt som mulig å trekke en grense mot kommersiell aktivitet. Vi har forsøkt via Telemarksforskings bearbeiding av anleggsregisteret⁵, å registrere de anlegg der hensikten både med offentlig støtte til anlegget og for anlegget som sådan primært har vært å understøtte egenorganisert aktivitet. Samtidig er det vanskelig med grensedragning mellom anlegg for primært organisert og egenorganisert aktivitet, f.eks. i alpinbakken. Vi har derfor laget en tredeling:

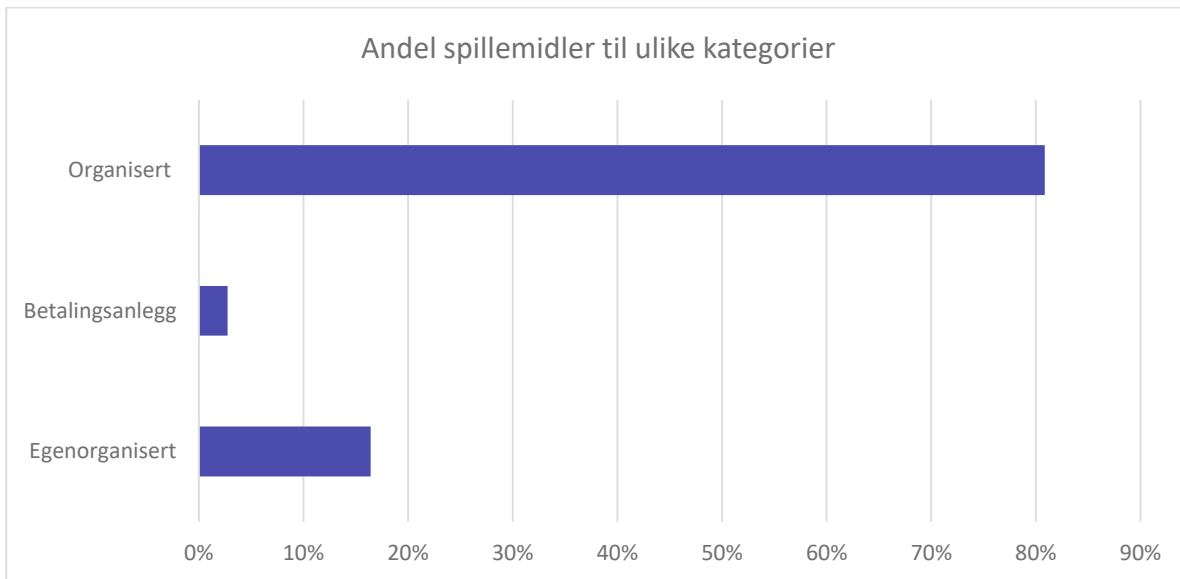
- Anlegg der den primære hensikten er å legge til rette for organisert idrettsaktiviteter (inkludert skole)
- Anlegg der den primære hensikten er å legge til rette for egenorganisert aktivitet
- Anlegg som krever betaling per gang (betalingsanlegg), som i praksis vil si egenorganisert aktivitet, men som også har fått offentlige midler for å legge til rette for den organiserte aktiviteten i anlegget.

Om vi først ser på *antall* anlegg i Norsk idrettsindeks, så utgjør anlegg for egenorganisert aktivitet et klart flertall, 63 prosent mot 35 prosent for organisert aktivitet og 2 prosent betalingsanlegg, sistnevnte innebærer altså en miks av organisert og egenorganisert aktivitet. Dette er også i tråd med oversikten over nye anlegg fra 2006-2020 der et sted mellom rett under 60 prosent og 70 prosent hvert år registreres som anlegg for egenorganisert fysisk aktivitet (Öhman (2022)).

Anlegg for egenorganisert aktivitet er imidlertid små, der både kart, turstier, balløkker, flerbruksområder utendørs, tur-/skiløype mm inngår, noe som innebærer at å telle antall anlegg er

⁵ Se www.anleggsregisteret.no. Merk også at her er de fjernet anlegg vi anser ikke å ha direkte aktivitetsverdi. Sistnevnte er alle typer kulturanlegg (bibliotek, regionale kulturbygg, museum m.m.) samt idrettsanlegg som ikke er direkte knyttet til selve aktiviteten, slik som tidtakerutstyr, garasjer/lager, klubbhus, garderobebygg, sekretariat, sanitæranlegg etc. Dette er et viktig supplement til aktiviteten, men vil ikke ha verdi i seg selv.

har begrenset relevans som illustrasjon på anleggspolitiske prioriteringer. Derimot vil *spillemiddelstøtte* til de ulike anleggskategoriene i større grad vise til hva det offentlige har prioritert, jamfør figuren under:

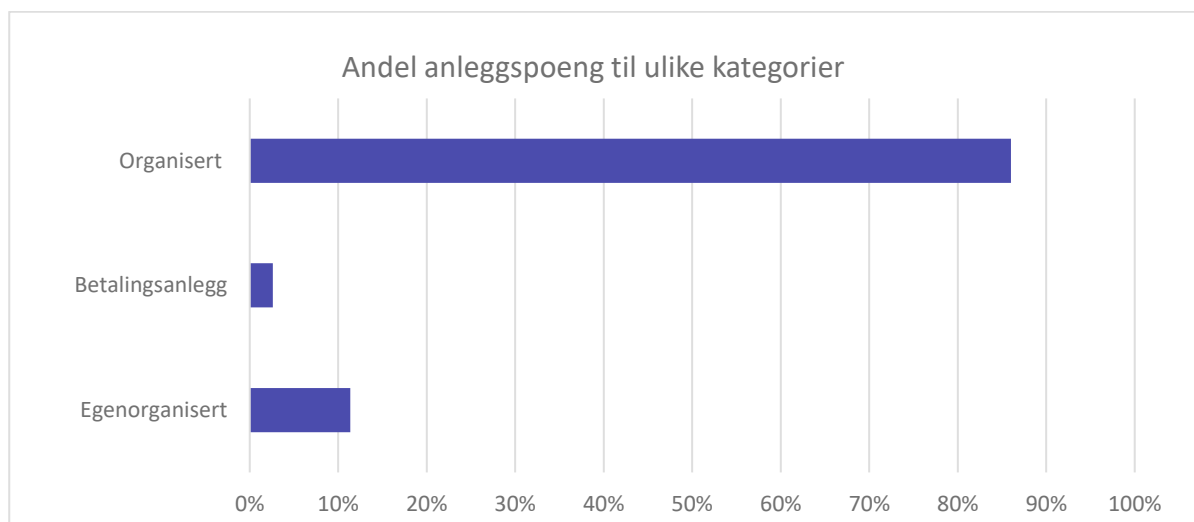

Figur 3: Andel spillemidler til ulike anleggs kategorier. (N=50772) Kilde: Norsk idrettsindeks

Her ser vi tydelig at det er anlegg som er rettet inn mot organisert idrett som blir prioritert. I denne sammenheng vil det altså være rimelig, slik vi har gjort, å kategorisere svømmeanlegg som anlegg for organisert aktivitet all den tid det er tilrettelegging for denne aktiviteten (og svømmeopplæring i skolens regi) som gir spillemidler.

I Norsk Idrettsindeks har Telemarksforskning gitt de ulike anleggstypene en poengskår som skal si noe om anleggenes kapasitet, kvalitet og tilskudd/kostnad⁶, og her ser vi at tendensen der anlegg for organisert idrettsaktivitet prioriteres, forsterkes: Når kvalitets- og kapasitetsforskjellen i anlegg trekkes inn, i tillegg til spillemiddelfordelingen, øker forskjellen mellom anlegg for egenorganisert aktivitet og anlegg for organisert idrett ytterligere.

⁶ Utgangspunktet for vår vekting er vektingen som presenteres i notatet Kriterier for fordeling av spillemidler til idrettsanlegg, en rapport utgitt av Kulturdepartementet i 2010. Her har man imidlertid begrenset seg til å vekte 16 ulike anleggstyper. I Norsk idrettsindeks har vi vektet alle de ulike anleggstypene med anleggspoeng. Videre har vi studert spillemiddeltildelingen for de ulike anleggstypene, nettokostnaden for de ulike anleggstypene samt tilskuddsrammene for spillemiddeltildeling slik disse er definert i Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet som gis ut av Kulturdepartementet hvert år. Med disse hensynene til grunn har prosjektgruppa på Telemarksforskning i samarbeid med en ekstern referansegruppe kommet fram til poenggivingen. I hvert kapittel viser vi hvilke anlegg vi har inkludert i beregningen og hvilke verdi vi har gitt dem. Det er å merke seg at flere at slike små anleggstyper for egenorganisert aktivitet ikke er blitt gitt anleggspoeng og således kan dette forklare noe av den økte forskjellen.

Figur 4 Andel anleggspoeng til ulike anleggs-kategorier. Kilde: Norsk idrettsindeks

Igjen, en kan problematisere hvor grensen mellom anlegg primært rettet mot organisert idrettsaktivitet og anlegg primært rettet mot egenorganisert aktivitet skal gå. Dette gjelder jo særlig svømmeanlegg, som jo er en av de tre anleggstypene som har fått mest spillemidler, de to andre er idrettshaller og fotballanlegg. Vi har argumentert med at spillemiddelstøtten til svømmeanlegg er rettet mot den organiserte idrettens behov, samtidig som en viktig begrunnelse for kommuner for å bygge svømmeanlegg, er skolenes behov og krav til svømmeopplæring. Samtidig, dreiningen mot byggingen av større bad- og svømmeanlegg med mer variert tilbud, viser jo også at man vil gi et tilbud til publikum generelt. Disse drives jo enten i kommunal regi eller kommersielt, selv om det er få i den sistnevnte kategorien.⁷ Om vi inkluderer svømmeanlegg i kategorien «egenorganisert», så øker spillemiddeltildelingen fra 16 til 27 prosent av total tildeling, og andelen anleggspoeng fra 11 til 22 prosent.

Når vi kun ser på anlegg for egenorganisert aktivitet, kan 64 prosent defineres som flerbruksanlegg. Og av spillemidlene som gikk til anlegg for egenorganisert aktivitet, gikk 58 prosent til slik flerbruksanlegg. I utgangspunktet skulle en jo kanskje forvente at flerbruksanlegg var mer kostnadskrevende (altså høyere spillemiddelandel per anlegg), men her er det mulig at også spillemiddelordningen setter begrensninger. Kun 1 prosent av anleggene er for innendørs aktiviteter, og ingen er registrert som det om vi ser på vår kategori her – innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Nå er det flere teknikaliteter i anleggsregisteret som gjør at f.eks. slik som Fysak-husene i Bergen ikke registreres som innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet: Man søker spillemidler til deler av anlegget, og ofte vil de delene bli registrert som en aktivitetsal eller lignende, altså en kategori som i all hovedsak består av gymsaler/haller i forbindelse med skoler, og følgelig ikke er registret som for egenorganisert aktivitet.

⁷ Slike bad- og svømmeanlegg med variert tilbud av aktiviteter, anses av skattemyndighetene som «opplevelsesanlegg» og dermed i en konkurransesituasjon, noe som medfører at de ikke gis mva-kompensasjon.

3.2. Endring i befolkningens aktivitetsmønstre med et særskilt blikk på de unge

Flere studier som har sett på sammenhengen mellom aktivitetsmønstre og anleggsdekning, har pekt på et misforhold, der anleggsstrukturen støtter opp under idrettsaktiviteter som færre og færre driver med. La oss først kort summere opp hva tidligere studier har funnet om aktivitetsmønstre.

I 2017 konkluderte Breivik og Rafoss med: «Det er derfor langt mer å hente via friluftsliv og egenorganisert aktivitet enn ved videre utbygging av fotballbaner, som bare dekker 10 prosent av befolkningens aktivitetsbehov, stort sett menns. De fleste spesifikke idrettsgrener domineres av de unge, spesielt av menn, og av den øverste sosiale klasse» (Breivik og Rafoss 2017: 114).

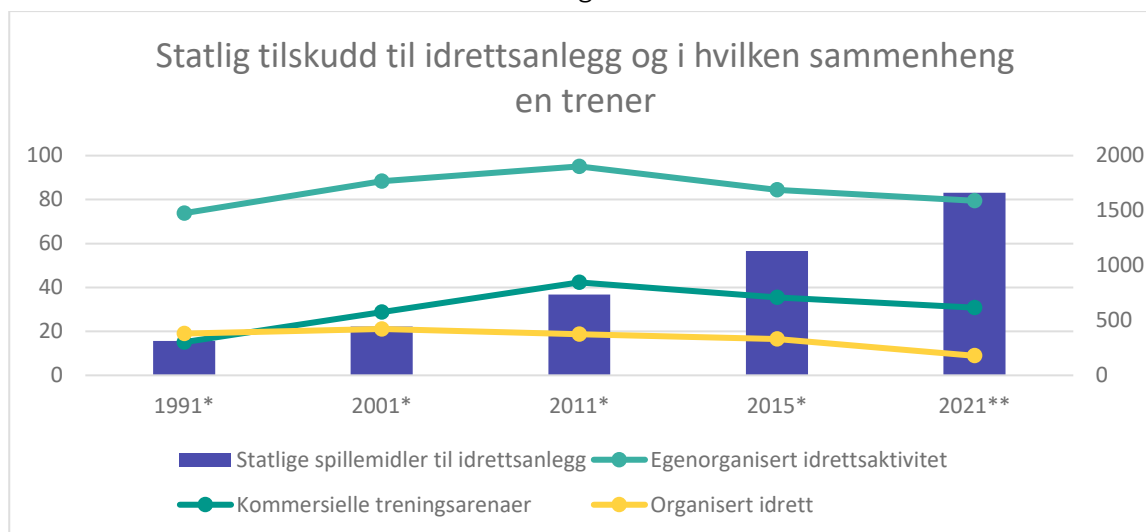
Men dette gjelder jo de som er 15 år og eldre – hva med barn og unge som jo er en prioritert målgruppe både for NIF og for Kulturdepartementet? Vi finner den samme trenden for de mellom 15-24 år som resten av befolkningen i Norsk Monitor-dataene – vel å merke med litt flere som trener i idrettslagsregi (30 prosent, Breivik og Rafoss 2017: figur 39). Det er videre en økende aktivitet innenfor tradisjonelle aktiviteter som turer i skog og mark, skigåing og jogging blant ungdom, viser Seippels analyser av de mellom 15-20 år i Norsk Monitor (2016: 109).

De data vi har om spesifikt barn og unge, tyder heller ikke på noen markant økning i andelen aktive innenfor organisert idrett i perioden. Både Ungdata (Bakken 2019, Bakken og Strandbu 2023), undersøkelsen til Synovate/MMI (Breivik og Hellevik 2014) og SSBs levekårsdata (Vaage 2015) viser stabilitet eller en svak nedgang når det gjelder barn og unges deltagelse i organisert idrettssammenheng. Samtidig kan det se ut som barn og særlig unge i stor grad er idrettslig aktiv utenfor organisert idrett, særlig på treningssentrene (ungdom), men også innenfor brettidretter som skateboard, surfing og snowboard og andre såkalte livsstilidretter (Breivik og Rafoss 2017, Bakken og Strandbu 2023, Bergsgard 2016).⁸ Videre er det flere studier som viser det er klare sosiale skjevheter der de med lav sosial bakgrunn i mindre grad rekrutteres til organisert idrett og ikke minst i større grad faller fra organisert idrett (Bakken 2019, Strandbu og Bakken 2023).

⁸ Hvorvidt andelen unge innen slike livstilaktiviteter har økt de seinere årene, gir ikke dataene noe entydig svar på.

3.2.1. Hvem og i hvilken sammenheng?

Vi vil nå rette fokus mot i hvilke sammenhenger folk driver sin idrettsaktivitet.

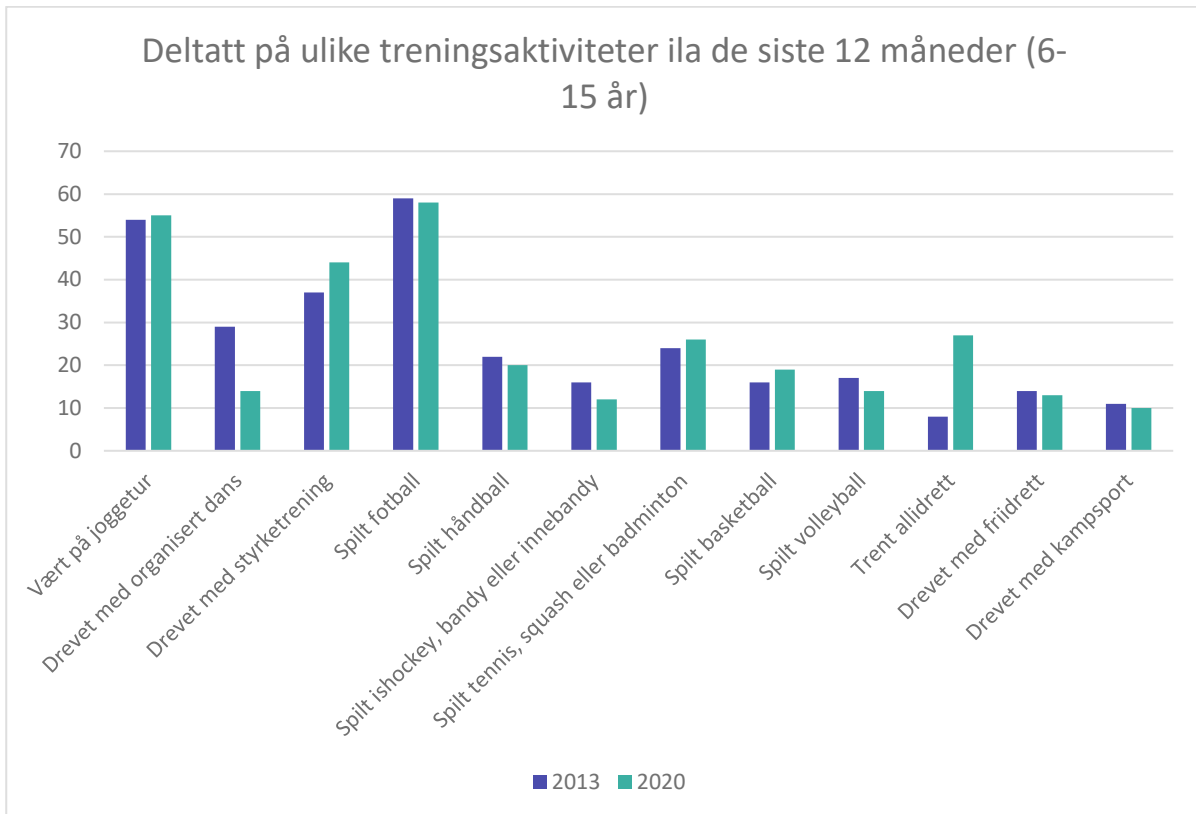

*Dataene er fra Norsk Monitor, se Breivik og Rafoss 2017: figur 38; ** SSBs levekårsundersøkelse 2021. Kategoriseringen av egenorganisert og kommersiell aktivitet er ikke identisk i Levekårsundersøkelsen og Norsk Monitor. Hovedfordelingen: Spillemidler til anlegg, nominelle mill kr.

Figur 5 Statlige spillemidler til idrettsanlegg og i hvilken sammenheng den norske befolkningen 15 år og oppover driver idrett og trening (prosent)

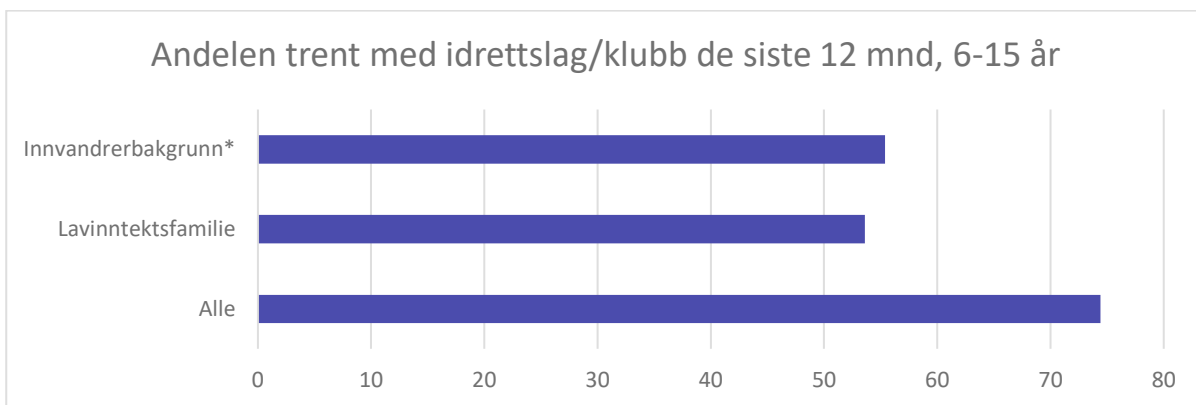
Figuren viser i hvilke sammenhenger folk er aktive, og her ser vi at den andelen som er aktiv i idrettslag er stabil, ja faktisk synker litt. Dette til tross for at spillemidlene til idrettsanlegg har økt, og da som nevnt særlig til anlegg for tradisjonelt organisert idrettsaktivitet (hallidretter og fotball). Samtidig ser vi at andelen som er aktive på kommersielle treningsentre og på egenhånd øker kraftig i samme periode, for så å flate ut og med en liten nedgang de seinere årene. Vi har også tatt med tall fra 2021, og da hentet fra Levekårsundersøkelsen til SSB og ikke fra Norsk Monitor som de foregående årene. Denne datainnsamlingen ble jo gjennomført midt under pandemien, noe som nok forklarer nedgangen i aktivitet. Men det er også noe ulik kategorisering, noe som også kan være en medforklaring på nedgangen i egenorganisert og kommersiell trening – for trening i organisert idrett er dataene mer sammenliknbare og her understrekes den nedadgående tendensen de siste tre tiårene. Dette bekreftes også av en rapport med utgangspunkt i Ungdata (Bakken og Strandbu 2023); ungdoms deltakelse i organisert idrett har gått litt ned som følge av pandemien, mens har økte på treningsstudio og vært stabil på egenhånd. «Deltakelse i den organiserte idretten gikk noe ned under selve pandemien, uten at dette ble kompensert for gjennom en tilsvarende økning etter at pandemien var over. Nedgangen under pandemien fulgte delvis en trend som allerede var påbegynt, men som trolig ble forsterket av pandemien.» (Bakken og Strandbu 2023: 7)

Data fram til 2020 understreker stabiliteten i aktivitetsmønstre, men også tendensen der egenorganisert trening (styrketrening, jogging, tennis, badminton mm) går noe fram, mens idrettsaktivitet som normalt foregår i organisert regi, skole eller idrettslag (som håndball, innebandy, friidrett, volleyball), er stabile eller går litt ned.

Figur 6: Deltakelse på ulike treningsaktiviteter siste 12 måneder, 6-15 år. Prosent. Kilde: SSB Levekårsdata

Andelen som (også) trener i idrettslag er likevel fortsatt høy, der 3 av 4 av de mellom 6-15 år oppga i 2020 å ha trent i et idrettslag de siste 12 månedene. Samtidig understrekes den skjeve rekrutteringen med hensyn til sosial bakgrunn.

*Selv innvandrere eller foreldre med innvandrerbakgrunn

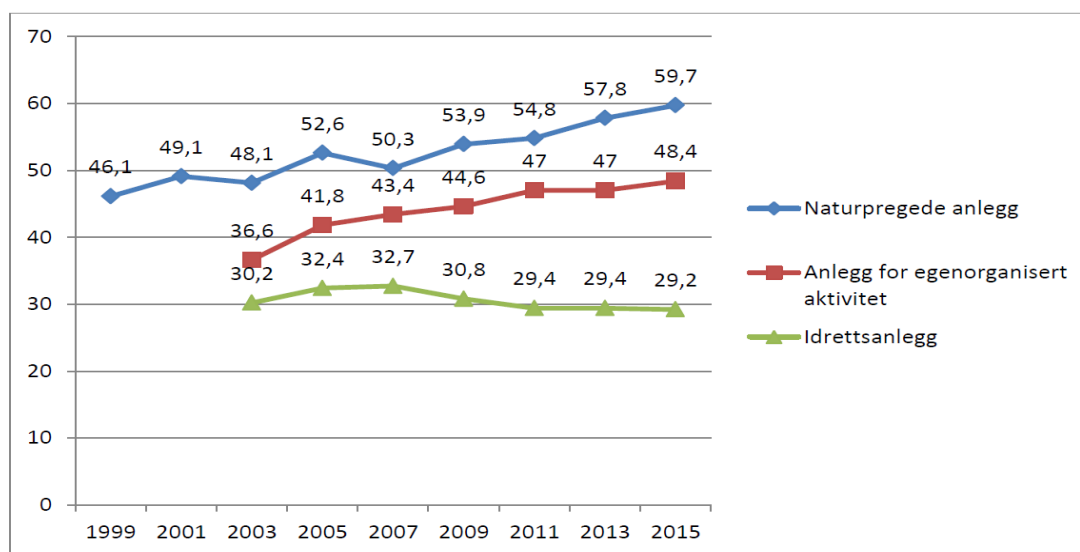
Figur 7: Andelen som har trent med idrettslag/klubb de siste 12 månedene, 6-15 år, alle og hhv. barn fra lavinntektsfamilier og barn med innvandrerbakgrunn. Prosent. Kilde: SSBs levekårsdata fra 2020.

Bakken (2019) peker på at idrettslag har stor betydning som treningsarena for ungdom (13-18 år): «Legger vi sammen alle de treningsøktene som ungdommene rapporterer om, utgjør trening i idrettslag 37 prosent av samtlige gjennomførte treningsøkter. Egentrening står for 30 prosent,

trening i treningsstudio 21 prosent og annen organisert trening utgjør 12 prosent av ungdoms samlede treningsøkter» (2019: 55). Så kan en jo problematisere om 37 prosent er et høyt tall gitt at organisert idrett har vært tilnærma monopolmottaker av all offentlig støtte til idrett, statlige spillemidler så vel som kommunal støtte (se under).

3.2.2. Hvor drives idrettslig aktivitet?

Rafoss og Brevik (2017) har gruppert de ulike anleggskategoriene i deres analyse av Norsk Monitor, og her ser vi at naturpregede anlegg som turstier, løyper i terrenget, opparbeidete åpne grønne arealer osv. skårer høyest. Også anlegg for egenorganisert aktivitet – særlig treningssentra og gymsaler – er viktige arenaer.

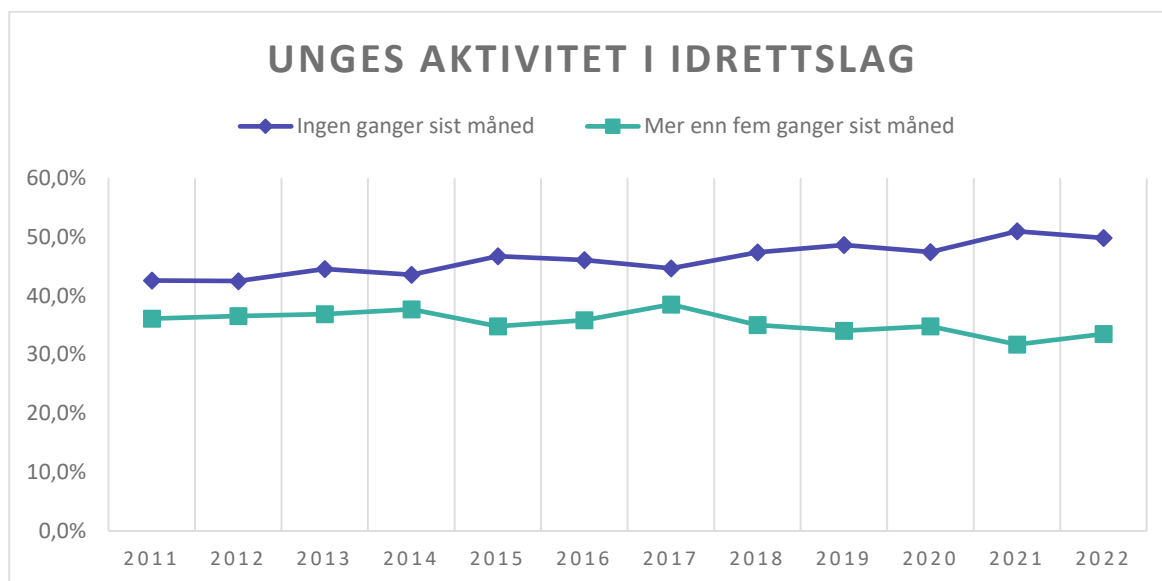
Figur 68. Andel av befolkningen som brukte naturpregede anlegg, anlegg for egenorganisert aktivitet og idrettsanlegg en gang i uken eller mer i perioden 1999-2015.

Figur 8: Andel av befolkningen som brukte naturpregede anlegg, anlegg for egenorganisert aktivitet og idrettsanlegg en gang i uken eller mer i perioden 1999-2015. Hentet fra Brevik og Rafoss (2017: figur 68).

Men hva så med de yngre? Også her er det slik at anlegg som svømmehaller, skiløyper, alpinanlegg, balløkker/ballbinger skårer høyt, altså anlegg der man nok i stor grad driver sin aktivitet i egen regi (KUD 2016: figur 15).

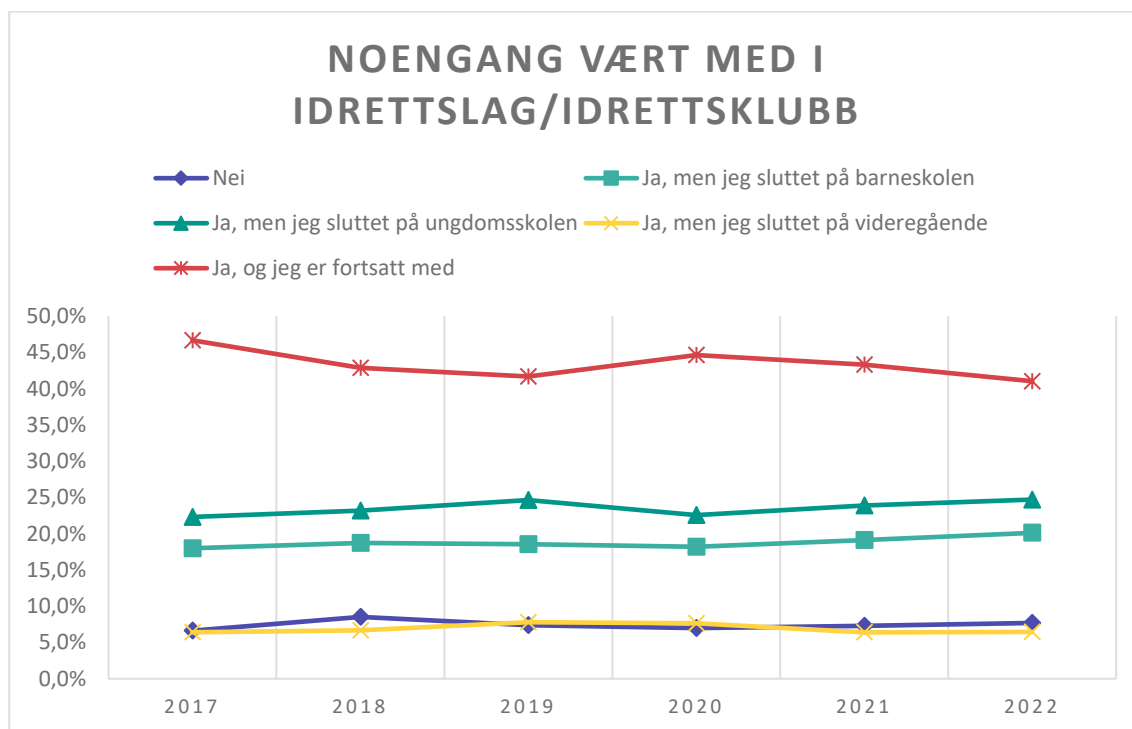
3.2.3. Ungdoms aktivitetsmønstre – oppdaterte tall fra Ungdata

Ungdata er en landsomfattende undersøkelse av skoleelever i ungdomsskolen og videregående skole. Den viser en klar nedgang av unge som er aktive i idrettslag fra 2010 til 2022 – hele 10 prosentpoeng færre er aktive i 2022 enn i 2010. Det er heller ikke slik at de som er aktive er mer aktive; andelen som oppgir at de har vært fem ganger eller mer med på aktiviteter, møter eller øvelser i idrettslag siste måneden har også sunket noe.

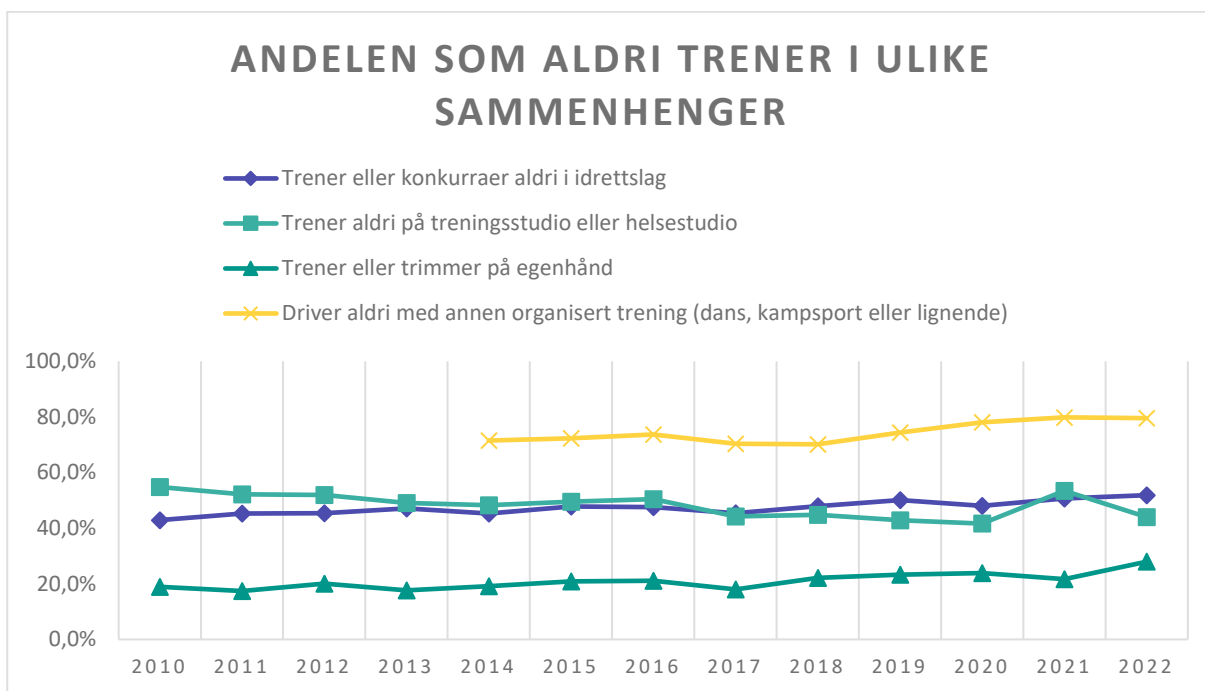
Figur 9: Unges aktivitet i idrettslag fra 2011 til 2022. Kilde. Ungdata

Dette ser vi understreket i figuren under: Her ser vi at andelen som aldri har vært med i idrettslag har økt svakt fra 2017 til 2022, samtidig som andelen blant unge som fortsatt er med, har sunket, og det er særlig ila barneskole og ungdomsskole de slutter.

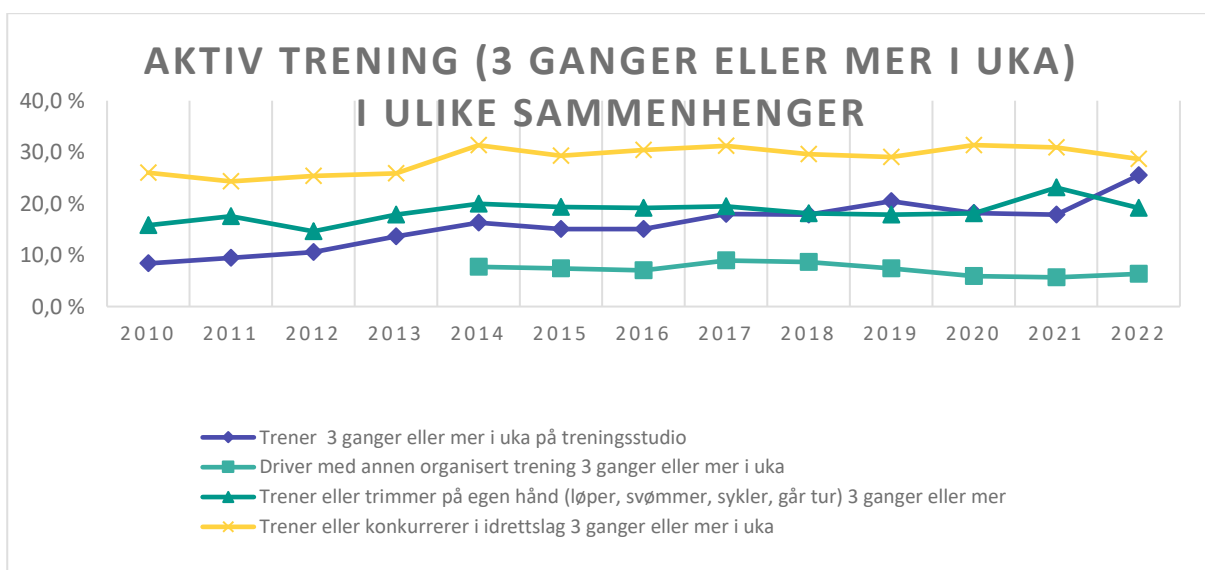
Figur 10 Om de noen gang har vært med i idrettslag/idrettsklubb og når de evt. sluttet.

I ungdatabasen har man også spurt om i hvilken sammenheng en trener. Om vi ser først på de som aldri trener i/driver med ulike aktiviteter i ulike sammenhenger, så ser vi at med unntak av treningsstudio/helsestudio, så er det en viss økning i andelen som oppgir å aldri ha trent i ulike sammenhenger både for idrettslag, annen organisert trening, og på egenhånd fra 2010-2022. Pandemien kan nok forklare noe av nedgangen de siste årene.

Figur 11: Andelen som aldri har trent i ulike sammenhenger, 2010-2022. Kilde: Ungdata

I figuren under har vi sett på de som er mest aktive, altså trener 3 ganger i uka eller mer i ulike sammenhenger. Litt overraskende ser vi, med unntak av å drive med annen organisert trening, en økning i andelen høyaktive fra 2010-2022, også i idrettslag. Dette står litt i motsetning til figuren over der vi så at andelen unge som har vært med i idrettslag 3 ganger eller mer i uka sank. Noe skyldes nok ulik spørsmålstilling, "har vært med " vs. "trener og konkurrerer i". Men noe kan nok også forklares med en ending i svaralternativer fra 2013 til 2014 i undersøkelsen. Fra 2014 til 2022 ser vi også her en svak nedgang av de høyaktive i idrettslag, mens det er en jevn andel som trener og trimmer på egenhånd aktivt, og en økende andel av de aktive på treningsstudio.

Figur 12 Andelen høyaktive i ulike idrettslige sammenhenger, 2010-2022. Kilde: ungdata

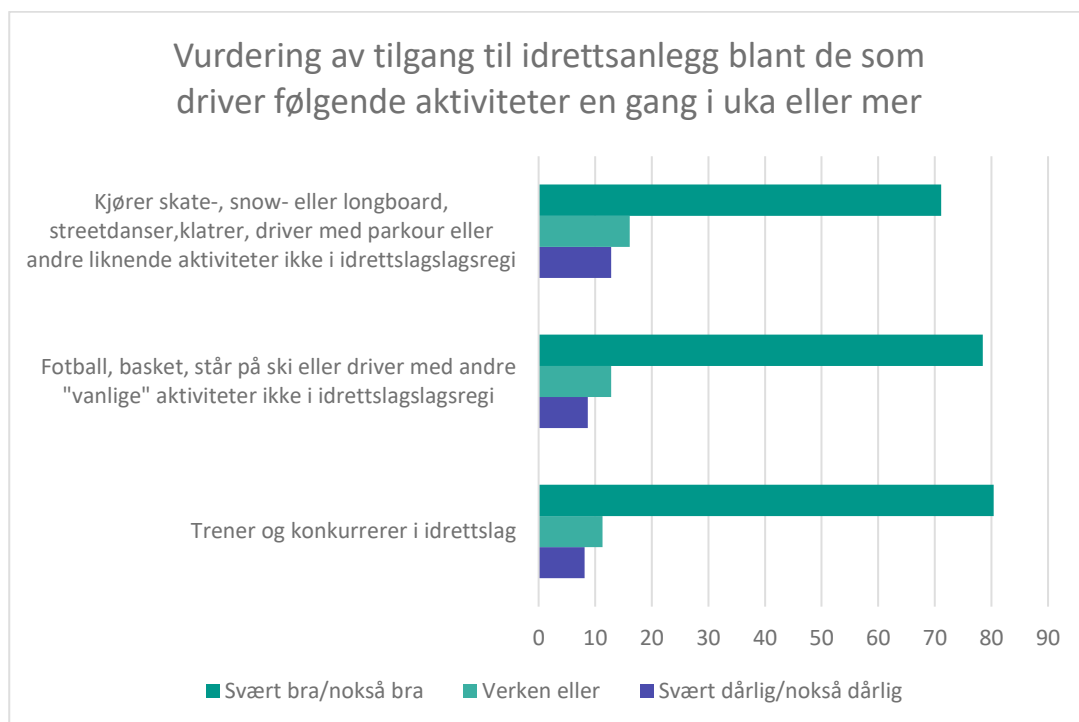
I tillegg har man de siste tre årene (2020, 2021 og 2022) spurt om man driver med såkalte «vanlige» idrettsaktiviteter (fotball, basket, ski o.l.) utenom idrettslag, og her svarer snaut ¼ aldri, mens drøyt 15 prosent mer enn 3 ganger i uka (endringene på de tre årene er små og vises ikke her). Tilsvarende har man spurt om man driver med skate-, snow- eller longboard, klatrer, parkour eller lignende – altså det man ofte definere som egenorganisert livsstils-/risikoidretter – utenom idrettslag. Her er andelene som oppgir aldri 60 prosent, 36,5 prosent har drevet med denne typen aktiviteter av og til, og 3,5 prosent er svært aktive.

3.3. Tilgang til idrettsanlegg

I ungdatabar har man også bedt de unge vurdere nærtilbudet, blant annet tilgang til idrettsanlegg, og her svarer hele 70,4 prosent at det er nokså eller svært bra, og kun 12,1 prosent at det er nokså eller svært dårlig. Sett i forhold til andre arenaer som ungdom operer på, skårer idrettsanlegg best, mens fritidsklubb/ungdomshus e.l. kommer dårligst ut, her angir 44,1 prosent at tilbudet er nokså eller svært bra. For kulturtilbud er tallet 57,2 prosent.

Ungdom (ungdomsskole og videregående) opplever altså i det store og hele tilgangen til idrettsanlegg som rimelig god. Men her kan en tenke seg at dimensjonen by – land spiller inn, at presset på anlegg er større i de store byene. Dataene gir ikke holdepunkter for det: 70,3 prosent av de unge i de seks største byene angir idrettsanleggstilbudet som nokså eller svært bra. Om vi kun ser på Oslo, er det litt færre, 67,4 prosent. I Oslo varierer imidlertid vurderingen mellom bydeler, der unge i de vestlige bydelene er mer fornøyde enn i de østlige (Bakken 2023).

Men har det noe å si når det gjelder hvilke typer idrettslig aktivitet man driver og vurdering av tilgangen til idrettsanlegg? I figuren under ser vi de som har driver med ulike former for aktivitet i og utenfor idrettslagsregi en gang i uken og deres vurdering av tilbudet av idrettsanlegg.

Figur 13. Vurdering av tilgang til idrettsanlegg blant de som driver med følgende aktiviteter en gang i uka:
Kilde: Ungdata

Det er en gjennomgående positiv vurdering av idrettsanleggstilbudet i nærmiljøet for alle tre kategoriene. Men vi ser en forskjell, der de som driver aktivitet utenom idrettslagsregi, og særlig de som driver med det vi kan kalle livsstilidretter, er litt mindre fornøyde, og litt flere kritisk til tilbudet. Det er imidlertid grunn til å stille spørsmålsteget ved hva de unge legger i «idrettsanlegg». Tenker de her at dette er tradisjonelle anlegg for organisert idrettsaktivitet? Og om en spesifikt hadde spurt om tilgangen til anlegg for for eksempel parkour, skating, streetdans med mer, så ville svarene muligens blitt mer negative? Den generelle spørsmålstillingen gjør det vanskelig å vite sikkert.

3.4. Oppsummert – tilbud og behov

Som nevnt er det vanskelig undersøke behov for en anleggstype som det knapt finnes tilbud om og som knapt er kjent. Vi har imidlertid via gjennomgang av tilgjengelig statistikk, pekt på at tildeling av spillemidler til anlegg de siste 10-15 årene ikke har gitt noen effekt i økt idrettsdeltakelse, nærmest det motsatte. Anleggsutbyggingen har til nøds bidratt til at de unge som trente tre ganger i uken, nå trener fire, men også det er usikkert. Vi har ikke fått flere inaktive aktive eller begrenset frafallet fra den organiserte idretten. Her kan en jo hevde at anleggsinvesteringen har hindret en tilbakegang blant barn og begrenset tilbakegangen blant ungdom. Det er imidlertid på andre arenaer økningen i unges idrettsaktivitet har funnet sted, noen betalt av det offentlige om enn med begrenset tilskudd i forhold til det som er gått til ordinære anlegg, og noen av private som for eksempel treningsinstitutt. Det er altså begrense sosial avkastning på offentlige investeringen på anleggsområdet.

Og videre, om vi legger inn som forutsetning at endrede aktivitetsmønstre, også blant unge, medfører behov for nyskapende og annerledes tilrettelegging i form av anlegg, også i vintersesongene, så

indikerer gjennomgangen her at det finnes et udekket behov for innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Hvor stort dette behovet er, er imidlertid vanskelig å fastslå.

Det er derfor behov for mer kunnskap ikke bare om hvilke aktiviteter som drives, og i hvilken sammenheng, men også hvor en driver aktiviteten, utnyttelsen av ulike anleggstyper, behovet for ulik tilrettelegging m.m., noe som krever mer spesifikke undersøkelser enn de som per nå er tilgjengelige.

4. Skandinaviske erfaringer og tiltak

4.1. Danmark – GAME streetmekka

Danmark er kanskje det landet i Norden som har kommet lengst og har mest erfaring når det gjelder innendørs anlegg for egenorganisert aktivitet. Som eksempel på dette vil vi her kort se på organisasjonen GAME og spesielt anleggene GAME streetmekka.

Organisasjonen GAME ble etablert i Danmark i 2002 med formål om å utbre gateidrett og gatekultur, å være sosialt inkluderende og å få med barn og unge som normalt ikke driver med idrett og fysisk aktivitet. I utgangspunktet ble det arrangert åpne treninger i blant annet gatefotball, gatedans, basket, parkour ute i ulike boligområder i byer i Danmark, såkalte Game Zones. Treningene blir ledet av playmakers, lokal ungdom som har fått opplæring i være instruktører og rollemodeller. I 2010 åpnet GAME sin første innendørs fasilitet, Game STREETMEKKA, i København. Visjonen bak GAME streetmekka er å skape steder hvor barn og unge på tvers av sosiale skillelinjer kan drive aktiviteter året rundt i uformelle rammer (Larsen et al. 2021). I 2016 åpnet GAME streetmekka i Esbjerg og i 2018 ble det åpnet to nye: GAME Streetmekka Aalborg og GAME streetmekka Viborg. Husene eies av kommunene og har blitt etablert med en blanding av offentlige midler og støtte fra stiftelser og fond. Kommunene har driftsavtaler med GAME som står for organisering, administrasjon og ansettelse. Felles for husene er at de har tilholdssted i gamle industrilokaler og at de er rettet mot å tilrettelegge for aktiviteter som eksempelvis skateboard, løpehjul, streetbasket og parkour. Alle fire husene har fasiliteter både innendørs og utendørs. Fasilitetene ute er gratis, mens det innendørs kreves at man kjøper en (billig) inngangsbillett eller medlemskap. Husene benyttes både til helt egenorganiserte aktiviteter, åpne «drop-in» treninger og tradisjonelle idrettslag.

GAME-konseptet har nå programmer i ti ulike land, 1600 aktive frivillige og driver ukentlig aktivitet i 95 «soner». Virksomhetene har blitt evaluert i flere ulike sammenhenger. Det som er viktig for oss i denne rapporten er imidlertid det som foregår i de fire husene og som man kan trekke lærdom fra om man skal bygge flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet i Norge.

Det er gjort flere evalueringer av ulike foretak i regi av GAME. Her bygger vi først og fremst på rapporten «Evaluering av GAME streetmekka» (Larsen et al. 2021) som omhandler husene i Esbjerg, Viborg og Aalborg. Punktvis oppsummert er hovedfunnene fra evalueringen som følger:

- En må være oppmerksom på at noen aktiviteter kan komme i konflikt. Erfaringer fra Esbjerg viser eksempelvis at lyden fra skateboard var forstyrrende for parkour-utøverne. Blant brukere av rulle-anleggene var det også konflikt mellom brukere av skateboard og løpehjul.
- Fokus på de enkelte brukergruppers krav og ønsker. Dersom ikke fasilitetene muliggjør de spesifikke brukergruppens krav, brukes ikke fasilitetene.
- 22-25% av brukerne er kvinner.
- Besøk fra skoler og institusjoner er sentralt for å rekruttere kvinner.
- Dans og å «henge ut» er de mest populære aktivitetene blant kvinnene, mens skate-aktiviteter er mer populære blant menn.
- Menn er i større grad enn kvinner aktive på tvers av aldersforskjeller.

- Alle husene har besøk fra hele kommunen, men en stor del av besøkene kommer fra ungdom som er bosatt i nærhet av anlegget.
- Brukere som ikke er aktive fra før utgjør en liten andel av husenes brukergrupper. 12-13 % har oppgitt at de ikke var aktive fra før.
- De fleste brukerne er aktive i tradisjonelle idrettslag eller andre former for trening ved siden av aktivitetene de deltar i i husene.
- Især streetmekka Viborg har oppnådd målet om å nå unge med en annen etnisk bakgrunn enn dansk. Her utgjør denne gruppen 34% av de daglige brukerne. I Aalborg er det litt høyere andel av brukere fra denne gruppen enn den generelle befolkningen, mens brukergruppen i Esbjerg gjenspeiler den generelle befolkningssammensetningen.
- Streetmekka Viborg har en større andel av brukere som har foreldre som ikke driver med idrett enn befolkningen generelt i kommunen.
- Plasseringen til streetmekka Viborg er avgjørende for at de rekrutterer fra sosiale lag som normalt er underrepresentert i idrett og fysisk aktivitet.
- Den organiserte idretten oppfatter ikke GAME streetmekka som en konkurrent, men en brobygger mellom det egenorganiserte og det organiserte.

For å oppsummere og trekke erfaringer fra GAME streetmekka i Danmark kan vi trekke frem noen punkter som vi anser som spesielt viktige. GAME har som nevnt innledningsvis en målsetting om å inkludere grupper av befolkning som har en statistisk tendens til å falle utenfor den organiserte idretten. Langt de fleste som anvender GAME streetmekka er allerede aktive på andre arenaer. Likevel er det viktig å fremheve at 12-13 % av brukerne er barn og unge som ikke har vært aktive tidligere, noe som ikke er ubetydelig. Et annet moment som er viktig å fremheve er betydningen av plassering av anlegget. Det at Viborg i stor grad har lyktes med å tiltrekke seg brukere med en annen bakgrunn enn etnisk dansk, tilskrives i stor grad at anlegget er plassert i et område som gjør at disse gruppene har kort reisevei. Mens de som er aktive fra før ikke ser ut til å bli hindret av lang reisevei til et streetmekka hus, ser det ut til at lang reisevei er et hinder for de gruppene GAME har som en hovedmålsetting å nå.

4.2. Noen norske erfaringer

I forrige kapittel så vi noen eksempler fra Danmark. I neste kapittel skal vi se på fem norske kasus. Det er imidlertid ikke gjort så mye kunnskapsinnhenting i Norge, verken om anleggsbehov og -bruk generelt (jfr. ovenfor), eller om innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet spesielt. Ved NTNU knyttet til Senter for idrettsanlegg og teknolog (SIAT) er det gjort noen prosjektoppgaver om nyskapende aktivitetsanlegg.⁹ Omfanget og kvaliteten på empirien varierer litt, men det er noen fellestrekk som kommer fram: Å få økonomi til prosjektet er en utfordring, men helt avgjørende; lokaliseringen av anlegget er sentralt for å realisere potensialet, herunder er disponible areal og ikke minst eiendomspriser en utfordring; og brukerinvolvering tidlig i prosessen og kommunikasjon videre i prosessen er essensielt

Dette er også momenter som kommer fram i ekspertsamtalene vi hadde, men her ble de strukturelle forholdene i større grad vektlagt. Dette gjelder særlig innrettingen på og bestemmelsene i

⁹ Emnet TBA4856 – Ekspert i Team. Innovative idrettsanlegg. NTNU - SIAT

spillemiddelordningen, relasjonen mellom de sentrale aktørene på feltet – idrettslag og -organisasjoner, kommune, utbyggere/entreprenører, kulturdepartementet – og de ulike aktørenes potensiale og kapasitet til å formidle behov og ønsker. Gjennomgående trakk disse strukturelle trekkene i retning av prioritering av anlegg for den organiserte prestasjonsidretten, til dels på bekostning for anlegg for ikke-tradisjonell egenorganisert aktivitet.

Videre er det to dimensjoner ved kommunene som var viktige for å forstå utfallet av de strukturelle betingelsene, og det er størrelse og økonomiske ressurser. I firefeltstabellen under har vi skjematisk satt opp disse dimensjonene og betydningen de potensielt kan ha.

Tabell 2 Skjematisk oppstilt firefeltstabell over kommuners kapasitet

	Stor	Liten
Rik	<i>Har i større grad mulighet selv til å styre prosessen på grunn av økonomiske ressurser og administrativ kapasitet</i>	<i>Gir økonomisk handlingsrom – ikke nødvendigvis avhengig av eksterne ressurser – men mangler den administrative kapasiteten, og må nødvendigvis hvile på kapasiteten til eksterne aktører (idrettsorganisasjoner, entreprenører, arkitekter)</i>
Fattig	<i>Stor administrativ kapasitet gjør det mulig å sette seg i førersetet i prosessen, men avhengigheten av eksterne aktører for ressurser legger begrensninger</i>	<i>Har selv lite handlingsrom hverken ressursmessig eller administrativt til å styre prosessen.</i>

Vi vil komme tilbake til disse momentene i kapittel 6. Nedenfor skal vi kort redegjøre for to satsinger som har betydning for det vi drøfter her.

4.3. Ordningen med nyskapende aktivitetsarenaer¹⁰

I 2017 utlyste Kulturdepartementet et 3-årig prøveprosjekt for nyskapende aktivitetsarenaer finansiert av spillemidler. Den ble senere forlenget med 2 år, til og med 2021. Det var kun kommuner som kunne søke midler fra denne ordningen. Målet med prøveordningen nyskapende aktivitetsarenaer var ifølge departementet å stimulere til økt fokus på egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, herunder bidra til nye ideer om, og etablering av nye typer anlegg for egenorganisert aktivitet.

¹⁰ Jamfør epost frå Kultur- og likestillingsdepartementet ved Alice V. Boyd hhv den 24. og 26. oktober 2023. (Sak 23/5018 Universitetet i Sørøst-Norge - prosjektet nyskapende aktivitetsarenaer - spørsmål om videreføring og evaluering)

Siden 2017 er det totalt bevilget 175 mill kr prøveprosjektet. Av totalt 108 søknader fremmet mellom 2017 og 2021, ble 54 innvilget, altså halvparten, og av disse var 52 aktivitetsparker eller aktivitetsområder i tilknytning til skolegårder. Per ultimo oktober 2023 er 19 anlegg ferdigstilt, og tre tilsagn er trukket tilbake, da prosjektene ikke blir realisert.

Fra og med søknadsåret 2022 ble aktivitetsparker tatt inn som egen anleggskategori i den ordinære ordningen for søknader om spillemidler til anlegg, og det ble allerede da fremmet 49 søknader. I søknadsåret 2023 ble det fremmet 119 søknader til aktivitetsparker, 84 av disse som nærmiljøanlegg og øvrige 35 som ordinære anlegg. Videre er det i perioden (2022-24) 15 søknader under kategorien større aktivitetspark etter særskilt vurdering. En grunn til at såpass mange søkte via nærmiljøkategorien, er nok at en da søker om et mindre beløp (men opp mot 50 prosents støtte) for en enkeltstående anleggstype med 10 års driftstid som krav og ikke 30 år som ved ordinære anlegg. Videre er kravene til hvem som kan søke om nærmiljøanlegg ikke like strenge som for ordinære anlegg.

En annen grunn kan være at tilskuddsatsen gikk ned når tiltaket gikk fra å være en prøveordning til bli integrert i den ordinære spillemiddelordningen: Maksimal stønadsats ble satt til 2 mill kr, som skulle dekke opp til 1/3 av kostnadene, mens det i prøveprosjektet var 4 mill kr og opp til halvparten av kostnadene, altså en betydelig reduksjon i tilskudd. Man kan spørre seg om ikke en slik reduksjon hemmet muligheten for å prioritere det nyskapende i anleggsutformingen, slik hensikten jo var med prøveprosjektet. Slik sett er det kanskje symptomatisk at «nyskapende» er tatt ut av benevnelsen i Bestemmelsen.

Under pkt. 2.6.2 Anlegg som ikke omtales av det etterfølgende i Bestemmelsene, er det mulig å søke tilskudd til anleggstyper både for organisert og egenorganisert idrett som ikke er spesifisert spesifikt. For å kunne søke tilskudd må anleggene være innenfor tilskuddsordningens formål, dvs. å bidra til en infrastruktur som gir befolkningen mulighet til å drive fysisk aktivitet, både i regi av den frivillige, medlemsbaserte idretten og gjennom muligheten for egenorganisert, fysisk aktivitet. I tillegg må de tilfredsstille vilkårene i Bestemmelsene, blant annet om hvem som kan søke. Dette er en ordning der det er departementet og ikke fylkeskommunen som vurderer som søker er søknadsberettiget. Det er flere eksempler på anlegg som er gitt tilskudd under dette punktet, som Færder motorikkhall m.m., men også, som vi skal se, søkere som ikke er vurdert som stønadsberettiget som GAME Arendal.

Ifølge departementet mener man at hovedmålet med prøveordningen er nådd, da den i stor grad bidro til å løfte frem anlegg for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, og gjøre både kommuner og andre søkere oppmerksomme på muligheten til å bygge slike anlegg. Så kan man igjen spørre seg om ikke reduksjon i støttesatsen begrenser muligheten for virkelig å realisere nyskapende anleggstyper, siden dette ofte vil kreve mere ressurser. Det høye antallet søknader om aktivitetsparker under nærmiljøordningen peker i den retning.

4.4. Vestlandet – nyskapende aktivitetsanlegg

Dette er et pågående prosjekt fra 2020-2025 i regi av Vestland Fylkeskommune. Hensikten er å fremme nyskapende aktivitetsanlegg som også når brukergrupper som i dag i mindre grad inkluderes i anleggspolitikken. Et sentralt premiss er at man må komme inn i en tidlig fase i anleggsutviklingsprosjektene. Det gis derfor støtte til kartlegging av behov og medvirkning, og framskaffe kunnskap om aktivitetstrender i kommunen. Alfa og omega er å ha det nødvendige kunnskapsgrunnlaget før man setter i gang planprosessen med å realisere anlegget. En viktig faktor her er kunnskaps- og inspirasjonsdeling mellom kommunene som deltar i prosjektet. Anlegget kan både være utendørs aktivitetsparker i tilknytning til skole, innendørs aktivitetshall, flerbrukshus med kultur og aktivitetsfunksjoner m.m. Prosjektet har følgende delmål:

- Ferdigstille inntil 12 modellanlegg etter avslutta prosjektperiode
- Produsere forskningsbasert kunnskap om barn og unge sine aktivitetsvanar og anleggsbehov
- Auke kompetansen på anleggsutvikling i arkitektmiljø i Vestland fylke
- Endre nasjonal politikk og innretting av tilskotsordningar for anleggsutvikling

Prosjektet er som nevnt underveis, og det er foreløpig ikke så mye å rapportere, men et av casene i neste kapittel – Sogndal – er inkludert i dette prosjektet.

5. Plan, prosess og drift – erfaringer fra utvalgte eksempler

I dette kapittelet går vi gjennom det som er hovedtyngden av vår empiri. Basert på feltarbeid og intervju med sentrale aktører knyttet til noen utvalgte innendørs anlegg for egenorganiserte aktiviteter, vil vi presentere sentrale moment knyttet til planlegging, prosess, utfordringer og muligheter knyttet til denne type virksomhet. Som tidligere nevnt er casene våre valgt fordi de er på ulike stadier i prosessen, og dermed har ulikt erfaringsgrunnlag. Tre av anleggene er i drift, mens to fremdeles er på planleggingsstadiet.

5.1. Fysak - Bergen

Bergen kommune eier tre innendørs anlegg for egenorganisert fysisk aktivitet: Fysak Slettebakken i Årstad bydel, Fysak Melkeplassen i Laksevåg bydel og det nyetablerte Fysak Åsane i Åsane bydel.

De tre Fysakbyggene blir driftet av aktivitetsavdelingen i etat for idrett i Bergen kommune. Aktivitetsavdelingen i kommunen forvalter omkring 40 millioner kroner som går til idrett og fysisk aktivitet. Fysak-husene er et av tiltakene som gjennomføres spesielt rettet mot barn og unge. I aktivitetsavdelingen er det ansatt en avdelingsleder som har ansvar for Fysak-byggene. Til sammen er det ansatt rundt 35 personer som jobber i Fysak, noen i faste stillinger, andre i deltidsstillinger.

Hovedmålsetting knyttet til Fysak-byggene er å skape aktivitet og gode sosiale møteplasser for barn og ungdom. Målgruppen er ungdom som faller utenfor på ulike måter. Det kan eksempelvis være knyttet til manglende tilhørighet til organisert idrett eller andre aktivitetstilbud. Kommunene ønsker å skape rom for de gruppene som ikke har tilgang på fasiliteter gjennom andre arenaer. I tillegg er det et ønske fra kommunen sin side å bygge Fysak-hus i områder hvor det er større levekårsforskjeller, i bydeler med områdesatsning, for å møte ungdom med sosioøkonomiske utfordringer.

5.1.1. Plan og prosess

Fysak-prosjektet kom i stand etter en idékonkurranse i 2002 der Bergen med sitt utkast til et anlegg for uorganisert ungdom ble kåret av Kultur- og kirke departementet til en av vinnerne, og hvor departementet skulle gå inn med rundt 12 millioner kroner. Dette var utgangspunktet for det første Fysak-huset: Fysak Slettebakken.

Fysak Slettebakken var ferdigbygget i 2007, og utgjør det første og største av de 3 anleggene som per dagsdato er etablert i Bergen kommune. Av kostnadene på 33 millioner kroner har Bergen kommune betalt 20,5 millioner mens de resterende 12,5 millioner er blitt dekket av departementet (Bergenbyarkiv.no).

Det ferdige bygget har muligheter for kreative løsninger og aktiviteter både innvendig og utvendig. Anlegget var fra start tiltenkt å drives kun basert på egenorganiserte brukergrupper. Det var ikke laget noen driftsplan, eller tiltenkt ansatte fra kommunen sin side fra start. Noe de fort erfarte var at

anlegget trengte ansatte til stede i åpningstidene. I dag inneholder Fysak Slettebakken en av landets største innendørs skateparker, som er tilrettelagt for skateboarding, BMX og rulleskøyter. Videre inne i anlegget er et hopperom, en dansesal, samt en allsidig flerbrukssal som gir muligheter for tumbling og bordtennis i ledige tider. Utendørs finner man tre sandvolleyballbaner og en basketballbane (Fysakbergen.no).

Fysak Melkeplassen

Proessen med å bygge Fysak-huset på Melkeplassen startet i 2014 og ble ferdigstilt i 2019. På Melkeplassen i bydelen Laksevåg eide kommunen et bygg som skulle rehabiliteres. Aktivitetsavdelingen i idrettsetaten foreslo at dette burde bygges om til et nytt Fysak-hus. Aktivitetsavdelingen internleide allerede kjelleren til BUA, et utstyrsbibliotek, og hadde dermed god kjennskap til bygget. Denne ideen ble tatt videre til strategisk avdeling i kommunen og til politisk hold. Det daværende høyrebyrådet hadde i sin politiske plattform at det skulle bygges Fysak-hus i alle bydeler. Samtidig var Laksevåg en del av områdesatsingen i Bergen kommune. Undersøkelser hadde avdekket at det var problemer knyttet til rus, kriminalitet, vold og hærværk i bydelen. Områdesatsingen innebar at området ble spesielt utpekt som en levekårsone, der ulike tiltak skulle iverksettes for å utjevne levekårsforskjeller. Aktivitetsavdelingen fikk gehør for å ta ideen om et nytt Fysak-bygg videre. For å gi liv til ideen og realisere prosjektet, ble det utarbeidet en grundig mulighetsstudie i samarbeid med arkitekter. Denne studien ble senere videreutviklet til et skisseprosjekt som la grunnlaget for hvordan Fysak-huset på Melkeplassen skulle se ut og hvilke fasiliteter det skulle tilby. Arkitekter spilte en avgjørende rolle i hele denne prosessen, og deres ekspertise bidro til å gjøre prosjektet mer konkret.

For å sikre at Fysak-huset møtte de faktiske behovene i lokalsamfunnet, ble den lokale grunnskolen involvert i prosessen. Det var viktig å forstå hva barn og ungdom ønsket seg i et slikt anlegg og hvilke aktiviteter som ville være mest relevant for dem. Som leder for aktivitetsavdelingen, Kurt Forsberg, påpekte, var hovedmålet å bygge noe som ville være til nytte for barn og unge, og dette krevde en høy grad av fleksibilitet i design og fasiliteter.

Prosjektet var imidlertid ikke uten utfordringer. Det tok to år å få på plass den nødvendige reguleringsplanen for å endre formålet til tomten til idrettsformål. Denne prosessen hadde en betydelig kostnad. Byggingen av Fysak-huset startet først etter at de nødvendige tillatelsene og finansieringen var på plass. Avdelingslederen for etat for idrett, Eirik S. Olsen, bemerket at det oppsto utfordringer i finansieringsprosessen. Opprinnelig hadde de søkt om 50 millioner kroner. Dette ble senere redusert til 25 millioner kroner. Dette tvang prosjektteamet til å foreta justeringer og kutte kostnader for å sikre at prosjektet kunne gjennomføres innenfor de gitte rammene. Leder for aktivitetsavdelingen sier:

...Vi lager et prospekt til 50 millioner. Glem det, sier de. Dere får 25 millioner. Ok, stripper ned, og så får vi igangsettelsestillatelse. Og da ruller jo ballen. Da er det no way back egentlig, når entreprenørene setter spaden i jorden. Og enden på visa var jo at det kom på nærmere 49 millioner.

Da arbeidet først kom i gang, var det ingen vei tilbake, og prosessen rullet fremover. Totalt sett kom kostnadene for prosjektet på nærmere 49 millioner kroner.

I dag er hovedattraksjon i Fysak Melkebakken en innendørs parkoursal laget av treverk. I anlegget finnes i tillegg en liten buldrevegg og bordtennisbord, en velopplyst dansesal og et akrobatrom med: turngulv, hoppemadrass, tumblingfasiliteter med myke landingsmatter, slakkliner, balanseelementer, monkey bars, dipsstativ og chinsstativ. I et bygg på baksiden av anlegget er det en skatepark, bestående av street-elementer, og utlånsentralen BUA, hvor utstyr for ulike aktiviteter kan lånes gratis. På plassen mellom bygningene finner man en fargerik buldrevegg for klatreentusiaster (Fysakbergen.no).

Fysak Åsane

Åsane er med om lag 42000 innbyggere den største bydelen i Bergen kommune. Fysak-huset ble åpnet i februar 2023. Anlegget er et resultat av en ombygging av den tidligere Åsanehallen, som ble nedlagt i forbindelse med bygging av ny idrettshall, Åsane Arena. Den gamle Åsanehallen skulle egentlig selges for å dekke opp rekkefølgekrav i forbindelse med Åsane Arena. Da kommunen fikk dekket opp dette på andre måter, åpnet det seg en mulighet for at den gamle idrettshallen kunne brukes som et Fysak-bygg. Direktør for idrettsetaten, leder for aktivitetsavdelingen og avdelingsleder for Fysak-husene fikk brakt opp ideen på politisk plan og leverte skisser til hvordan hallen kunne omdannes til Fysak-hus. De fikk med seg uttalelser fra politi samt leder ved et handlesenter, som uttalte seg om at det var viktig at ungdommer i lokalmiljøet fikk et nytt sted å «henge». Det ble utarbeidet en mulighetsstudie og rundt 200 barn ble involvert i en medvirknings- og behovsundersøkellesprosess. Mangel på finansiering var imidlertid et problem i utviklingen av anlegget. Torbjørn Iversen, direktør i idrettsetaten forklarer:

Når vi la frem konseptet vårt, så sa vi at dette kan vi få til å gjøre noe av, det vil koste ti millioner, vi kostnadsberegnet det til cirka ti millioner totalt. Men de pengene hadde vi ikke, og de pengene fikk vi ikke. Så da var valget vårt å enten gi det opp, eller å se hva vi kan skalere ned, og gjøre ting helt enkelt, men likevel få det til. Så klarte vi å finne noen penger i våre budsjetter.

Etaten klarte å skaffe tre-fire millioner til oppussing, ombygging og innkjøp av utstyr på egne budsjetter. Selve oppussingen ble gjennomført ved at de andre Fysak-husene stengte ned driften en periode, slik at de ansatte der kunne bidra i oppussingsprosessen i Åsane. Prosjektet fikk i tillegg tilslag på en søknad til Bufdir om støtte til drift de tre første årene.

En utfordring ved opprettelsen av Fysak Åsane var at prosjektet ble utfordret av deler av den organiserte idretten. Et lokalt håndball-lag var sterkt imot at idrettshallen skulle bygges om til Fysak-hus. Det var flere innlegg i avisene i Bergen som argumenterte mot omleggingen og det ble arrangert demonstrasjoner med flere hundre deltakere til støtte for håndballaget. Siden behovet for håndballbaner var dekket i den nye Åsane Arena, ble ikke kommunen med på å stanse omleggingen.

Der Slettebakken har skateboard og Melkeplassen har parkour som sine «signaturer», ble det i Åsane lagt større vekt på åpne flater og tilrettelegging for ballaktiviteter. En annen nyvinning ved Fysak Åsane var at man fikk midler til å lage et gamingrom som driftes av Åsane ungdomslag.

5.1.2. Kort om drift

Felles for alle Fysak-husene er at de er åpne hele dagen og at inngang er gratis. I tillegg til enkeltbrukere har lag og foreninger treningstider i lokalene, og skoler kan booke seg inn og låne lokalene gratis. I skateavdelingene, som finnes i alle tre husene, er det satt opp ulike tider til bruk av skateboard, scoot (sparkesykkel) og BMX. Dette for å unngå at det blir konflikter og ulykker på grunn av aktivitetens ulike bruksmønstre i anleggene.

I tillegg til fast ansatte aktivitetsutviklere som jobber ved husene, er det også ansatt en rekke miljøarbeidere i deltidstillinger av ulike størrelser. Bergen kommune har vært opptatt av at Fysak-husene ikke skal drives av frivillige. Det er både fordi de som jobber ved anleggene skal være trygge voksne og rollemodeller for barna og ungdommene som besøker anleggene, og for at det skal være lettere for kommunen å sette krav til de som arbeider der.

5.1.3. Fysak Bergen – barrierer og suksesskriterier

Utfordringer

Konflikt med organisert idrett

Generelt kan man si at konfliktene i forbindelse med Fysak-husene i Bergen i hovedsak går langs to linjer: fordeling av tid til trening og økonomi. Leder av aktivitetsavdelingen i etat for idrett, fremhever at det i større grad var en konflikt mellom den organiserte idretten og de egenorganiserte tidligere, men likefremt at de har måttet argumentere for at Fysak-tilbudet skal ha sin plass:

Alt er jo kjemping om ressurser da, for å si det sånn. Den gamle ideologien om at det er den organiserte idretten vi er til for, lever fremdeles. Og at det er den paraplyen der vi skal serve. Og klart at når idrettslagsledere har 20 år med tilgang til debattspaltene i Bergenstidene, så tror jeg jo at det er vanskelig. Det må være politiske redskap som gjør at de overser maset derfra. All den feilinformasjonen som går på husene våre. Vi bruker enormt mye krefter på å parere dårlige rykte.

Videre fremhever direktør for etat for idrett, at det åpenbart blir en kamp om ressursers, spesielt så lenge idrett ikke er lovpålagt, slik som barnehage og skole er. Han fremhever at det er en del krefter inne i den organiserte idretten som er negativt innstilt og mener at pengene burde tilfalle den organiserte idretten. Han påpeker at Bergen kommune bruker mye penger på den organiserte idretten, men at det for kommunen også er viktig å tilrettelegge for de som ikke finner seg til rette eller ønsker å drive med organisert idrett. Som et konkret eksempel på en konflikt mellom den organiserte og den egenorganiserte idretten trekker han frem hvordan Tertnes håndball fikk med seg idrettsrådet til å gå imot at Åsane idrettshall skulle bygges om til et Fysak-hus. Dette fikk idrettsrådet

ikke med seg kommunen på. Kommunen argumenterte med at håndballklubben allerede hadde god dekning når det gjelder flater til håndballaktiviteter. Direktøren fremhever:

I motsetning til den organiserte idretten, så har disse her en veldig svak stemme, fordi at de opererer hver for seg og på egen hånd. De er ikke en samlet enhet. Det ser vi hver gang diskusjon kommer. (Håndballklubben), stilte jo 200 medlemmer med en gang, og protesterte mot at det skulle komme Fysak. Men de som ville ha Fysak, det var sikkert mange flere. Vi hadde tusen på åpningen. Men de var ikke i stand til å mobilisere. Så jeg tror det er veldig viktig for alle kommuner å tenke at her er det egentlig et behov og ønske som ikke kommer veldig klart frem.

Det sentrale problemet som ansatte i Bergen kommune og ansatte ved Fysak-husene trekker frem i denne sammenheng, er altså den manglende kraften de egenorganiserte har sammenliknet med den organiserte idretten, når det gjelder å fremme sin sak og få gjennomslag for sine ønsker.

Utfordring - Hva er et behov og hvem er brukerne?

En annen utfordring handler om det å identifisere behov, og å forstå hva et behov er. I og med at de som skal representeres her ikke er, eller i liten grad er, organisert, kan det være vanskelig å fremme at det skal bygges anlegg. Flere av våre informanter fremhever at det er vanskelig å få gjennomslag for å bygge anlegg når en vet lite om hvor mange potensielle brukere det er. For eksempel er det vanskelig å dokumentere hvor mange skateboardere det er i Bergen. Selv om det finnes en skateboardklubb, er det i brettkultur er liten tradisjon for å organisere seg. Det betyr at medlemstallet i klubben sier lite om hvor mange skatere det finnes totalt. Aktivitetslederne trekker også frem at aktiviteter som tricking og parkour i utgangspunktet er små miljøer, men at mange har blitt dratt med når dette har organisert i Fysak-husene. Som aktivitetsutvikler Kjartan Revheim sier: «Av og til må man satse på at man skal bygge et miljø». Med andre ord er det ikke bare slik at behov er noe som er der i utgangspunktet (og som kan være vanskelig å identifisere og tallfeste), men behov er noe som aktivt skapes.

En annen utfordring de trekker frem, er spørsmålet om hvem brukerne er, og hvem man skal tilrettelegge og bygge for: Bygger man et rulleanlegg som er enkelt for nybegynnere å bruke, kan det fort bli kjedelig i lengden. Bygger man det anlegget som ekspertene vil ha, ekskluderer man raskt nybegynnere og de mindre erfarne. Aktivitetsutviklerne vi har intervjuet, er opptatt av at slike vurderinger er viktige å gjøre før man setter i gang bygging av et anlegg. De fremhever også at det til dels har vært utfordringer i forbindelse med konflikter mellom ulike brukergrupper. Dette gjelder især rulleaktivitetene der konflikter mellom de som kjører sparkesykkel (scoot) og de på skateboard har vært fremtredende. Det er fordi de har litt ulike måter å bevege seg i anlegget på, men også fordi scoot er mye enklere å lære seg og at de dermed ikke er sosialisert inn i skatekulturens forventninger om hvordan man skal bevege seg i slike anlegg. I starten var det åpent for alle brukergruppene i hele åpningstiden, etter hvert ble det avsatt egne tider for scoot, skateboard og BMX, noe som har bidratt til å løse opp i disse konfliktene.

En annen tematikk som ble tatt opp når det gjelder brukergrupper og utfordringer, var når brukergruppen var en annen enn målgruppen. Som eksempel på det nevnes et tilbud om zumba som ble satt opp på et av Fysak-husene. Dette fikk raskt mange brukere, men som en aktivitetsutvikler sier: «Deltakerne var jo bare middeldrende mødre – ikke helt vår målgruppe».

Skjev kjønnsfordeling i visse aktiviteter er også en dimensjon som tas opp som en utfordring. Dette ses først og fremst på som et problem når gjelder rulleaktivitetene der gutter er i overtall, men også i aktiviteter som cheerleading og silk, der jentene er i overtall. For å bøte på dette er det satt i gang av egne tider til girl-skate. Målsettingen er at det skal være lettere for jentene å komme i gang med skating, med et håp om at jentene i større grad også skal bruke skateparkene utenom de spesifikt avsatte tidene.

Suksesskriterier

Ildsjeler og kommunens ansvar

Et sentralt moment som holdes frem av informantene våre, er at kommunene både *har* ansvar og må *ta* ansvar for å tilby fritidsaktiviteter og tjenester for alle innbyggerne, ikke bare de som er organisert i idrettslag eller har sterke stemmer i samfunnet. Avdelingslederen sier:

Kommunen har ansvaret for alle som bor i kommunen. De som driver med organisert idrett, der er det jo veldig godt tilrettelagt, masse flinke folk, og de som ønsker å begynne med ting, de kan bare henvende seg til idrettslag, og så kommer de i gang der. Og så må jo kommunen sørge for at levevilkårene for idrettslagene er bra, og det gjør de i stor grad. Men så er det jo de andre gruppene, da. Hvordan kan man lage et tilbud for de? Fysak-hus er jo absolutt et tilbud for veldig mange. Så det er jo ikke sånn at det løser alle aktivitetsbehov for de som ikke er organisert i idretten, sant. Men for mange så finner de seg til rette der, og bruker masse tid der. Så jeg synes jo det er viktig at det er et kommunalt tilbud, for da er det på en måte kommunen som setter premissene for hvem som skal bruke det, hva det skal brukes til, og hvordan, sant. Det kommer aldri noen bestilling om det ikke er noen som skriker. Det må kommunen gjøre på vegne av disse gruppene.

Informantene legger vekt på at kommunen må tenke på de gruppene som ikke er organisert, som ikke har sterke representanter eller talerør. Samtidig, og kanskje paradoksalt, er det tydelig at kommunene er avhengig av «ildsjeler» for at kommunene skal ta dette ansvaret. I vår sammenheng er det viktig å fremheve at det ikke er noen automatikk i at kommunene tar ansvar for eller har mulighet til å tilrettelegge for fysisk aktivitet utenfor den organiserte idretten. I etat for idrett i Bergen kommune er det imidlertid flere som har jobbet med Fysak-husene over en lengre periode og vet hva som er mulig å få til, og hvordan en skal gå frem for å tilrettelegge for egenorganiserte aktiviteter. Et eksempel på det er det siste tilskuddet til Fysak-byggene, Fysak Åsane, som ble realisert på tross av svært lite økonomiske midler og med kreativ bruk av arbeidskrefter.

Eksempelets makt og politisk vilje

Da Bergen kommune i 2002 fikk statlige bevilgninger til å bygge et aktivitetshus for egenorganiserte aktiviteter, fantes det ikke mange eksempler på slike i Norge. Det at Slettebakken ble en suksess kan

sees på som et suksesskriterium for at de to senere byggene har kommet til. Da vi spurte lederen for aktivitetsavdelingen om det har vært vanskelig å få realisert Melkeplassen og Åsane svarte han:

Nei, det har ikke det. Vi har vært veldig heldige i senere årene, for nå har vi erfart. Når vi bygde Melkeplassen og det ble åpnet i 2019 så hadde vi heldigvis fått en opinion. Det vi opplever nå, det er jo at skoler, bomiljø og politikere sier vi vil ha Fysak-hus i vår bydel, vi vil ha det sånn som de, vi vil slippe å reise. Og det er jo, da har vi kommet til at det skapes en forventning og opinion til politikerne, som sier at vi også vil ha slik hus.

Dette kan ses på som det vi kan kalles eksempelets makt. Fysak Slettebakken medførte at politikere, andre beslutningstakere samt brukere fikk et eksempel på hva et slikt hus kan inneholde og hvordan en kan tilrettelegge for egenorganisert fysisk aktivitet. Ifølge våre informanter er det nå tverrpolitisk enighet i Bergen om at det skal settes av midler til Fysak-hus og det er en politisk målsetting om at slike hus skal finnes i alle bydeler. At det er politisk vilje til å bruke penger på dette medfører, selvsagt, at det er enklere å få tiltak for egenorganiserte aktiviteter realisert. Et annet element som eksempelets makt medfører, tror vi, er at det blir enklere å få flere «med på laget» når det skal argumenteres for et nytt bygg. Som nevnt over, kom både politi, senterledelse og politikere på banen når det skulle argumenteres for et Fysak-bygg i Åsane. Det er også et viktig poeng at med den politiske viljen i ryggen er det også enklere å koble på andre kommunale satsinger. Et eksempel på det er utbyggingen på Melkeplassen, som lå i et område som allerede var en del av områdesatsingen i Bergen. Det innebar at det allerede fantes et apparat som kunne koples på og hjelpe til med brukerundersøkelser etc. Ved å få en rekke ulike grupperinger til å argumentere for saken, skapte man et nettverk av aktører som styrker argumenterte for viktigheten av Fysak-hus.

Trygge miljøer

Et moment de ansatte i etaten trekker frem som viktig er at driften av Fysak-husene ikke skal bygge på frivillighet, men at det skal være lønnede miljøarbeidere og aktivitetsutviklere på stedet i hele åpningstiden. Lederen for aktivitetsavdelingen sier:

Jeg tror det er suksessfaktoren vår, at vi skaper mest mulig trygge miljøer med å ha profesjonelt mannskap til stedet. Så det gjør at foreldrene kan sende ungdommer sin der, så trygg som mulig, og skjer det en skade så tar vi hånd om den. Men derfor tror jeg at politikere også ser det, at man kan komme rett etter skoletiden, og man kan trene rett før man skal spise. De tenker ikke i trening, de tenker i leking.

Videre fremhever både avdelingslederen og lederen for aktivitetsavdelingen at med frivillige hadde man ikke fått til å skape like trygge og inkluderende miljøer. De som ansattes og har lønnede stillinger kan mane stille krav til og ha høye forventninger til.

Medbestemmelse og utforming av anlegg

For at et anlegg skal bli brukt må det være bra bygget. Norge er fullt av skateanlegg bygget av entreprenører uten kompetanse om hvordan et slikt anlegg skal utformes for at de skal fungere for aktivitetene det er tiltenkt. Da skate-delen i Fysak Slettebakken åpnet i 2007 var det Norges største skateanlegg. I forkant hadde det eksisterende skatemiljøet i Bergen vært inne i bildet, men til selve byggingen av anlegget ble det engasjert et firma fra Sverige med spesialkompetanse i bygging av

anlegg for skateboard. Utfordringen for en kommune som skal tilrettelegge for alle ferdighetsnivåer er at det fort kan bli noe som ikke er interessant for noen grupper. Med et firma som kun jobber med å bygge slike spesialanlegg har en gode forutsetninger for å lykkes med det. At kvaliteten på anleggene er høy, er særs viktig for å tiltrekke seg brukere.

Et annet moment det er viktig å fremheve når det gjelder utforming av anlegg, er medvirkning. Ifølge avdelingslederen er dette noe som i stadig større grad må dokumenteres. Da anlegget på Slettebakken ble bygget var skaterne til en viss grad med på å påvirke hvordan det skulle bli, utover dette var liten grad av medvirkning. Både på Melkeplassen og i Åsane har dette i større grad vært inne. Samtidig som informantene våre forteller om at det er viktig med medbestemmelse, fremhever de også at det kan være utfordrende. Det blir påpekt at å spørre brukerne om hva de ønsker seg ofte gir begrensede svar. Ofte vet ikke brukerne hva de ønsker seg, eller de ønsker seg bare anleggstyper de har sett før. Et annet problem som trekkes frem er at det ofte blir enkeltindivid med sterke meninger som får dominere og prege diskusjonene i en klasse for eksempel. Medvirkning er altså et element i planleggingen av anlegg for egenorganiserte aktiviteter som diskuteres med en viss ambivalens blant våre informanter. Alle er enige om at det er viktig, men de mener at det må legges noen føringer for hvordan det skal foregå. En av aktivitetslederne foreslår at dersom en gruppe elever skal komme med forslag til et nytt Fysak-hus bør de ha en «meny» å velge fra, slik at de har noe å gå ut fra når de skal komme med innspill.

5.2. Skur 13

5.2.1. Bakgrunn

Skur 13 ligger ved Aker Brygge i Oslo. Det ble åpnet i 2016 og inneholder et rulleanlegg og en aktivitetshall. Rulleanlegget brukes av skateboardere, BMX, inlines, quads og scoot (sparkesykkel) I aktivitetshallen kan grupper som driver ulike former for egenorganiserte aktiviteter booke treningstid. Eksempler på aktiviteter som drives er basket, roller derby, frisbee og bike polo. Skur 13 blir driftet av Oslo Skateboardforening i samarbeid med Oslo kommune.

5.2.2. Prosess

Etableringen av skur 13 er tett knyttet til byggingen av Oslo Skatehall. For å forstå prosessen bak Skur 13 må vi derfor si noe om hvordan Oslo Skatehall kom til. NORB (Norsk organisasjon for rullebrett) hadde jobbet i ni år med å få bygget en skatehall i Oslo. Det hadde til slutt fått bevilget 45 millioner kroner av Oslo kommune til å bygge skatehall på Voldsløkka. Kommunen fikk imidlertid et konsulentselskap til å gjennomgå hvor mye hallen ville koste. Da kommunen fikk beskjed om at det ville koste over 70 millioner kroner, ble det satt en stopper for hele prosjektet. I 2011 ble Oslo Skateboardforening stiftet, og det ble lagt ned et stort planarbeid og diskusjoner med politikere før det i 2015 ble satt av penger i Oslo Kommune til hallen (i tillegg ble det i 2016 tildelt over 10 mill kr i spillemidler). Petter Hatlem, skatepappa, ildsjel og styreleder i Oslo Skateboardforening sier: «Det ble en lang reise fra 2009 til 2015. Det var mye møter og greier. Jeg hadde over 6000 e-poster knyttet til dette i den perioden. Det tok 20 år å få etablert Oslo Skatehall. Skur 13 tok 20 uker».

I 2015 ble det tatt initiativ til at X GAMES skulle arrangeres i Oslo. X GAMES er en årlig sportskonkurranse innen ulike livsstils-sporter. Konkurransen ble arrangert av og var eid av det amerikanske kringkastingsselskapet ESPN. Planen var opprinnelig å bygge et skateanlegg som skulle rives etter konkurransen. Oslo Skateboardforening, med Petter Hatlem i spissen, tok initiativ til å i stedet bygge et anlegg som kunne bli permanent. SAHR Productions AS, som stod for arrangementet av X games i Oslo, og Oslo Skateboardforening la en plan for hvordan de kunne ta i bruk et havneanlegg som kommunen eide og som var midlertidig ledig, og fikk bymiljøetaten med seg på dette. I forbindelse med X GAMES arrangementet fikk Oslo Skateboardforening ansvaret for å bygge skateparken og en driftsavtale med kommunen.

5.2.3. Målsettinger

Målet med Skur 13 er først og fremst å tilrettelegge for aktivitet for barn og unge som ikke deltar i den organiserte idretten. Gjennom arbeidet med Oslo Skatehall, erfarte man at det var behov for anlegg for andre egenorganiserte grupper i kommunen. Skur 13 ble opprettet for å tilrettelegge for egenorganisert aktivitet for barn, ungdom og unge voksne. Det innebar blant annet å etablere et anlegg for ulike rulleaktiviteter i tillegg til en egen aktivitetshall hvor ulike brukergrupper selv kan ta initiativ til ulike aktiviteter. Dette er tiltenkt brukergrupper som hadde vanskeligheter for å få halltid i andre idrettshaller i kommunen, fordi de ikke er organiserte gjennom NIF-systemet.

5.2.4. Drift

Skur 13 holder åpent på hverdager fra klokken 14-21 og i helger fra 11-18. På hverdagene er det gratis å bruke rulleanlegget frem til klokken 18. Mellom 18 og 21 koster det 30 kroner for de under 18 og 50 kroner for de over. Gruppene som bruker aktivitetshallen, betaler ingenting. Aktivitetene i hallen drives av ulike egenorganiserte grupper som selv har kontaktet Skur 13 med forespørsel om å få avsatt tid til aktivitet/trening. I utgangspunktet får de da tildelt et visst antall timer over noen uker. Dersom de klarer å vise at det er nok mennesker som er interessert og at det er etterspørsel etter aktiviteten, får de da satt opp faste tider i hallen.

Det er nå en fast ansatt i full stilling, og to i 50 % stillinger knyttet til Skur 13. I tillegg er det ansatt en rekke personer på kontrakt i mindre stillinger som står for daglig vedlikehold, drift av kiosk og tilstedeværelse i anlegget. Oslo Skateboardforening står bak driften av anlegget, mens Oslo Bygg KF og Oslo Havn eier og drifter selve vedlikeholdet av bygget. Noe av driftskostnadene dekkes av av Bymiljøetaten og fra tid til annen får de prosjektmidler etter søknad fra stiftelser som Sparebankstiftelsen, Gjensidigestiftelsen og Eivind Astrupstiftelsen. I tillegg har de noe inntekt fra inngangsbilletter og salg i kiosken. En viktig inntektskilde som kommer i tillegg, er at hallen inntil ti ganger i året kan leies ut til private arrangement.

5.2.5. utfordringer

På byråkratiets premisser

Styreleder i Oslo Skateboardforening sier han opplevde motstand fra mange kanter i arbeidet med Oslo Skatehall. Det gjaldt både generelle fordommer om skatere som gruppe, byråkrati og finansiering.

Den største utfordringen i arbeidet med å få etablert Oslo skatehall, som la grunnlaget for Skur 13, var møtet med byråkratiet. Møter på rådhuset, med politikere og ulike etater. Hatlem forteller om en episode på rådhuset i 2009. Han hadde bedt om et møte med en byrådssekretær for å finne ut hvordan de kunne få de havarete planene om skatehall i Oslo opp å gå igjen. Byrådssekretæren gav ham et langt foredrag om alle prosedyrer som måtte følges, planer som måtte legges og etater som måtte kontaktes. «Jeg ble helt tatt pusten fra. Når du får lagt opp kokeboka, som er sju bind med greier du skal gjøre, så blir det vanskelig,» sier Hatlem. Det å jobbe på kommunens premisser i en slik prosess opplevdes som veldig tidkrevende og komplekst. «Du er veldig ensom i en slik prosess, og den er veldig lang», sier Hatlem. Han fortsetter: «Det er veldig lite som egentlig skal til fra en kommunes side for å inspirere velmenende ildsjeler til å stå på og gjøre ting, men hvis du bare blir møtt med regler om hvordan ting skal gjøres, gir en fort opp». Det hører med til historien at byrådssekretæren ringte Hatlem tilbake en time senere og sa at: «Jeg har tenkt litt på dette, jeg har lyst til å hjelpe dere. Vi kan gjøre det enklere». Hatlem forteller at den telefonen var helt avgjørende for at han orket å fortsette prosessen.

Selv om det å forholde seg til offentlig byråkrati fremstilles som krevende, mener aktørene bak Skur 13 og Oslo Skatehall at anlegg for egenorganisert forankring bør ha en kommunal forankring. Erfaringene de gjorde seg underveis, viser at for å komme i gang med utviklingen av anlegg for egenorganisert aktivitet må aktivitetene inn i planer på kommunalt administrativt nivå. Hatlem bidro, i samarbeid med bymiljøetaten, i å få en plan for skateboard inn i kommuneplanene. Først etter dette kunne skatehall-prosjektet bli en realitet.

Fra «uorganisert» til «egenorganisert» - fordommer i endring?

I arbeidet med å få realisert skatehallen og Skur 13 opplevde initiativtakerne at de møtte en del motstand både fra offentlig hold og folk flest. «De uorganiserte generelt og skateboarderne spesielt ble ikke sett på med positive øyne», hevder Hatlem, og forteller videre at det var negative holdninger det måtte jobbes mot i første omgang. Et grep var å slutte å snakke om at dette handlet om noe uorganisert, men heller ta i bruk det mer positive lada uttrykket «egenorganisert». «Så da begynte jeg å forklare hva som lå i det og at de faktisk organiserte seg selv. Da følte jeg at holdningen skiftet», sier han. Andre fordommer som, ifølge Hatlem, ble møtt har vært at en i visse politiske miljø og kanskje også innad i NIF er skeptisk til «alt som lukter kommers». Det å ha X GAMES, med ESPN og Disney-konsernet i ryggen, som støttespiller, har kanskje ikke vært like lett å svelge for alle og har ført til store politiske debatter om midler til idrett og fysisk aktivitet i Oslo kommune. Hvor mye fordommer og negative holdninger til «uorganiserte» aktiviteter faktisk har hatt for prosessen bak

det å skape Skur 13 og Oslo Skatehall er ikke så lett å si noe om, men det kan jo tenkes at det i alle fall ikke har gjort prosessen enklere.

Den organiserte idretten oppleves også som å ha ytt motstand mot det egenorganiserte, først og fremst i diskusjoner rundt hvordan penger bør fordeles. Selv om den organiserte idretten ikke gav direkte motstand mot Skur 13 og Oslo Skatehall, så har en heller ikke vært med på å legge til rette for å få bygget disse anleggene. «Du får ikke hjelp av noen. Idrettsrådet og alle de andre kan ikke hjelpe deg når du er egenorganisert,» sier Hatlem. Videre forteller han om et møte med en representant for Oslo idrettskrets, som sa at hun støttet prosjektet helhertet, men at hun, som jobbet for den organiserte idretten, ikke kunne hjelpe dem med mindre de organiserte seg og skaffet medlemmer. Manglende støtte fra den organiserte idretten, som har mye erfaring med å realisere anlegg, samt kompliserte byråkratiske prosesser, bidro ytterligere til at det ble en arbeidskrevende prosess som krevde møysommelig innsats fra enkeltpersoner. Her må det riktignok påpekes at arbeidet med Skur 13 ikke opplevde samme motstand. En sentral årsak var at arbeidet med Oslo Skatehall hadde gitt både initiativtakere, politikere og byråkrater erfaring med å jobbe med denne type saker. Samtidig er det også viktig å fremheve at det utvilsomt er enklere å ta i bruk et havnelager som står tomt enn å få bevilget penger til et nytt bygg.

5.2.6. Suksess-faktorer

Skatepappa, Disney og det offentlige – om samarbeid

Et sentralt element for å forstå hva som lå bak at Skur 13 relativt enkelt lot seg realisere, var samarbeidet mellom enkeltpersoner, kommersielle interesser og offentlig forvaltning. Selv om det nok var mange enkeltpersoner som var involvert i arbeidet med anlegget, er nok arbeidet Petter Hatlem la ned svært betydningsfullt. Som pappa til en talentfull skater og med bakgrunn som leder innen privat næringsliv hadde han vilje til å legge ned en stor innsats i møte med byråkrati og ulike hindre for å få bygget Oslo Skatehall. Han sier: «Når alle sier at dette er helt umulig – det blir jeg trigget av. Da forsøker jeg å finne løsninger». På grunn av erfaringen med etableringen av skate ble han kontaktet av arrangøren av X GAMES i Norge, Henning Andersen, og spurt om han kunne være med å legge til rette for X GAMES Oslo. Hatlem som etter mange års jobbing med Oslo skatehall nå, kunne det offentlige systemet godt og visste hvor og til hvem han skulle henvende seg til. Gjennom kontakter i Oslo Kommune fikk han og X GAMES en avtale om at de kunne anvende et gammelt havneanlegg som ikke var i bruk og at dette kunne gjøres om til en flerbrukshall etter arrangementet. Den utstrakte møtevirkomheten det i forkant hadde vært mellom Oslo Skateboardforening og kommunen hadde gjort at det var etablert et tillitsforhold mellom dem og gjorde hele prosessen gikk forholdsvis enkelt. Det var på denne tiden også en sterkere politisk vilje til å støtte egenorganiserte aktiviteter enn tidligere. Selve skateanlegget i Skur 13 ble finansiert av Oslo kommune med støtte fra X GAMES (disney-konsernet).

Dette fremstår som et tydelig eksempel på hvordan kommersielle interesser, det offentlige og private initiativtakere, når de har tillit til hverandre, kan skape attraktive arenaer for egenorganisert aktivitet.

«Lokaler som søker aktivitet og aktivitet som søker lokaler» - midlertidighet som mulighet

Hallen Skur 13 har tilhold i var ikke i bruk da det ble søkt om å ta den i bruk til X-GAMES. Skur 13 har ikke en permanent kontrakt på hallen, for den ligger i en del av byen som skal revitaliseres. Men slike steder som står tomme uten bruk er det mange av rundt Norge. Hatlem sier: «Byen er full av tomme lokaler som søker aktivitet og aktiviteter som søker lokaler». Skur 13 er et eksempel på at når det vises vilje til samarbeid og å tenke annerledes kan det skapes aktivitet i lokaler som i utgangspunktet var bygd og tiltenkt noe helt annet. Det at Skur 13 fungerer så bra som det gjør, har medført at det nå er tverrpolitisk enighet om at den dagen tomtene skal oppgraderes eller eventuelt benyttes til noen, skal det bli et tilsvarende anlegg for aktivitet i nærheten av dagens lokalisering. Gjennom å etablere Skur 13 på midlertidig basis har de fått vist hvor bra og attraktivt tilbudet er, og hvor stort behov det er for innendørs flerbruksanlegg for egenorganiserte aktiviteter.

Billigere drift og vedlikehold

Et element som fremheves som viktig av de involverte i dette prosjektet, er at kommunen har overlatt driften til en ideell forening, i dette tilfelle Oslo Skateboardforening. Hatlem er opptatt av at ideelle foreninger kan få til både drift og vedlikehold billigere enn en kommune. Når det gjelder bygg og vedlikehold, skriver Hatlem i en e-post:

Et viktig poeng ift. muligheter er hvor mye mer et ildsjel-drevet team kan få ut av små budsjett enn det kommunen selv kan. Ildsjelene - og mange med dem - jobber ikke bare gratis, de får typisk også store rabatter på f.eks. materialer og utstyr en trenger. Og de er vant til å bruke plankene på begge sider.

Kommuner på sin side må forholde seg til svært rigide innkjøpsreglement og/eller vedtatte rutiner som ofte gjør ting veldig kostbart. Selv om en arrangerer anbud der laveste pris vinner så skal prosjektet være ganske stort for at dette skal bli rimeligere enn det et kapabelt ildsjel-team kan få til. Når en regner med de administrative kostnadene kommunen har med prosess og anskaffelser, så må prosjektene være enda større.

Det ligger etter mitt syn store muligheter for kommunene om de overlater mer til ildsjeler - inkludert penger til å kjøpe ting og tang. Dette funker ikke på alle felt, men der det gjør det vil dette også være en veldig inspirasjon til ildsjeler som jobber for å skape aktivitet.

Om det er riktig at det er billigere for foreninger å drive vedlikehold av slike prosjekt, kan sikkert diskuteres, men det er likevel en interessant modell som nok kan passe for en del arenaer for egenorganisert aktivitet.

5.3. Færder motorikkhall

5.3.1. Bakgrunn

Færder Motorikkhall åpnet våren 2023 og ligger i tilknytting til Labakken skole. Motorikkhallen beskrives som «en krysning mellom lekeland og turnhall» og tar sikte på å imøtekomme barn og unges aktivitetsbehov, både i undervisnings- og fritidssammenheng. Hallen er et innendørs

helårsanlegg som foreløpig er mest i bruk på dagtid, men det er planer om at den i større grad skal tas i bruk også på kveldstid og i helger. Motorikkhallen er en del av et større anlegg som også inkluderer flerbrukshall og kulturscene. Av innhold i hallen finner vi blant annet et klatretårn, nett til å klatre i, diverse labyrinter, buldrevegg og turnapparat.

5.3.2. **Prosess**

I forbindelse med planleggingen av en ny barneskole i Færder kommune, ble det besluttet å inkludere oppføringen av både en ny idrettshall og en motorikkhall. Denne planleggingsprosessen ble formelt satt i gang i 2016, og høsten 2017 ble det gjort vedtak om å gå videre med byggeprosjektet. Opprinnelig var det planlagt å bygge to håndballbaner, men i 2017 ble det besluttet å endre planene til én håndballbane, en motorikkhall og en kulturscene.

I utgangspunktet var kommunen innstilt på at det ikke skulle være en tradisjonell turnhall. En av de ansatte i kommunen sier: «Vi hadde jo ingen kompetanse på motorikkhaller. Vi hadde bare et ønske om å bygge noe som er kult å bruke for barn og ungdom». De fant at det var få eksempler tilsvarende anlegg i Norge. For å få ideer til hvordan en motorikkhall kunne se ut ble det opprettet kontakt med Lokale og Anlægsfonden i Danmark. Planen var å ta en studietur dit, men det ble ikke gjennomført på grunn av Covid. De fikk likevel gjennomført noen møter og hentet spesielt inspirasjon fra Århus gymnastikk- og motorikkhall, noe som førte til et ønske om å igangsette prosjektet fra både kommunalt og politisk hold.

Kostnadene til byggingen av selve hallen, som er i samme bygg som skolen, stod kommunen for, men innholdet i selve hallen måtte det skaffes eksterne midler til. Det ble satt i gang en bruker- og medvirkningsundersøkelse blant elever i de to skolene som skulle slås sammen for å skape ideer om hva hallen skulle inneholde. Ideene som kom inn, ble så diskutert videre med arkitekter. Arkitektenes forslag ble så tatt videre og videreutviklet av leverandøren Unisport.

Til finansiering av innholdet i hallen ble det gitt støtte fra Sparebankstiftelsen DNB (1.5 mill) og Sparebankstiftelsen Nøtterøy (185000,-). Til buldreveggen og aktivitetssalen fikk prosjektet spillemiddelstøtte på 1.5 millioner kroner. Det ble også søkt om støtte fra kulturdepartementet på ordningen «nyskapende aktivitetsarenaer». Denne ble avslått da ordningen kun var tiltenkt utendørs anlegg. Kommunen ba da om å få en særskilt vurdering gjennom spillemiddelordningen og endte med å få et tilskudd på 1.8 millioner.

I løpet av høsten 2023 skal byggetrinn to settes ut på anbud. Det betyr at motorikkhallen skal utvides med ytterligere labyrinter og klatrebaner. Byggetrinn to er stipulert til å koste rundt to millioner og skal etter planen starte sommeren 2024.

5.3.3. **Plan og målsetninger**

Målet med motorikkhallen er primært at den skal brukes av barn og unge. Videre er en opptatt av å nå barn og unge med nedsatt funksjonsevne. I nærområdet er det stor variasjon i sosioøkonomiske

forhold og noe av målet med hallen er å forebygge utenforskap og virke sosialt utjevne. En av de ansatte i kommunen sier: «Det med det sosioøkonomiske – det var en viktig faktor når vi skulle lage motorikkhallen, å gi et tilbud til et område som har behov for noe morsomt. Å dra på disse lekelandene for eksempel, koster ganske mye penger». I tillegg til barn og unge var det også et mål å skape aktivitet for voksne og eldre.

Et annet mål med hallen er at den kan brukes utfra læreplanverkets beskrivelse av kroppsøvfingsfaget og rammeplanen for SFO når det gjelder fysisk bevegelsesglede. Ifølge avdelingslederen på skolen kan en del av læreplanen og rammeverket for SFO fylles opp ved bruk av motorikkhallen. Den kan også brukes i opplegg der andre fag koples på fysisk aktivitet.

Et element flere av de ansatte i kommunen trekker frem, er at det er at det er en målsetting at hallen skal legge til rette for egenopplevd progresjon. Det vil si at hallen er bygget på en slik måte at det elever og andre brukere opplever at de mestrer nye elementer etter hvert og at det er utfordringer til barn og unge i alle aldre.

5.3.4. Driftsmodell

Så langt er det først og fremst skolen og SFO som bruker hallen. Hallen er reservert til ulike klasser og avdelinger gjennom store deler av dagen. Etter skoletid benyttes den av SFO. To dager i uken åpner hallen en time før skoletid. Etter skoletid blir hallen benyttet av paragruppen i Nøtterøy turn noen kvelder i uken, samt av en «sårbar gruppe» en kveld i uken. I helgene lånes hallen ut gratis til barnebursdager.

I søknad om midler fra KD skriker kommunen at i åpningstiden skal minst 80% av tiden være avsatt til egenorganisert aktivitet. Men som en av de ansatte i kommunen sier: «Vi har kommet langt på bruken. Det er bare det egenorganiserte som gjenstår». Det sistnevnte kommer vi tilbake til senere.

5.3.5. Utfordringer

Få eksempler

En utfordring innledningsvis var at det var få eksempler på motorikkhaller å vise til. I utgangspunktet var kommunen klar på at dette ikke skulle være en tradisjonell turnhall, men en motorikkhall. En idrettsrådgiver som var involvert i prosessen forteller: «Hva skal en motorikkhall være for noe? Hvor er de gode eksemplene? Det var ingen av dem i Norge, i hvert fall ikke på det tidspunktet. Så hadde vi jo planer om en studietur til Danmark, men så kom jo koronaepidemien. Så da ble vi sittende her, og prøvde å finne ut av ting selv». De fikk likevel sett på noen eksempler fra Danmark som de tok utgangspunkt i og som skapte engasjement både innad i kommunen og politisk. Dette gjør det også vanskelig å budsjettere. Selve bygget var enkelt å budsjettere, men siden de var usikre på hva bygget skulle inneholde, var det vanskelig å stipulere hva prisen kom til å bli.

Finansiering

Fordelen i Danmark er jo at de har Lokale og Anlægsfonden som gjør at det er lavere terskel for å tørre å prøve noe nytt. I Norge er den terskelen ganske høy, spesielt for kommuner med veldig trange budsjetter. Da er det veldig lett å se og bygge det vi vet vi får penger til. Det er så kreativt det de får til i Danmark, fordi de har de initiativordningene som de har. Det mangler vi i Norge (Kommuneansatt).

Et av momentene som trekkes frem er at det er vanskelig å få spillemidler til slike prosjekt. De fikk riktignok spillemidler til deler av hallen, blant annet buldreveggen. Men søknaden om midler via ordningen nyskapende anlegg ble avslått fordi det er et innendørs anlegg. Søknaden ble omarbeidet og det ble bedt om en særskilt vurdering av kulturdepartementet. Det medførte at de fikk støtte som var øremerket til innhold i hallen.

Når det gjelder å i større grad få i gang egenorganiserte aktiviteter har plasseringen på en skole medført visse vanskeligheter. En av de kommuneansatte sier: «Vi hadde jo et veldig sterkt ønske om å få mye egenorganisert aktivitet i hallen når vi bygde den. (...) Det er utfordrende å ha egenorganisert aktivitet i et kommunalt bygg som i tillegg rommer skole, idrettshall, kulturskole, sosialt rom, bibliotek og så videre». Utfordringen er å finne gode løsninger på tilgang til motorikkhallen uten å åpne tilgang til alle de andre sonene også. Åpning ville medføre at det måtte være voksne, frivillige eller lønnete, til stede, noe som det foreløpig ikke er planlagt for. Han forteller videre: «Vi får jo være ærlige å si at per dags dato har vi ikke åpnet for egenorganisert aktivitet i hallen. Men ambisjonen er nå å få åpnet hallen en ettermiddag/kveld i uken som en start... Prøve oss frem litt, se hvordan det går og så ta det derfra». Soneinndelinger, nøkkelsystem, brannrutiner og så videre er utfordringer med tanke på egenorganisert bruk av hallen som kommunen jobber med å finne en ordning på.

5.3.6. Suksesskriterier

Siden det var vanskelig å finne eksempler på motorikkhaller fra Norge, ble det hentet inn materiale fra Danmark som viste hva en slik hall kan inneholde. Ifølge våre informanter hadde det vært vanskeligere å selge inn prosjektet i kommunen og for politikerne om det ikke var for at de hadde bilder og annet materiale fra Danmark, som kunne visualisere hvordan en slik hall kunne se ut.

Et annet element som trekkes frem som noe som hjalp til med å få realisert prosjektet, er det store engasjementet som ble skapt på grunnlag av brei medvirkning. I medvirkningsprosessen ble skoler, ungdomsrådet, eldrerådet og råd for mennesker med funksjonsnedsettelse involvert. 3., 4., og 5. trinn på Herstad og Vestskogen skole tegnet forslag til hvilke installasjoner og apparater de ønsket å ha i en slik hall. Ungdomsrådet kom med innspill på hva som skulle til for at hallen skulle bli attraktiv for ungdom. Eldrerådet kom med innspill om hva eldre kan ha glede av i hallen og rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne kom med tilbakemeldinger om hva som kan være attraktivt for denne gruppen. Etter at arkitektene hadde tegnet et førsteutkast, fikk ungdommer tilknyttet til kommunens fritidstilbud (Fritid Færder) samt de samme barna som hadde levert tegninger mulighet til å komme med innspill. Ifølge våre informanter var denne prosessen viktig for å få en forståelse av hva som var brukernes ønsker, samt at det bidro til å skape engasjement rundt prosjektet.

5.4. Sogndal

5.4.1. Bakgrunn

I Sogndal ble det jobbet med en prosess der målet var å få en flerbrukshall i Sogndal sentrum. Dette var et ønske fra idrettslag i kommunen, hvor en begrunnelse var høye leiepriser fra idrettsanlegg eid av fylkeskommunen. Prosjektet med flerbrukshall ble politisk forankret i kommunen (før sammenslåingen av kommunene 2019), det lå dermed et investeringsprosjekt der fra før med en del midler knyttet til prosjektet. Det ble nedsatt en byggenemd, som hadde representanter fra politikken, fra idretten og fra skole m.m.. Arbeidet som ble nedlagt, tok utgangspunkt i idrettens ønsker, men ble en viktig sak for lokalpolitikere, med bred oppslutning, også etter kommunesammenslåingen. Kommunen visste fra tidlig av at det i Sogndal var mangel på sosiale møteplasser, hvor ungdom og unge voksne: «bare kan møte opp og henge med vennene dine og gjøre det som passer deg der og da» (kommuneansatt). Utgangspunktet var dermed at det også skulle tilrettelegges for sosiale møteplasser hvor egenorganiserte aktiviteter skulle kunne møtes. I det foreliggende arbeidet var dette derimot i begrenset grad i fokus. Noen tradisjonelle spørreundersøkelser og hallberegninger var gjort, men i liten grad.

Informantene våre forteller at det har vært flere runder og forslag knyttet til hvor dette nye anlegget skulle plasseres. Etter hvert ble det vedtatt politisk at flerbrukshallen og en ny barneskole skulle sees i sammenheng. Kommunen inviterte til en åpen prosess med befolkningen i kommunen gjennom folkemøter. Vår informant reflekterer over denne prosessen, hvor han opplever: «...at det var noen sterke stemmer som tok føringen i diskusjonen, som gjorde det krevende for andre å si imot». Han forteller at det var et sterkt engasjement i befolkningen i kommunen, der diskusjonen opplevdes å omhandle skolens plassering i større grad enn bygging av en flerbrukshall. Flerbrukshallen var et forstyrrende element i den sammenhengen. I denne diskusjonen kom det også frem en uklarhet om hva egentlig denne flerbrukshallen skulle være. En ny håndballhall? En gymsal? Aktivitetshall?

På nåværende tidspunkt er målet med prosjektet å få bygget et anlegg til egenorganiserte grupper, med fokus på sosiale møte plasser og økt aktivitet blant barn og unge. Bygget er vedtatt å bygges sammen med en barneskole i Sogndal sentrum.

5.4.2. Plan og prosess

Etter kommunesammenslåing begynte prosessen til dels på nytt. De kommuneansatte vi intervjuet forteller at de satt med en følelse av at det var flere stemmer som ikke var blitt hørt, og at det muligens ikke var en flerbrukshall som var det reelle behovet i kommunen. Informantene uttrykker:

Tanken ved alt dette arbeidet her, det var at det hele tiden tok utgangspunkt i idrettens behov. Så det var ikke tvil om at idrettene hadde et åpenbart behov, men samtidig ble det ikke stilt de kritiske eller riktige spørsmålene rundt den utredningen som ble gjort. I forhold til Hvem er det vi ønsker å nå av brukergrupper? Hvis kommunene først skal gjøre store investeringer. Hvem er det særlig viktig at vi når? Hvis

vi skulle ha fulgt de vurderingene og den kartlegginga og tankegangen som lå i den planlagt byggenemda, så hadde det vært et ganske idrettslig fokus.

Det å bygge en ny basis- og flerbrukshall er jo i utgangspunktet kjempeenkelt. Det kan vi bare lyse ut når som helst og få bygget opp, og så har du levert det. Men vi satt med en følelse av at da bygger vi bare mer av det vi allerede har, uten at vi egentlig har fått med noe annet for de som per i dag ikke har noe.

Når de nærmet seg realiseringen av byggingen av anlegget, søkte de om å være med i prosjektet Nyskapende anlegg (2020-2025) i Vestlandet Fylkeskommune. Fylkeskommunens prosjekt innebærer at man skal få forståelse og innsikt i brukernes behov før skissene til anlegget påbegynnes. Informantene vi har snakket med forteller at det i denne omgang ble mer fokus på å frambringe et kunnskapsgrunnlag. I arbeidet med å innhente kunnskap var de på studietur til Danmark (invitert med av fylkeskommunen) til et nyskapende anlegg. Informantene forteller at de etter denne reisen konkluderte med at de ikke kjente til det reelle behovet til kommunen.

Det var behov for grundigere behovsanalyser i utredningsfasen, derav se nærmere på:

- Hvordan er den faktiske kapasiteten i idrettshallene?
- Hvem er brukerne av idrettshallen?
- hvilke brukergrupper ønsker vi å nå?
- Hvilke brukergrupper er særlig viktig å nå?

I den videre prosessen ble det for kommunen viktig å få tak i de gruppene som ikke nødvendigvis snakker høyest, og de grupper der behovet for aktivisering antas å være størst:

Vi vet at det er mange som ikke er en del av idretten, som faller utenfor det organisatoriske idrettslivet. Vi vet at idretten sliter med å holde på deltakerne sine. Så det er mange grunner til å gå litt dypere til verks og starte på nytt. Og forsøke å nå tak i de stille stemmene og de grupper som kanskje vil ha mest effekt av å bli aktivisert av et flerbruksanlegg» (kommuneansatt).

Videre påpeker vår informant på at kommunen har et ansvar: «Hvis det er kommunen som selv skal finansiere en hall, så er det desto viktigere at vi treffer så mange som mulig. Vi kan ikke bygge en hall ene og alene for et idrettslag eller skolen. Vi må tenke den hallen på veine av alle andre. Særlig barn og ungdom».

Gjennom prosjektet Vestland fylkeskommune sitt prosjekt Nyskapende aktivitetsanlegg fikk kommunen kontakt med landskapsarkitektkontoret Curve Studio. De hjalp de videre med å innhente informasjon fra aktuelle brukergrupper i kommunen, særlig ungdommer i ulike miljøer. Det innbar fortrolige samtaler om hvordan det er å vokse opp i Sogndal, hvordan de opplever det å delta eller ikke delta på dagens fritidsaktiviteter og hva de mener de faktisk har behov for i Sogndal. Ut ifra dette skisserte Curve Studio et utkast til et anlegg, et aktivitetshus, uten at det er eksakt definert hva innhold av aktiviteter skal være. Gjennom Curve Studio sin kunnskapsinnsamling ble det tydeligere og mer konkretisert hvilke reelle behov kommunen ønsker å løse. Når det ble endringer i prosjektet har idretten fått komme med sine ønsker en gang til å legge frem hva som er deres behov. Men som

en av de vi intervjuet sier: «Istedenfor at det blir premissgivere, så er det en likeverdig part med alle andre som kommer med innspill».

Når det ble vedtatt at skolen og flerbrukshallen skulle sammenkobles, dukket det opp noen utfordringer knyttet til det å treffe ungdommens behov. Vår informant fremhever: «At svaret Curve Studio har kommet med tyder på at ungdom ikke er interessert i å dra tilbake til en barneskole for å drive aktivitet. Det blir dermed viktig at anlegget får en tydelig identitet som oppleves som noe utenom barneskolen».

5.4.3. Veien videre

Per nå er det usikkert for alle hva hallen egentlig blir og skal være. Det er en hall som ikke kommer til å bli lagd som en arena for kamper og turneringer (ikke et rent konkurranseanlegg), derimot ha treningsfasiliteter for ulike grupper.

Det er et sånt veivalg du gjør, enten så lager du en kamparena og en turneringsarena, eller så lager du noe for trening rett og slett. Og det er det sporet vi har valgt å gå etter, at det skal være aktivitet i sin helskap, heller enn at vi satser på et rent konkurranseanlegg (kommuneansatt).

Utformingen er tenkt å være fleksibel og dynamisk– slik at aktiviteter og innholdet i anlegget kan følge samfunnets trender, ungdommens behov. I tillegg er det planlagt fasiliteter for aktivitet i uteområdet rundt anlegget, som kan dra med seg aktiviteten inn og motsatt.

For øyeblikket er situasjonen slik at kommunen planlegger å kunngjøre en anbudsutlysning som gjelder utvidelse skolen og bygging av hallanlegget. De har klar en skissestudie som viser en mulighet, inkludert aktuelle aktiviteter. Videre legger de opp til å få inn totalt 5 nye tilbud. Veien videre ser de for seg tar utgangspunkt i disse 5 tilbudene. Når anbudene er kommet inn og før de starter byggingen, vil kommunen bruke tid til å finne ut hvordan dette skal bli best mulig. Slik anser kommunen at de vil ha mye å si i styringsprosessen for utformingen av anlegget, også dets innvirkning på de økonomiske kostnadene.

Foreløpig er finansieringen av anlegget uklart. Informantene forteller at kommunen har satt av en del penger til dette prosjektet. De regner ellers med å forme anlegget slik at de får noe dekket av spillemiddelordning: En utforming som inviterer til både organisert og egenorganisert aktivitet i ulike former, samt at det må være et minimums areal til å drive tradisjonell gym for barneskolen. En av våre intervjuobjekter påpeker her at inntrykket av spillemiddelordningen er at den ikke åpner opp i særliggrad for kreativ tenkning, men at det ikke nødvendigvis vil være et hinder i dette prosjektet. Han nevner også at de ikke utelukker å hente finansiering fra andre steder. Endelig utforming kommer an på hvilke skisseutkast som vinner anbudet, her skal det også ligge forslag til finansiering av byggeprosessen.

5.4.4. Utfordringer og suksesskriterier

Kunnskapsinnsamling og behovsanalyser:

De kommuneansatte vi har snakket med har opplevd utfordringer knyttet til at det var lite søkelys på innsamling av kunnskap om behov fra ulike brukergrupper i forkant. Erfaringer viser at når skissene først er tegnet ligger det noen føringer i dette, som kan bli vanskelig å fri seg fra. Prosjektet begynte med målsetning om en flerbrukshall, i det lå noen forventninger fra ulike aktører som har forfulgt prosjektet, som vanskeliggjorde det å snu prosjektet i en ny vending. En anbefaling fra vår informant er: «Virkelig hør etter hva bestillingen er. Ikke bare politisk, men at du prøver å finne ut hva som er mest fornuftig å bygge. Sånn at man ikke står der når det er ferdig bygget, -det er kjempeløst, men det treffer kun 20% av befolkningen».

Begge de kommuneansatte vi har snakket med påpeker at ved å starte i riktig ende, gjøre et grundig arbeid i forkant vil bidra til større sannsynlighet for suksess. Om idretten ønsker flere anlegg, må man først få oversikt over hall-kapasiteten i kommunen: Er den presset? Hvem er det som bruker hallen? Bør de gruppene som er der nå prioriteres? Om idretten ønsker et konkurranseanlegg, må kommunen identifisere om dette er et reelt behov. Et poeng de presenterer er at et anlegg for egenorganisert aktivitet/treningsfasiliteter ikke vil løse behovet for en konkurransearena: «Det er klart at vi løser jo ikke nødvendigvis behovet for en konkurransearena, hvis vi går denne veien her. Så det kan være at på et eller annet tidspunkt så bør vi gjøre noe mer på den fronten». Som vi ser av sitatet, kan det være et reelt behov for et konkurranseanlegg i en kommune, men som han også påpeker: «...du må på en måte identifisere det som er viktigst nå og på litt lang sikt, du kan ikke få inn alt på et areal sånn sett». De fremhever videre at innsamling av kunnskap og behov vil vise hva som burde bygges.

5.5. GAME Streethouse Arendal

5.5.1. Bakgrunn

GAME har nylig blitt etablert i Norge med målsetningen om å opprette et GAME Streethouse i Arendal etter modell fra GAME Danmark. Et GAME Streethouse er en fleksibel bygning hvor unge mennesker kan delta i en rekke aktiviteter som parkour, buldring, street football, basketball, dans, street art og musikk når de selv ønsker. Dette skal gi ungdommene kontroll over stedet og skape en følelse av eierskap og tilhørighet til miljøet. Huset vil også tjene som et møtested der ungdom kan samles og tilbringe tid sammen. Tanken er også at huset skal fungere som et pilotprosjekt for flere norske byer. Det er etablert et styre i GAME bestående av fem personer. Det er i tillegg etablert en styringsgruppe med åtte personer, hvor også Tverga sitter, samt en ressursgruppe bestående av syv personer. Planen er at GAME Streethouse skal åpne i Arendal i 2025.

5.5.2. Plan og målsetninger

Planen for bygget er at det skal inneholde areal for streetdans, streetbasket, streefotball, parkour, buldring og DJ-verksted. Samtidig påpekes det at bygget må være fleksibelt, slik at det enkelt kan tilpasses nye trender.

Målet med bygget er at de skal forebygge ulike former for utenforskap. Prosjektet ønsker å samarbeide tett med skoler, politiet og barnevernet i Arendal for å skape et helhetlig tilbud for ungdom som sliter med ulike utfordringer. Samtidig ser de for seg GAME som en åpen arena der ulike aktører kan samarbeide for å skape gode tilbud der ungdom i Arendal kan oppleve mestring, fellesskap og en meningsfull fritid. Initiativtaker og prosjektets leder, Rolf Josephsen, sier: «Jeg tror prosjektet vil bidra til å forebygge rus, kriminalitet og dropouts blant ungdommene i byen». Han sier videre at han håper at de ønsker følgeforskning på prosjektet, slik at det kan undersøkes om prosjektet har de effektene de håper på. I følge Josephson har de allerede på plass finansiering til et tre-årlig følgeforskningsprosjekt.

En sentral målsetting er at ungdommene i byen føler at dette er deres. Dette skal sikres ved hjelp av utstrakt medvirkning. Prosessen med medvirkning skal settes i gang så snart finansieringen er på plass. Medvirkningen skal styres etter en syv-steps prosess utviklet av GAME i Danmark.

Videre har GAME Norge en målsetting om å utvikle og legge til rette for flere GAME streethouse i Norge etter at piloten i Arendal er bygd og i drift.

5.5.3. Prosess

Arbeidet med å etablere GAME Streethouse startet rundt 2017/2018 da det ble foretatt en aktivitetsundersøkelse som viste at ungdommene ønsket varierte og fleksible aktiviteter uten krav til prestasjon. Rolf Josephsen besøkte GAME i København og fikk ideen om et permanent Streethouse i Arendal. Josephsen har jobbet med å få dette på plass i rundt tre år. Han har etablert et styre og en styringsgruppe bestående blant annet av representanter fra GAME i Danmark, Lions og Tverga. Videre er det etablert en ressursgruppe som består av en representant fra politiet, en samfunnsforsker, utbygger samt en representant fra rådet for psykisk helse.

Så langt har arbeidet resultert i at prosjektet har fått en sentralt plassert tomt av Arendal kommune. Når det gjelder finansiering har prosjektet så langt fått en million over revidert statsbudsjett, åtte millioner fra Sparebank Sør-stiftelsen. I tillegg har de fått med en lokal byggherre, RA1 bygg, som skal bygge anlegget til selvkost. Utover det jobbes det med å få på plass resten av finansieringen som behøves. Det er sendt inn en rekke søknader til ulike banker og stiftelser.

Til nå har prosjektledelsen vært i møter med, innhentet uttalelser fra og inngått samarbeid med en rekke aktører: Arendal kommune, fylkeskommune, barnevernet, NAV, Lions, rådet for psykisk helse og ADHD-foreningen. Josephsen trekker frem at de har fått viktige uttalelser fra Viborg kommune i

Danmark, som sier at Viborg har blitt en mer åpen og inkluderende by med mindre rus og kriminalitet etter at de fikk Streethouse.

5.5.4. Driftsmodell

For å få på finansiering på plass og for å få investorer interessert, jobbes det med å skape en forsvarlig driftsmodell. En utfordring er at tilbudet skal være gratis for barn og unge på ettermiddager og i helger. Samtidig må en skaffe inntjening på et eller annet vis. Selv om dette skal drives på som et non-profit foretak, er en avhengig av at prosjektet også har en kommersiell side, slik at en kan drifte bygget. Planen er å tjene penger til drift ved å arrangere events, kurs og konferanser. Det er også planer om å inngå et samarbeid med et overnattings- og cateringsprosjekt som planlegges i nabobygget.

5.5.5. utfordringer

Finansiering til bygging og drift

Så langt har hovedutfordringen i prosjektet vært å få på plass finansiering. Initiativtaker Josephsen har lang erfaring med å skaffe midler til anlegg til organisert idrett. Han fremhever at det er langt vanskeligere å skaffe finansiering til dette prosjektet, blant annet fordi det ikke er noen finansieringspakker knyttet til prosjektet. Josephsen mener dette er «fordi alt er enten knyttet til idrett eller kultur». GAME Norge søkte om å bli godkjent som søknadsberettiget til spillemidler. Dette fikk de avslag på med begrunnelsen at GAME Norge ikke er en landsdekkende organisasjon. Avslaget ble påklaget, men klagen ble ikke tatt til følge og ble endelig avslått 21. november 2023. Josephsen påpeker videre: «om prosjektet hadde vært knyttet til et idrettslag, hadde det fått 12 millioner kroner via spillemiddelordningen». Men siden GAME Streethouse nå har fått avslag på søknaden, er de altså ikke støtteberettiget i det hele tatt.

Et annet punkt som blir fremhevet er at det er vanskelig å sikre inntekter til drift så lenge tilbudet skal være gratis. Josephsen sier at: «Vi har ikke mulighet til å ta høye kontingenter, treningsavgifter og sånt, for her skal det mer eller mindre være et gratis tilbud». GAME Arendal har fått støtte fra NAV sitt sosiale entreprenørskapsprogram for å utvikle nye løsninger for utsatte ungdomsgrupper. Dette skal legge grunnlaget for et drop-out dagtilbud for kunder som kommune, fylket og barnevernsinstitusjoner. Tanken er at dette skal bidra til en økonomisk bærekraftig driftsmodell.

5.5.6. (Antatte) suksesskriterier

Samarbeid: posisjonering og støttespillere

I og med at prosjektet ikke er realisert enda, er det vanskelig å si noe om suksesskriterier. Noe som ser ut til å være viktig er at prosjektet har sikret seg støtte både fra politisk hold og fra instanser som politi og barnevern. Det oppleves heller ikke motstand fra den organiserte idretten (som andre har erfart). Tvert om har Arendal idrettsråd gått inn og støttet prosjektet. Generelt har Josephsen og styringsgruppen gått veldig bredt ut for å skaffe seg støttespillere blant en rekke ulike instanser og

organisasjoner for å vise at det å få etablert et tilbud for egenorganiserte aktiviteter vil føre til en stor samfunnsgevinst.

I likhet med Skur 13, er «ildsjelen» sentral også i dette prosjektet. Det er krevende å drive frem et prosjekt som dette, det krever tid og det krever at en vet hvor en skal henvende seg og hvordan byråkratiet er organisert. Det som kanskje kan sies å være en fordel for GAME Arendal er at Josephsen har lang erfaring fra styrer og stell i den organiserte idretten og at han tidligere har vært med på å få etablert flere store idrettsanlegg.

6. Sammenstilling – barrierer og suksesskriterier

6.1. Plan og prosess – bestillerkompetanse og medvirkning

Den største utfordringen med å få realisert et innendørs anlegg for egenorganisert fysisk aktivitet, er å få tak i penger. Men før vi kommer tilbake til hva som gir og hva som hindrer suksess når det gjelder det finansielle, vil vi begynne å si noe om det som må til for å gjøre tanker om et anlegg om til noe mer konkret: planlegging, styring og identifikasjon av behov.

Å bygge for egenorganiserte aktiviteter stiller prosjektledere overfor et viktig spørsmål: Hvem skal det bygges for? I og med at brukerne ikke er organisert, finnes det som regel ikke tall på hvor mange potensielle brukere som kan være interessert. Hvor mange skateboardere finnes i området? Hvor mange er det som driver med Parkour? Hvor mange er interessert i streetbasket? Er det noen grupper man er spesielt opptatt av å nå? Er det bestemte utfordringer man søker å løse? Slike spørsmål kan det være mange av, og de kan være utfordrende å få svar på. Et annet element, som henger sammen med disse spørsmålene, og som flere av våre informanter har pekt på, er at de i utgangspunktet ikke visste helt hva det var de skulle bygge. På Færder, for eksempel, var det besluttet at det skulle bygges en motorikkhall. Hva den skulle inneholde, eller hva en motorikkhall skulle være, hadde man ikke en klar formening om. Med få eksempler å se til i Norge, kan vi si at bestillerkompetansen i utgangspunktet var lav, man visste ikke hvordan dette skulle se ut, hva det skulle inneholde, hva man kunne få til, hvem brukerne var og hvordan bruken skulle være. På Færder satte de i gang en medvirkningsprosess som involverte en rekke ulike grupper for å sikre at de la til rette for behov som ikke var ivaretatt i kommunen ellers. Medvirkningsprosessen innebar, som vi har sett i kapittel fem, i første omgang å be elever i barneskolen lage tegninger som viste hva de ønsket seg i en motorikkhall. Forslagene fra barna ble utgangspunkt for de første skissene arkitektene tegnet. Arkitektenes skisser ble i neste omgang sendt tilbake til barna og ungdommer i en lokal fritidsklubb som fikk komme med ytterligere innspill og tilbakemeldinger. Dette førte til at behovene og ønskene fra barna og ungdommene ble godt ivaretatt, samtidig som det skapte engasjement og kanskje også en følelse av eierskap.

I Bergen uttrykte noen av de ansatte en viss ambivalens med tanke på medvirkning fra brukerne. De var omforent om at medvirkning er viktig for å få frem ønsker og behov, men enkelte ytret at det, i alle fall i en tidlig fase av en utbygging, er litt begrensede svar man får ved å involvere barn og unge. Poenget deres er at barn og unge først og fremst gir svar ut fra anlegg de kjenner til fra før. Dermed kan en også si at behovene de uttrykker er filtrert gjennom oppfattelsen de allerede har om hva en hall for fysisk aktivitet skal være. Det vil ikke si at de mente at det ikke skulle være en medvirkningsprosess, men at denne prosessen ikke bør være helt åpen og at man må gi brukerne noen ideer om hva et slik bygg kan inneholde. I Bergen var det også opptatt av at det ikke er helt enkelt å si hva et behov er. Et behov er ikke nødvendigvis noe objektivt som lar seg identifisere. Poenget er at behov også er noe som *skapes*. Det var for eksempel ikke et stort miljø som drev med Parkour i Bergen, men ved å bygge et Parkour-rom i et Fysak-hus tenkte man at man kan få flere

interessert i det, skape et miljø og skape et behov som i neste omgang kan lede til økt fysisk aktivitet. Som sagt, dette betyr ikke at de ansatte som jobber med Fysak i Bergen var mot medvirkning, bare at de ønsker en viss grad av styring av prosessen. Dette kan også ses på som en form for bestillerkompetanse, å kunne gå frem på en god måte for å få innsikt i hva brukerne finner attraktivt og ikke minst, gi grunnlag for å vurdere hva ulike grupper av brukere ønsker seg og er interessert i. Noe som ikke kommer klart frem i våre case-studier, men som flere av ekspertene vi har vært i samtaler med har pekt på, er det såkalte *prosjektparadokset*. Begrepet sikter til det som i samfunnsvitenskap kalles *stivhengighet*: faren for at det i en tidlig fase av et prosjekt blir tatt avgjørelser som legger for sterke føringer på seinere valgmuligheter og følgelig prosjektets utvikling. Det vil si at beslutninger tatt på et relativt tynt grunnlag i en tidlig fase kan lede til et anlegg med helt andre kvaliteter enn det det egentlig er bruk for. For å unngå dette, er det viktig at en foretar grundige medvirkningsprosesser og analyserer behov, og at en har klart for seg hva en ønsker å oppnå før en tar avgjørelser som virker styrende på prosjektet.

En annen type problematikk når det gjelder realisering av denne type anlegg, er kravene det stiller til byråkratisk *kompetanse*. Når det gjelder anleggene i Bergen og på Færder er de både initiert og driftet av ansatte som selv er byråkrater i kommunen. Det vil med andre ord si at folkene bak disse anleggene har relativt stor innsikt i hvordan det kommunale byråkratiet fungerer - vi kan si at de besitter en form for *byråkratisk kapital*. De vet hvordan systemet fungerer; hvilke planer og dokumenter som er gjeldene i de og de sakene, hvordan planer skal utarbeides, hvem i eiendomsetaten som kan kontaktes om en lurer på ditt, eller hvem i helse- og omsorgsetaten som sitter på informasjon om datt. Som vi viste til i kapitlet om Skur 13, opplevdes det som enerverende for en privat initiativtaker å orientere seg i et innfløkt byråkratisk system uten selv å besitte denne formen for byråkratisk kompetanse. Det vil ikke på noen måte si at det er umulig å realisere slike prosjekt uten selv å være byråkrat, men det gjør prosessen tyngre, mer krevende og det setter større krav til initiativtakers stamina.

6.2. Finansiering

6.2.1. Spillemiddelordningen – hemske eller mulighet?

I kapittel 2 og 4 pekte vi på noen mindre endringer i Bestemmelsene knyttet til spillemidler til anlegg, og en svak dreining av finansieringen i retning noe mer støtte til anlegg for egenorganisert aktivitet (selv om kategoriseringen her er problematisk). Hovedinntrykket er likevel en rimelig konservativ og rigid ordning, som er benevnelse som bli nevnt i våre samtaler; eller en administrativ køordning som er benevnelsen Oslo Economics (2020) bruker. Spillemiddelordningen synes å sette en del begrensninger på hvilke anleggstyper som bygges, siden retningslinjene i stor grad følger den organisert konkurranseidrettenes behov. Dette legger føringen for hva som det gis støtte til, og hvor mye, noe som påvirker prioriteringene.

Som vi så over, er aktivitetspark nå kommet inn som en søknadskategori i de ordinære bestemmelse. Videre er innendørs skatehall også nå inne som en spesifikk kategori i ordningen. Og det er, og har

også vært i lengre tid, en ordning for støtteordning for anlegg som ikke omtales spesifikt, men som faller inn under hensikten med spillemiddelordningen (pkt 2.6.2). Dette er en ordning som er lagt tidligere i Bestemmelsen for at aktuelle søkene skal bli klar over den. Som vi så har det vært gitt tilsagn til Fysak og motorikkhallen i Færder under denne paragrafen, om enn etter andre gangs søking, mens Game Arendal er vurdert til å ikke være støtteberettiget.

Det at det til nå vært noe begrenset søkning til disse ordningene, handler kanskje om manglende kjennskap til de ulike inngangene for å få spillemiddelstøtte for denne typen anlegg. Men kanskje i like stor grad om at beløpene er relativt begrenset (selv om maksbeløpet for den største innendørs skatehallen er 9 millioner kr.), og at forutsetningene som ligger i Bestemmelsene knyttet til *andre* og «*tradisjonelle*» anleggs kategorier er mer kjente, med større beløp, og med mindre byråkrati (i hvert fall for anlegg under 2.6.2 som må ta en runde innom Kulturdepartementet for godkjenning før prosessen videreføres).

For her ligger nok et problem av mer systemisk karakter: Når det gjennomgående er slik at ordinære anlegg for tradisjonell organisert prestasjonsidrett, gis mer omfangsrik støtte, så vil man rette oppmerksomheten og ønskene i den retning, selv om spillemiddelandelen for den totale sluttsummen på prosjektet blir lavere. I sin evaluering av spillemidlene til anlegg peker Oslo Economics (2002) på hvor viktig stønadssats og -andel er for å vri etterspørselen; tilbudet skaper i en forstand etterspørsel. Bestemmelsene styrer behovene for å si det slik. Dermed er det igjen disse typene anleggs kategorier det søkes om og finansieres. Som en informant sa det: «Da er det veldig lett og safe å bygge det vi vet vi får penger til». Og når anlegget står der, så skapes igjen behovet.

Videre, når det er relativt strenge krav knyttet til de ordinære anleggs kategoriene med tanke på utforming i henhold til internasjonale standarder, oppleves dette som lite fleksibelt. Dette så vi også når det gjaldt hvem som blir godkjent som søker, jamfør Game Arendal og for så vidt Skur 13. I Bergen og Skur 13 innebar gjenbruk av bygningsmasse også en hemsko med henhold til spillemidler. Inntrykket er at ordningen framstår som lite framtidsrettet. Nå har Fysak-husene på Melkeplassen og Slettebakken og motorikkhallen i Færder som nevnt fått spillemidler, Fysak-huset på Melkeplassen et rimelig stort beløp (totalt over 8,5 millioner kr), mens huset på Slettebakken fikk 12,5 millioner kr fra KUD i sin tid.¹¹ Det er likevel rimelig å si at man ville fått mere fra spillemiddelordningen ved å søke om å bygge tradisjonelle idrettsanlegg, og at en slik systematisk skjevhet kan legge føringer hva som planlegges bygd.

Det er jo slik at spillemiddelstøtten i all hovedsak følger størrelsen og kompleksiteten til anlegget, ved siden av prioriterte anleggstyper, mens siden et innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet må «dele opp» søknaden i mindre bestanddeler, som en aktivitetssal, skatehall, baskethall, blir sluttsummen mindre enn om man hadde søkt om en standard flerbrukshall. Dette kan framstå som bakvendt for hvordan prosessen bør være, som er at man kartlegger behov først, så setter i gang

¹¹ Om dette er spillemidler vites ikke helt; de ligger i hvert fall ikke inne i Anleggsregisteret som spillemiddeltilskudd.

planprosessen der de relevante interessentene er informert/involvert, og så bygges anlegget som da er finansiert i henhold til det behovet det dekker, ikke hvilken anleggskategori det faller inn under. Selv om spillemiddelstøttens andel av den totale finansieringen, ofte er høyere for mindre anlegg enn større, vil den totale stønadssatsen dreie søknadsmassen mot store anlegg. Dette er et poeng som også Oslo Economics (2020, s. 5) er innom: «Selv om krav til egenfinansiering til en viss grad vil ivareta behovsrelevans, vil imidlertid tilgangen på «gratis» penger i prinsippet kunne bidra til realisering av flere eller større anlegg enn det det strengt tatt er behov for eller for å erstatte annen finansiering. ... Det at det søkes om dyrere anlegg kan muligens gjenspeile at grunnleggende behov til viss grad er dekket».

6.2.2. Kommunenes betydelige rolle

Over så vi at kommunene spiller en alt større rolle når det gjelder finansiering av idrettsanlegg. Men, selv om spillemidlene i realiteten utgjør knapt 1/5 av de godkjente kostnadene for større anlegg, og kommunene selv støtter med nesten tre ganger så mye, så legger som nevnt kriteriene i spillemiddelordningen sterke føringer for hva som prioriteres lokalt. De fleste innendørs flerbrukshaller for egenorganisert aktivitet, krever betydelig investeringer, og dette faller i stor grad på kommunen. Dette gjør igjen at størrelse og kommuneøkonomi spiller inn. En stor og rimelig velstående kommune som Bergen kan realisere Fysak-husene uten nødvendigvis å måtte skjele til hva de får spillemidler til. Og vi så at Oslo kommune gikk inn på bygningssiden, og driften av dette, for Skur 13 (og hadde også gitt betydelig støtte til Oslo Skatehall).

Våre tre andre case-kommuner er mellomstore – Sogndal med drøyt 12 000 innbyggere den minste, men er et vekstområde – med rimelig god økonomi, og havner således midt mellom i tabell 2, kapittel 4: De har en del egne ressurser, særlig fordi byggene knyttes til skole (Færder og Sogndal), og det er en viss kompetanse innad på kommunehuset slik at de ikke nødvendigvis er avhengig av den organiserte idretten som premissgiver; men både i Sogndal og Færder så vi at de måtte gå en runde for å utvide fokuset for bygget fra organisert idretts ønsker til en breiere behovstilnærming. Vi vil anta, uten at vi i dette prosjektet har besøkt mindre kommuner med mer anstrengt økonomi, at hva en får spillemidler til – og hvor mye – styrer mer av hva som planlegges der.

6.2.3. Andre finansieringskilder

GAME Streetmekka i Danmark har betydelig finansiering fra ulike private fond med samfunnsnyttig formål. Dette henger nok sammen med en noe ulike profil på den økonomiske sektoren mellom Danmark og Norge. Men også i Norge ser vi at slike fond knyttet til banker og liknende spiller en større rolle i finansieringen av samfunnsnyttige tiltak. I våre case så vi at både motorikkhallen i Færder og det planlagte GAME Streethouse i Arendal hadde fått denne typen midler. Dette er nok en kilde for finansiering som i større grad bør benyttes.

En annen kilde er det vi kan kalle kommersiell drift i deler av anlegget, eller til gitte tider. Med kommersiell tenker vi ikke her på at det skal gi profitt for eiere, men at inntjeningen av f.eks. utleie, kafedrift og så videre, skal gå inn i driften av anlegget. Dette kan imidlertid gi noen problemer om

man også ønsker spillemidler – grensedragningen er må være klare – og momskompensasjon, jamfør skattemyndighetenes forståelse av bad- og svømmeanlegg som «opplevelsesanlegg» og som sådan i konkurranse med private aktører og ikke berettiget momskompensasjon.

6.2.4. Oppsummering om finansiering

Noen av våre case (Færder, Melkeplassen og Slettebakken i Bergen) har fått spillemidler, mens andre ikke er akseptert som søkere (Game Arendal). I Bergen, som stor og velstående kommune, er ikke spillemidler noe videre tematisert, mens i Arendal, der en ikke er søkeberettiget, anses dette som et problem. I Færder måtte en gå to runder for å få spillemidler, mens i Sogndal trekkes spillemidlene i liten grad fram, hverken som stor mulighet eller en hindring. I tillegg har noen (Færder, Arendal, Skur 13) fått en viss støtte fra ulike fond. Den store kostnaden er det imidlertid kommunen som må ta.

I noen tilfeller kan det være mer hensiktsmessig å sette til side søknaden om spillemidler, gitt dagens struktur på ordningen. Tilskuddene for denne typen anlegg er begrensede, samtidig som det er mange restriksjoner på utformingen av anlegget. Dette vil primært gjelde kommuner med solide økonomiske forutsetninger, eller kommuner med tilstrekkelig økonomisk handlingsrom til å omfordele midler. Alternativt kan det være aktuelt hvis det finnes betydelige finansielle ressurser tilgjengelig fra eksterne kilder, for eksempel fra en velstående finansieringspartner eller fra flere stiftelser med formål om å støtte slike prosjekter.

I Danmark er det flere typer stiftelser med allmenntilleggende formål som har en betydelig innvirkning på finansieringen av GAME street mekka og lignende prosjekter. Og videre, det danske statlige Lokale og Anlægsfondet blir fremhevet av noen informanter som et eksempel til etterfølgelse. Dette fondet, som årlig tildeler omtrent 80-90 millioner danske kroner, har som formål å forbedre rammene for mer bevegelse, glede og kvalitet i fritidslivet gjennom utviklingen av fremtidens møteplasser i samarbeid med lokale aktører. Fondet har spilt en betydelig rolle i finansieringen av Game Street Mekka og andre lignende, nyskapende løsninger for både organisert og selvorganisert idrett og fysisk aktivitet. I Sverige arbeider Centrum för idrottsforskning med å etablere en tilsvarende satsing. Spørsmålet er om en lignende ordning bør opprettes i Norge, der en del av spillemidlene øremerkes til et fond eller en satsing rettet mot nyskapende anlegg for idrettsaktiviteter, spesielt rettet mot selvorganisert aktivitet, og som tar hensyn til arkitektoniske, miljømessige og sosiale faktorer.

6.3. Egenorganisert vs. organisert idrett – potensielle konflikter, men også muligheter

Som vi så ovenfor, vil et spørsmål om ressurser også kunne utløse motsetninger mellom ulike grupper. Spillemiddelordningen, både historisk og i dag, favoriserer anlegg for tradisjonelle konkurranseidrett. En endring av ordningen vil følgelig bidra til endringer i prioriteringer som igjen endrer pengestrømmer. Slike prosesser vil ikke skje uten reaksjoner. Lokale idrettslag vil kjempe for sine behov når det kommer til ressursfordeling, og de har til nå i stor grad kunne definere prosessen

og fått gjennomslag for sine ønsker – dette gjelder særlig de store idrettene (Bergsgard, Nødland, Seippel 2009; Bergsgard 2017; Oslo Economics 2020).

Dette er en potensiell konflikt som gjenfinnes både på systemisk nivå – altså strukturen og innrettingen på ordningen med spillemidler til anlegg – men også på lokalnivå i konkrete prioriteringer om hva som skal planlegges og bygges. Om man ikke har godt forarbeid, gjort grundige brukerundersøkelser og kartlagt behov, vil prosessen lett «kuppes» av de som har sterke stemmer i debatten og har talerør inn til beslutningstakere, som i all hovedsak vil være den organiserte idretten. At organisert idrett kjemper for sin sak er naturlig, men det er viktig at ikke kommunale beslutningstakere «kjøper» deres framstilling som den gitte, men gjør det nødvendige forarbeid. Som en representant fra en kommune sa det: «Men alt er jo kjemping om ressurser da, for å si det sånn. Og så kan vi si at den lever fremdeles, den gamle ideologien om at det er den organiserte idretten vi er til for. Og at den paraplyen der er det vi skal serve.»

Også lokalt kan en snakke om to nivåer der en potensiell motsetning mellom egenorganisert og organisert idrett kommer til syne, den ene mer institusjonell – hvem kommunen har oppmerksomhet overfor, lytter til når de gjør prioriteringer og legger planer – og den andre i konkrete diskusjoner om hvilket anlegg som skal bygges. Det sistnevnte så vi jo tydelig når det gjaldt byggingen av Fysak-huset i Åsane, der den lokale håndballklubben sammen med Idrettsrådet mobiliserte mot Fysak-huset og for en håndballhall. I Færder og Arendal ble planene endret fra en flerbrukshall til anlegg rettet mot egenorganisert aktivitet, men uten store protester fra organisert idrett ifølge våre informanter. Og i Arendal er idrettsrådet inne i styringsgruppen. Samtidig ser vi at man i kommunene aktivt må ta grep for å utvide fokuset fra organisert idrett som den selvsagte mottaker av ressurser og anlegg, til også å skulle legge til rette for egenorganisert aktivitet.

Nå skal vi ikke overdrive denne potensielle motsetning; som en av informantene påpekte så var den nok større før. Organisert idrett er jo i en del tilfeller også brukere av den nevnte anleggene. Og så lenge dette er midler som kommer i tillegg, skaper det mindre debatt. Men med en gang de skal tas av samme pott som til den organiserte idretten, så blir det en kamp om ressurser.

6.4. Politisk eierskap og vilje

Politikk handler om å prioritere. For våre informanter handler det om å få politikere og andre med gjennomslagskraft til å ville satse på og prioritere innendørs anlegg for egenorganiserte aktiviteter. Som vi har sett, sier både personene involvert i Fysak-husene og initiativtakerne til Skur 13 at det nå er tverrpolitisk enighet om at det skal settes av midler til egenorganiserte aktiviteter. Selv om dette ikke gjelder i alle kommuner og i alle saker, ser det ut til at politikere, i alle fall i vår empiri, i større grad enn tidligere ser med velvilje på former for idrett og fysisk aktivitet som ligger utenfor den organiserte idretten.

Dette har imidlertid ikke kommet av seg selv. Et element som trekkes frem både i Bergen og i Oslo er at det har vært lettere å få overbevist politikere når en først har fått bygget et anlegg. Etter

etableringen av Fysak-huset på Slettebakken i Bergen hevder informantene våre at det ble enklere å overbevise politikerne om at det er et behov for denne type anlegg. I kapittel fem kalte vi dette «eksempelets makt». Det innebærer at det å ha et fysisk ferdig anlegg som er i bruk, et håndgripelig eksempel, skaper en forståelse for potensialet som ligger i denne type fasiliteter og hvordan en kan legge til rette for egenorganiserte aktiviteter. Og, ikke minst, det har også bidratt til å synliggjøre behovet for anlegg for aktiviteter som ikke er organisert gjennom idrettslagene.

For initiativtakere og andre som jobber med denne type anlegg har det vært avgjørende å ta i bruk ulike virkemidler for å skape forståelse for at det er behov for denne type anlegg. Et slikt virkemiddel er å skape allianser som gjør at en kan fremme ulike typer argument. For eksempel fikk en ved etableringen av Fysak Åsane uttalelser fra Politi samt lederen for det lokale kjøpesenteret som fremhevet at det var viktig at ungdom i området hadde positive og konstruktive steder å «henge ut» etter skoletid. I Færder kommune hadde man møter med alt fra eldrerådet og ungdomsrådet til rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Disse gruppene fremmet ulike argumenter for hvordan en motorikkhall kan se ut for å fremme deres interesser. Hovedargumentene som samles ved å ta i bruk disse nettverkene, er at denne type anlegg er med på å forebygge utenforskap og inaktivitet.

Et annet moment som er viktig for at det skal bli politisk gjennomslagskraft for denne type bygg, er at det blir lagt inn i kommunale handlingsplaner. Som vi så i forbindelse med forløperen til Skur 13, Oslo Skatehall, var det først da skateboarding ble lagt inn i kommunale handlingsplaner at prosessen fikk ordentlig fremdrift. En kan anta at det at egenorganiserte aktiviteter inngår i planverket i kommunene også gjør det enklere for politikere å gi sin tilslutning til slike prosjekt.

Oppsummert kan en si at for å skape politisk vilje til realisering av anlegg for egenorganiserte aktiviteter, er det viktig å vise politikerne hva slike anlegg er for noe, at det er behov for det og at det fører med seg positive konsekvenser for kommunen, spesielt for barn og unge.

6.5. Lokalisering av anlegget

6.5.1. Nær brukerne

Det som kom tydelig fram i evalueringen av GAME Streetmekka i de tre byene Esbjerg, Viborg og Aalborg (Larsen, Engell, Høyer-Kruse og Ibsen 2021), var lokaliseringens betydning for å nå målgruppen unge fra lavere sosiale lag, med innvandrerbakgrunn og/eller fra familier uten tradisjon for idrett og fysisk aktivitet. Der anlegget var lokalisert nær der mange i målgruppen bodde, som i Viborg, var besøket fra disse unge klart høyere enn der anlegget var lokalisert i andre deler av byen. For anlegg for organisert idrett er ikke dette så viktig, siden den jo er organisert med faste treningstider, noe som f.eks. gjør det enklere for foreldre å samkjøre. Egenorganisert aktivitet er jo per definisjon mer spontan og krever følgelig nærhet til brukerne, slik at de kan gå eller sykle, evt. nær et kollektivknutepunkt. I Bergen så vi at flere bydeler ønsket liknende Fysak-hus som de som var bygd, nettopp for å ha tilbudet i nærområde. Et av husene ble også inkludert i en nærområdesatsing

for å nå unge som ikke drev med organisert aktivitet. Og Skur 13 ligger sentralt i sentrum i Oslo med lett kollektivtilgang. Mens i Arendal har de fått en sentralt plassert tomt til det planlagte bygget. En utfordring kan være tomtearealer til formålet. Det ene er prisen som, om det er et sentralt og populært område, vil være høy. Og selv om det er en kommunal tomt så vil det ofte kreve omregulering til idrettsformål, en prosess som kan ta tid. Som en i Bergen kommune sa det:

Men ta Melkeplassen, der måtte det være en ny reguleringsplan til, det tok to år før at du fikk regulert til idrettsformål, så det hjelper ikke bare å ha tomt, den tomten må omreguleres. Det koster kanskje en halv til en million, det koster, så de barrierene er jo før (man) setter spaden i jorden... Så det er mange skjær sjøen selv om vi har en kommunaltomt.

6.5.2. I tilknytning til skole – både et hinder og en mulighet

I to av våre case er anlegget lokalisert i tilknytning til skole, Færder motorikkhall og den planlagte hallen i Sogndal. En slik samlokalisering gir muligheter både i form av økt bruk siden den brukes av elevene i skoletiden, og også lette finansieringen både med kommunale midler og Husbanken. Men den kan også gi noen hindringer: I Sogndal fryktet man at siden anlegget var tenkt lokalisert til en barneskole, så ville ikke målgruppen, ungdom, ta det i bruk. I Færder var det et annet problem, nemlig at det var lokalisert midt i skolebygget, noe så gjorde at det var vanskelig å ha et helt åpent tilgjengelig tilbud. Man hadde da heller ikke fått til et reelt tilbud for egenorganisert aktivitet per nå; det var skolen, idrettslag og ulike selskaper som brukte Motorikkhallen.

6.6. Problemstillinger knyttet til drift

Som vi har sett i kapittel fem, er det ulike måter å legge til rette for driften av denne type anlegg, både når det gjelder økonomisk innretting og når det gjelder hvordan man legger til rette for å skape aktivitet.

Ved Fysak-husene i Bergen pekes det på at å ha fast ansatte er en viktig faktor for å skape trygge miljøer. Aktivitetsutviklere og miljøarbeidere er alltid tilstede i husenes åpningstider og kan drive med alt fra renhold til veiledning og å gripe fatt i problemer som kan oppstå mellom barna og ungdommene. De fremhever at det bør være lønna ansatte som har disse oppgavene, slik at det er lettere å stille krav til dem som jobber i husene. I motsetning til de helkommunale Fysak-husene, er Skur 13 drevet av en ideell forening, Oslo Skateboardforening. De ansatte i bygget er lønnet her også, men de hevder at et mer «ildsjeldrevet» team kan drifte et bygg billigere – «de er vant til å bruke plankene på begge sider», som leder i Oslo Skateboardforening sier.

Hvilken driftsmodell som er mest effektiv, har ikke vi data nok til å si noe om og likhetene er kanskje flere enn forskjellene. Å planlegge for fleksibilitet i anlegget er noe de er opptatt av flere steder. Det vil si at i planleggingen og prosjekteringen av anlegget må en legge inn at bruken kan endres etter hvert som nye ønsker og behov oppstår.

Når det gjelder bruken av anlegget, har erfaringer vist at det er visse hensyn man må ta. Eksempelvis viser bruken av rulleanlegg, ifølge våre informanter, at det fort kan oppstå gnissinger mellom brukere av sparkesykkel og skateboard. Disse gruppene har såpass ulike måter å bevege seg i anlegget på at det fort kan oppstå kollisjoner, farlige situasjoner og irritasjon. Måten dette har blitt løst på er at det settes opp faste tider til ulike grupper i anlegget. Dette er ikke nødvendigvis noe som kun gjelder rulleaktiviteter. En kan også tenke seg at det fort kan bli problematisk å ha for eksempel ballaktiviteter i samme rom som det bedrives klatring. Poenget er at det bør planlegges slik, både arkitektonisk og eller ved ulike grupper får avsatt egen tid, at det oppstår minst mulig konflikter mellom ulike grupper.

Alle anleggene i våre case er enten gratis eller veldig billig å bruke. I Bergen er det kommunen selv som står for driftsutgiftene, mens i Skur 13 er disse dekket av en kombinasjon av kommunale midler, støtte fra stiftelser og noen dager i året der hallen leies ut til private arrangement. I planleggingen av GAME Arendal er det fremdeles uavklart hvordan de skal skaffe seg inntekter til drift. Det som er viktig å fremheve i denne sammenheng er at det allerede tidlig i planleggingsfasen settes av midler, ikke bare til bygg og innhold i bygget, men også til drift.

6.7. Ildsjeler og entreprenørielle byråkrater

En faktor vi ikke kan la være å si noe om, er betydningen av såkalte «ildsjeler», mennesker som virkelig brenner for en sak de er opptatt av. I vår sammenheng viser dette seg tydeligst i forbindelse med anleggene i Arendal og Oslo. Initiativtakerne bak disse prosjektene har lagt ned et betydelig antall timer med søknadsarbeid, planarbeid, møter, telefoner og famling i byråkratiske labyrinter. Grunnen til at det har gått bra, at prosjektene ikke har strandet i en tidlig fase, henger troligvis sammen med at personene det gjelder har brei erfaring fra privat næringsliv og organisert idrett. Om de ikke kjente systemene fullt ut fra før, hadde de gode forutsetninger for å orientere seg og finne ut av hva som skal til for å få etablert anlegg for egenorganiserte aktiviteter. En bekymring, fra vår side, er om systemet er såpass innfløkt at mindre kompetente initiativtakere uten slike forutsetninger ikke hadde maktet å gjennomføre en så krevende prosess.

Ildsjelen blir ofte forbundet med private initiativ. Men vi mener å se at ansatte i kommuner som jobber med egenorganiserte aktiviteter, også viser samme mentalitet. Spesielt gjelder dette byråkratene som er tilknyttet Fysak-husene i Bergen. Ved etableringen av Melkeplassen og Åsane viste de stor kreativitet både når det gjelder det finansielle og utformingen av byggene. Vi kan kanskje si at de er en slags entreprenørielle byråkrater som med kjennskap til kommunale strukturer også vet å være nyskapende innen systemet.

6.8. Hvem bør eie?

Gjennomgangen så langt peker på kommunen som den sentrale aktør i forbindelse med utvikling og etablering av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Det er kommunen som besitter de nødvendige ressursene for å kartlegge behov, foreta grundige utredning og styre prosessen fram mot ferdigstilt anlegg. I Oslo Economics (2020) gjennomgang av anleggspolitikken vektlegges også

kommunenes rolle, i nyere studier av norsk idrettspolitik det samme (Bergsgard 2023), og tilsvarende understreking finner vi i en svensk utredning om framtidens anlegg for idrett og fysisk aktivitet det samme (Centrum för idrottsforskning 2022). Vi har dessuten sett at mye hviler på kommunen med henhold til finansiering; spillemidlene er i begrenset grad rettet inn mot denne typen anlegg.

En utfordring med kommunalt eierskap er at det kan begrense tilgangen til midler fra fond og liknende. Selv om det kan se ut til at man her har myket opp føringene (Færder kommune fikk midler til motorikkhallen), så er det nok fortsatt lettere for ildsjeler/frivillige å få utløst midler fra ulike fond og stiftelser. Dette leder oss over til behovet for ildsjelene, det personlige engasjement. En kombinasjon mellom kommunalt eierskap til selve anlegget, mens det er frivillige som driver aktiviteten, slik vi så Skur 13, kan være en løsning.

6.9. Bærekraftige og nyskapende anlegg?

Vi stilte spørsmål om hvorvidt bærekraftperspektivet var trukket inn i planleggingen og byggingen av anleggene. Svarene var i stor grad indirekte, ved at de viste til at kommunen hadde klare kravspesifikasjoner knyttet til miljø og klima ved nybygg. Skolen som motorikkhallen i Færder var lokalisert til, var bygd som et plussbygg. I enkelte tilfeller ble det også trukket fram at det hadde vært gjenbruk av bygg (Skur 13, Fysak Åsane) og bygningsmateriell. Men, i det store og hele virker det ikke som det miljømessige bærekraftperspektivet, f.eks. med tanke på nærhet til brukere – minske reising – gjenbruk versus nybygg – og høy bruk per kvadratmeter, har vært høyt på agendaen når en har planlagt og bygd innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Den sosiale bærekraften, dvs. å nå grupper av ungdom man tidligere ikke har hatt et tilbud til, er i større grad framme i våre data.

I en forstand kan en si at alle de anleggene vi her har beskrevet, både realiserte og potensielle, er nyskapende i den forstand at de går utover de rigide rammene som knytter seg til forståelsen av hva som er et idrettsanlegg – og følgelig hva som skal finansieres. Målgruppen er egenorganisert ungdom (selv om også organisert idrett også er inkludert), man søker å bryte opp strukturene knyttet til tradisjonell konkurranseidrett og man har også løsere rammer for deltakelse. Gjenbruk av eksisterende bygningsmasse innebærer jo også en innovativ løsning, det samme kan kanskje sies om ideen i Bergen om at hvert Fysak-hus skal ha en signatur (Skating, Parkour, åpne flater). Videre medfører vektleggingen av medvirkning av brukerne og behovskartlegging, at andre og kanskje ikke erkjente behov trer fram. Det at man i Bergen bygde parkour-anlegg med hensikt å skape interessen, altså behovet, kan jo også sees som nyskapende. Faren ved alt for stor vektlegging av behovstrender, er jo at de kan være kortvarige.

7. Våre forslag til tiltak

7.1. Forslag til norske kommuner:

Vi anser kommunene som den viktigste aktøren for å realisere innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet, og foreslår følgende tiltak:

1. Finansiering av slike anlegg medfører utfordringer:

Kommunene finansierer i stor grad denne typen anlegg selv. En må gjøre en avveining om det å søke spillemidler gitt slik ordningen er nå (desember 2023), vil innebære en endring av prosjektet i en retning som ikke er tiltenkt. I tillegg, og ev. som alternativ, må en utforske og benytte private fond og kommersiell drift som potensiell finansieringskilde for å supplere kommunale ressurser. Om slike midler kommer i tillegg til spillemidler må en passe på at slik finansiering ikke bryter med bestemmelsene knyttet til dagens spillemiddelordning.

2. Det er viktig å heve kunnskapen om behov og styrke bestillerkompetansen:

Gjennomfør grundige brukerundersøkelser og behovsanalyser i en tidlig fase for å forstå og inkludere mangfoldet av ønsker og behov blant mulige brukere av anlegg for egenorganiserte aktiviteter. Øk kompetansen knyttet til anleggsplanlegging for egenorganiserte aktiviteter. Utvikle føringer som klargjør behov, anleggskrav og forventninger, og involver brukere i hele prosessen, herunder å integrere anlegg tilpasset egenorganisert idrettsaktivitet i kommunale handlingsplaner for å synliggjøre behovet og understøtte den politiske viljen.

3. Det er viktig å ha en brei tilnærming som inkluderer ulike offentlige etater og ev. private interessenter:

Det å ha flere aktører involvert (som politiet, oppvekstetat, rus-psykiatri m.m.) innebærer flere perspektiver og mer varierte argumenter, og er viktig for å fremme innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Det er dessuten viktig å få involvert det politiske nivået slik at disse prosessene blir en del av kommunale planer og kommunens drift.

4. Lokaliseringen av denne typen anlegg er viktig:

Våre case og også erfaringene fra Danmark viser at lokaliseringen av denne typen anlegg er viktig. Om mulig, prioriter lokaliseringen av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet nær områder der mange i målgruppene bor. Gjennomfør undersøkelser og analyser for å identifisere områder med størst behov og tilrettelegg for enkel tilgang, enten til fots, på sykkel eller via kollektivtransport.

5. Vurder fordeler og ulemper med samlokalisering med skole:

Samlokalisering med skoler innebærer muligheter, men og utfordringer: På den ene siden kan det øke brukspotensialet og lette finansieringen, på den andre siden kan en slik plasseringen også

skape hinder for unges deltagelse utenom skoletid. Dette handler for eksempel om konkrete utfordringer ved tilgang til anlegg i tilknytning til skole utenom skoletiden, og også om at en slik lokalisering i varierende grad vil appellere til målgruppen.

6. Flexibilitet i anleggsutforming:

Legg vekt på planlegging av anlegg med fleksible designelementer som kan tilpasses ulike aktiviteter over tid, og unngå konflikter mellom ulike brukergrupper gjennom god romlig planlegging.

7. Vurder ulike driftsmodeller og deres effektivitet:

Kommunalt eierskap og drift (jfr. Bergen/Fysak og Færder), frivillige/ideelle organisasjoner som eiere og drivere (jfr. planene i Arendal) eller et samarbeid mellom offentlige og frivillig/ideelle organisasjoner (jfr. Skur 13), er mulige modeller. En aktuell løsning med hensyn til samarbeid mellom det offentlige og frivillige/ideelle organisasjoner, er at kommunen eier bygningsmassen, inkludert løpende vedlikehold, men selve den innholdsmessige driften ivaretas av frivillige/ideelle aktører. Det er imidlertid viktig å ha tilstrekkelig antall lønnede ansatte for å sikre kontinuitet og nødvendig tilsyn for å skape et trygt og inkluderende miljø for aktiviteter, men også for å legge til rette for økt frivillige innsats.

7.2. Forslag til lokale initiativtakere (frivillige og ideelle organisasjoner)

I det siste punktet over foreslo vi en mulig modell der offentlige og frivillige/ideelle aktører samarbeidet om utbygging og drift av innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. I både Arendal (ikke realisert) og Oslo (Skur 13) var det slike lokale initiativtakere og ildsjeler som stod for prosessen, og her vil vi komme med følgende forslag:

1. Politisk lobbyarbeid og alliansebygging:

Skap allianser på tvers av ulike interessegrupper og benytt varierte argumenter for å påvirke politikere til å prioritere anlegg for egenorganisert aktivitet. Etabler gode kontakter med kommunen for å få hjelp til å manøvrere i det offentlige byråkratiet.

2. Søk flere mulige finansieringskilder:

Det er viktig å ha flere aktuelle finansieringskilder som ulike fond m.m., samtidig som en vurderer relevansen av å søke spillemidler gitt dagens ordning. Til det siste, erfaringer viser at et kan være vanskelig som privat aktør, som ikke er en del av de nevnte søkerorganisasjonene i spillemiddelordningen, å bli godkjent som støtteberettiget, og en vil ofte få et lavere beløp enn ved ordinære anlegg, men som likevel legger klare føringer, både om utforming, men også hvilke

andre kommersielle finansieringskilder som aksepteres. Spørsmålet da er om de begrensningene som settes ved å søke spillemidler, oppveies av et ev. tilskuddsbeløp.

3. Styrk bestillerkompetansen:

Øk kompetansen knyttet til anleggsplanlegging for egenorganiserte aktiviteter. Det er viktig ha nødvendig og tilstrekkelig kunnskap om brukergrupper og behov tidlig i fasen, slik at etterfølgende beslutninger støtter opp under prosjektets målsettinger.

4. Frivillig innsats er viktig:

Det er viktig å ivareta den frivillige innsatsen både fordi engasjementet er viktig i seg selv, men også fordi det i mange sammenhenger vil kunne innebære at man får mer igjen for hver investert krone. Samtidig, for å kunne holde åpent et godt og trygt anlegg både på dag og kveldstid kreves det også fast ansatte.

7.3. Forslag til fylkeskommuner:

Våre hovedforslag til det fylkeskommunale nivået:

1. Vurder å sette i gang prosjekter som fremmer anlegg for egenorganisert aktivitet:

Hensikten med et slikt prosjekt vil være å fremme nyskapende og bærekraftige anlegg for unge som faller utenfor den organiserte idretten. Et slikt prosjekt bør særlig ha mindre og/eller fattige kommuner som målgruppe. Nyskapende anlegg i Vestland fylkeskommune kan her stå som en inspirasjonskilde.

2. Forsterk innsatsen for å fremme samarbeid og erfaringsutveksling mellom kommuner:

Lag arenaer/møteplasser som fremmer samarbeid og erfaringsutveksling mellom kommuner, der støtte og veiledning for å øke bestillerkompetansen og styrke kunnskapsformidling er sentralt. Herunder det å spre gode eksempler – eksempelets makt – mellom kommuner, legge til rette for erfaringsutveksling og tilby plattformer for å dele beste praksis for planlegging og realisering av innendørs anlegg for egenorganisert aktivitet.

7.4. Forslag til staten:

Dette er de tre viktigste forslagene våre til statlig nivå/departementet:

1. Det er behov å justere retningslinjene for spillemiddelordningen:

Gjennomgangen har vist at man bør forbedre spillemiddelordningen for bedre å inkludere og styrke støtten til innendørs flerbruksanlegg for egenorganisert aktivitet. Det er viktig at slike anlegg gis lik økonomisk støtte som anlegg for organisert konkurranseidrett, slik at det ikke

oppstår strukturelle skjevheter som forplanter seg nedover i systemet. Dette er momenter som bør tas med i den pågående gjennomgangen av ordningen.

2. Vurder å etablere en særskilt tilskuddordning for nyskapende anlegg:

Lokale og Anlægsfondene i Danmark blir fremhevet som et eksempel til etterfølgelse. Dette fondet, som årlig tildeler omtrent 80-90 millioner danske kroner, har som formål å forbedre rammene for mer bevegelse, glede og kvalitet i fritidslivet gjennom utviklingen av fremtidens møteplasser i samarbeid med lokale aktører. I Sverige arbeider Centrum för idrottsforskning med å etablere en tilsvarende satsing. Spørsmålet er om en lignende ordning bør opprettes i Norge, der en del av spillemidlene øremerkes til et fond eller en satsing rettet mot nyskapende anlegg for idrettsaktiviteter, spesielt rettet mot egenorganisert aktivitet, og som tar hensyn til arkitektoniske, miljømessige og sosiale faktorer.

3. Styrk forskningen

Det er gjort en del forskning om aktivitetsutvikling, og delvis om anleggsstruktur, men i begrenset grad faktisk bruk og behov for ulike anleggstyper. Departementet bør initiere forskningsprosjekter som spesifikt setter søkelys på bruksfrekvens og dekningsgrad av eksisterende anleggsmasse. Ikke minst er det viktig med forskning som undersøker om anleggsutbyggingen samsvarer med hele befolkningens behov for arenaer for idrett og fysisk aktivitet, herunder forskning som særskilt utforsker behovene og fordelene ved anlegg for egenorganisert aktivitet. Videre er det viktig at eksisterende og ny kunnskap på området implementeres i den statlige idrettspolitikken.

8. Kort avrunding

Viktigheten av gode arenaer for fysisk aktivitet og deltagelse kan ikke overvurderes. Vi vet at mange unge slutter med organisert idrett i løpet av ungdomstiden (og noen begynte ikke i det hele tatt), samtidig som mange som fortsatt er aktiv innenfor organiserte rammer er minst like aktive utenfor. Denne aktiviteten omtales ofte som egenorganisert, og for en god del unge er særlig ikke-tradisjonene aktiviteter, gjerne omtalt som livstilsidretter, viktige. Men slike aktiviteter krever tilrettelegging også i vinterhalvåret med snø og kulde. Å legge til rette for slik aktivitet innendørs krever imidlertid kunnskap, ressurser og engasjement. Vi håper at denne rapporten både har brakt fram kunnskap om og har skapt engasjement for å bygge innendørs flerbruksanlegg rettet mot denne brukergruppen.

Litteraturliste

- BAKKEN, A OG Å. STRANDBU (2023) IDRETTSDELTAELSE BLANT UNGDOM – FØR, UNDER OG ETTER KORONAPANDEMIEN. OSLO: OSLOMET, NOVA RAPPORT 4/23
- BAKKEN, A. (2019). IDRETTENS POSISJON I UNGDOMSTIDEN. HVEM DELTAR OG HVEM SLUTTER I UNGDOMSIDRETTEEN. OSLO: NOVA RAPPORT 2/2019
- BERGSGARD, N.A. (2016). UNGDOMSIDRETTEEN SOM LØSNING PÅ SAMFUNNSMESSIGE UTFORDRINGER? I Ø. SEIPPEL, M. K. SISJORD OG Å. STRANDBU (RED), UNGDOM OG IDRETT. OSLO: CAPPELEN DAMM AKADEMISK
- BERGSGARD, N.A., (2017). SPILLET OM IDRETTSANLEGGENE – HVILKE RESSURSER ER VIRKSOMME I LOKALE ANLEGGSPROSESSER. NORSK SOSIOLOGISK TIDSSKRIFT, 1(2): 171–187. DOI:10.18261/ISSN.2535-2512-2017-02-05
- BERGSGARD, N.A., NØDLAND, S.I., AND SEIPPEL, Ø., (2009). FOR DEN SOM HAR, SKAL FÅ? MAKT OG AVMAKT I LOKAL ANLEGGSPOLITIKK. I K. RAFOSS AND J.O. TANGEN (RED), KAMPEN OM IDRETTSANLEGGENE: PLANLEGGING, POLITIKK OG BRUK. BERGEN: FAGBOKFORLAGET, 125–155.
- BREIVIK, G. & O. HELLEVIK (2014) MORE ACTIVE AND LESS FIT: CHANGES IN PHYSICAL ACTIVITY IN THE ADULT NORWEGIAN POPULATION FROM 1985 TO 2011. SPORT IN SOCIETY, 17(2): 157-175, DOI: 10.1080/17430437.2013.790898
- BREIVIK, G. OG K. RAFOSS (2017) FYSISK AKTIVITET; OMFANG, TILRETTELEGGING OG SOSIAL ULIKHET. OSLO: NIH/UIT/HELSEDIREKTORATET
- KUD (2016). STATLIG IDRETTSPOLITIKK INN I EN NY TID. RAPPORT FRA STRATEGIUTVALGET FOR IDRETT. AVLEVERT 8. JUNI 2016 TIL KULTURDEPARTEMENTET
- KUD (2022). BESTEMMELSER OM TILSKUDD TIL ANLEGG FOR IDRETT OG FYSISK AKTIVITET. OSLO: KULTUR- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET
- KUD/NIF (2016). SPILLEMIDLER TIL IDRETTSANLEGG. EN GJENNOMGANG AV SPILLEMIDDELSØKNADENE OG ANLEGGSSITUASJONEN. OSLO: KULTURDEPARTEMENTET/NORGES IDRETTSFORBUND
- KUD/NIF (2021). SPELEMIDLER TIL IDRETTSANLEGG. EIN GJENNOMGANG AV SPILLEMIDDELSØKNADENE OG ANLEGGSSITUASJONEN. OSLO: KULTURDEPARTEMENTET/NORGES IDRETTSFORBUND
- KVALE (1996). INETREVIEWS. LONDON: SAGE PUBLICATIONS.
- LARSEN, S. H., ENGELL, Z., HØYER-KRUSE, J., IBSEN, B. (2021) EVALUERING AV GAME STREET MEKKA – ESBJERG, VIBORG OG AALBORG. ODENSE: SDU, INSTUT FOR IDRÆT OG BIOMEKANIK. MOVEMENTS, 2021:1.
- MELD. ST. 19 (2014–2015) FOLKEHELSEMEDLINGEN MESTRING OG MULIGHETER. HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT
- MELD. ST. 26 (2011-2012). DEN NORSKE IDRETTSMODELLEN. OSLO: KULTURDEPARTEMENTET.
- OSLO ECONOMICS (2020) EVALUERING AV TILSKUDD TIL ANLEGG FOR IDRETT OG FYSISK AKTIVITET. OSLO: OSLO ECONOMICS, RAPPORT NR 2020-30
- RAFOSS, K., & BREIVIK, G. (2012). IDRETT OG ANLEGG I ENDRING: OPPSLUTNING OM IDRETTSAKTIVITETER OG BRUK AV IDRETTSANLEGG I DEN NORSKE BEFOLKNINGEN. OSLO: AKILLES
- SEIPPEL, Ø. (2016). SPREK, VAKKER OG KJEDELIG? TRENING OG MENING BLANT UNGDOM: 1985-2013. I Ø. SEIPPEL, M. K. SISJORD OG Å. STRANDBU (RED) UNGDOM OG IDRETT. OSLO: CAPPELEN DAMM AKADEMISK: 93-112.
- TVERGA (2019) HVA ER EGENORGANISERT IDRETT OG FYSISK AKTIVITET? EN BEGREPSAVKLARING OG REDEGJØRELSE FOR EKSISTERENDE KUNNSKAP. OSLO: TVERGA 1. DESEMEBER 2019
- VAAGE, O. F. (2015). FRITIDSAKTIVITETER 1997-2014. BARN OG VOKSNES IDRETTSAKTIVITETER, FRILUFTSLIV OG KULTURAKTIVITETER. RESULTATER FRA LEVEKÅRSUNDERSØKELSENE. OSLO-KONGSVINGER: SSB, RAPPORT 2015/25.
- WHEATON, B. (2004). INTRODUCTION: MAPPING THE LIFESTYLE SPORT-SCAPE. B. WHEATON (RED) UNDERSTANDING LIFESTYLE SPORTS. CONSUMPTION, IDENTITY AND DIFFERENCES. OXFORD: ROUTLEDGE

ÖHMAN, C. E. (2022). FORDELING MELLOM NYE ANLEGG FOR EGENORGANISERT FYSISK AKTIVITET OG ORGANISERT FYSISK AKTIVITET. TRONDHEIM: NTNU, SENTER FOR IDRETTSANLEGG OG TEKNOLOGI, RAPPORT.

**«Det kommer aldri noen
bestilling om det ikke er noen
som skriker»**

Nils Asle Bergsgard

Una Flaata

Tommy Langseth

**Skriftserien fra Universitetet i
Sørøst-Norge nr. 138**

ISSN 2535-5325

ISBN 978-82-7206-827-0

usn.no